

ATENEU ARĂDEAN

REVISTĂ DE CULTURĂ

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
Alexandru D. Xenopol
ARAD

*Uniunea Ziaristilor Profesioniști
din România
Filiala „Ioan Slavici” Arad*

ATENEU ARĂDEAN

REVISTĂ DE CULTURĂ

Anul 4, Nr. 5

2023

ATENEU ARĂDEAN - Nr. 5, 2023

*Periodic de cultură editat de Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad
în colaborare cu Uniunea Ziaristilor Profesioniști din România – Filiala „Ioan Slavici” Arad*

Volum tipărit cu sprijinul Consiliului Județean Arad,
prin Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad

DIRECTOR FONDATOR: Doru Sinaci

REDACTOR-ȘEF: Lucia Bibarț

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT: Ioana Nistor

CONSILIUL EDITORIAL:

PREȘEDINTE: Sorin Bulboacă

VICEPREȘEDINTE: Gabriela-Tatiana Gureanu

VICEPREȘEDINTE: Vasile Filip

REDACTORI ASOCIAȚI:

Florica R. Cândea

Gabriela Adina Marco

Maria Pantea

Gabriel Căsap

Sebastian-Dragoș Bunghez

Horia Truță

Ioan Tuleu

CORECTURĂ TEXT: Darian Paraschiv

GRAFICĂ ȘI TEHNOREDACTARE: Marius Radu

CUPRINS

BIBLIOTECA, CARTE, SCRIS, TIPAR

- Gabriela Gureanu* - Editorial 9
- Andreea Iuliana Mareş* - Faţa nevăzută a Bibliotecii 11
- Marinela Morgoş* - Biblioteca orăşenească „Ştefan Aug. Doinaş” - Sântana 16

PATRIMONIUL CULTURAL

- Ioan Andreiescu despre arh. Miloş Cristea 21
- Nicu Covaci era tot atât de pasionat de Muzică, pe cât Şerban Foarţă era subjugat de Poezie 25

ISTORIE

- Ionuţ Ţene* - România a avut ieşire la Marea Ionică! 35
- Fenea Petruţ* - Amintiri din Bugeac 38
- Ioana Nistor* - Asociaţionismul Transilvănean 44
- Augustin Mureşan, Gabriela Adina Marco* - Matricea sigilară a avocatului arădean Dimitrie Bonciu 48
- Florica R. Câdea* - Note asupra volumului „Istorie socială din perspectivă mediatică - Arad” 53

ŞTIINŢĂ - EDUCAŢIE

- Florica R. Câdea, Carina A. Baba* - Lucian Blaga, poetul interzis 59
- Ovidiu Balint* - Învăţământul românesc creşte ca o pădure din bălării 64
- Diana Şimonca* - Statutul elevului - amendamente 67

CREDINŢĂ

- Bojidar Panici* - Trei sute douăzeci de ani de existenţă a Bisericii Sfinţilor Apostoli „Petru şi Pavel” din Arad (1702-2022) 73

LITERATURĂ, PROZĂ, ESEU, POEZIE, CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

<i>Șerban Foarță</i> - Ludex	81
<i>Șerban Foarță</i> - Interesul poartă FACE-ul	82
<i>Nicolae Manolescu</i> - „Cred că ne-am întâlnit de vreo cincizeci de ori în viața asta, ceea ce este foarte mult...”	83
<i>Ioan T. Morar</i> - O dimineată la Viena	88
<i>Lia Alb</i> - La șaptezeci de ani	92
<i>Gabriel N. Gherbăluță</i> - Omul pasăre	94
<i>Anton Ilica</i> - Versificatorul Pascu Heteș - despre gânduri prin cuvinte și altele	96
<i>Alexandru Ioan Chiș</i> - Ianus - roman (fragment)	100
<i>Valentina-Monica Barba</i> - <i>traducere</i> - Poems - Poeme	102
ARTE	
<i>Dani Rockhoff</i> - Dirijorul Mihnea Ignat - despre emoția muzicii	109
<i>Dorin Frandeuș</i> - Galaxia Edison-Marconi	114
<i>Lucia Bibarț</i> - Luminița Penișoară - portret incomplet	120
INEDIT	
<i>Răzvan Mureșan Olăhuț</i> - Ultimul Congres Internațional de Esperanto la Arad (1924)	125
<i>Dani Rockhoff</i> - Fantasticul Benidorm spaniol și extaticii săi turiști britanici	129

BIBLIOTECA, CARTE, SCRIS, TIPAR

Atunci când

NOAPTEA BIBLIOTECII ARĂDENE

devine plină de lumină

Gabriela-Tatiana Gureanu

Vineri, 06 octombrie 2023. O zi ca oricare alta? Un sfârșit de săptămână? Ei bine, pentru bibliotecarii arădeni, această dată a fost marcată din timp în calendarul activităților culturale ale instituției arădene. A fost marcată cu roșu, a fost planificată, a fost discutată, analizată și organizată până în cele mai mici detalii, cu bucurie, emoție și speranță! Este Noaptea Bibliotecii Arădene! Este prilejul prin care noi, bibliotecarii, invităm arădenii la un „festin” al cărții, al lecturii, al cuvântului scris și păstrat cu grijă pe rafturile depozitelor de carte!

O seară culturală, care s-a întins îndelung în noapte, a reprezentat o invitație atractivă pentru numeroși arădeni care au venit la Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad, pentru a se întâlni cu cărțile – de la vechi volume, rare și prețioase, până la interesante și actuale lecturi pentru cei mari și mici, cu literatura și poezia, cu muzica, pictura și voia bună, toate sub acoperișul acestui „templu” al cărții: Biblioteca.

Dacă ar fi să pledez pentru importanța cărții, a lecturii și a bibliotecii, aș apela la următoarele rânduri așternute cu stiloul, pe o coală albă de hârtie: „De ce să iubim Cartea și Biblioteca?”. Aș putea căuta răspunsul în file

îngălbenite de vreme, în prețioase incunabule scrise acum 500 de ani, cu migală și răbdare, mărturie a vremuri de mult apuse, aș putea găsi răspunsul în cărțile clasicilor literaturii universale sau în manuscrise scrise în limbi exotice, însă cred că pot găsi răspunsul în interiorul sufletului meu... Este prima carte pe care ai citit-o când erai mic copil, este primul tău abecedar, este prima poveste de dragoste din adolescență, este primul unic sentiment al dorului românesc, este trecutul bunicului și bunicii tale, este prima poezie eminesciană, este cuvântul scris și sfânt al unei credințe, este o scrisoare despre istoria ta, a familiei, a poporului tău, precum și a lumii întregi. Luați aceste cuvinte și multiplicați-le spre infinit ca informație!

Dacă în Evul Mediu, cartea lui Johannes Gutenberg era apanajul unor elite, cartea devine, de-a lungul istoriei, un mijloc de cultură, de învățare, de educare și de „luminare” a fiecăruia dintre noi. Iar astăzi spațiul fizic al bibliotecii se îmbină armonios cu spațiul virtual, unde, putem să cercetăm cartea și cuvântul scris, Biblioteca devenind astfel una dintre cele mai mari resurse pe care omenirea le deține, un univers al înțelepciunii, cu un farmec aparte, cu mirosul paginilor de carte,

cu istorii fascinante, un adevărat templu, ce trebuie întotdeauna să aibă porțile deschise, cu bibliotecari ce au misiunea de a fi adevărate călăuze ale cunoașterii.

La „Noaptea Bibliotecii Arădene”, bibliotecă ce poartă cu mândrie numele lui Alexandru Dimitrie Xenopol, istoric, filosof, sociolog, economist, scriitor și profesor român, membru al Academiei Române, cu toții – organizatori, colaboratori, cititori – am simțit bucuria, împlinirea și emoția celor care ne-au pășit pragul. Cei mici au ascultat fascinați poveștile nemuritoare ale copilăriei, adolescenței și-au găsit cărțile preferate și subiectele de interes în dezbateri interesante, cei pasionați de arta plastică au pus o pată de culoare pe pânză. Melodii care ne-au încântat sufletul, cântece inspirate din poeziile clasicilor români, inedite fotografii „la minut” – însă toate acestea se transformă în frumoase amintiri de viață: „Eu vreau să vin la bibliotecă ca să citesc și să cresc mare!” – este afirmația unui mic cititor, cu o carte de povești în mână și cu un zâmbet larg!

Da, Biblioteca va fi întotdeauna locul primitiv care vă va primi cu ușile deschise, iar bibliotecarii arădeni vor fi întotdeauna un sprijin profesionist în recomandările de lectură, îndemnându-vă întotdeauna să citiți. Cărțile sunt o comoară la care avem cu toții acces, vă deschid orizonturile, vă fac să visați, vă ajută să vă pregătiți pentru viață. Pentru că sunt atât de importante și, în același timp, pentru că ne oferă cunoaștere, ne oferă magia cuvântului, vă îndemnăm astăzi să citiți:

Citiți pentru cunoaștere și sensibilitate, citiți pentru efort intelectual și pentru libertatea voastră de exprimare!

Citiți pentru a cunoaște oameni și orizonturi, citiți pentru a descoperi înțelepciunea, frumusețea, pentru a vă dezvolta abilitățile și competențele voastre personale!

Citiți pentru a râde, pentru a plânge, pentru a descoperi și a explora, pentru a înțelege și pentru a critica, citiți pentru a lăuda, citiți pentru a aprecia cartea la adevărata sa valoare ca instrument al culturii umane, de la începuturile sale și până în prezent!

Citiți pentru a fi fericiți! Citiți oriunde! Citiți la școală, acasă, în parc, pe o bancă! Citiți la bibliotecă, fie clasică sau virtuală, unde veți avea întotdeauna alături un bibliotecar care vă va întinde o carte și vă va îndemna: „Citiți!”.

Da, citiți pentru amintiri, pentru gânduri, formule sau ecuații, istorie sau istorii care vă dezvăluie universul și adevărata comoară din bibliotecă, ce poartă numele de cunoaștere!

FAȚA NEVĂZUTĂ A BIBLIOTECII

prelucrarea colecțiilor

O muncă laborioasă, dincolo de „aici” și „acum”

Andreea Iuliana Mareș

Din cele mai vechi timpuri, biblioteca a fost o instituție creată pentru a deține, a păstra și a furniza fonduri documentare. Aranjarea și regăsirea acestora, pentru a fi consultate, a determinat organizarea în sisteme coerente, bazate pe subiectele abordate, conținut, vechime, autori etc.

Odată cu dezvoltarea socială, tehnologiile apărute au adus medii noi de păstrare și difuzare a informației, în paralel cu diversificarea domeniilor cunoașterii, astfel încât a devenit cu atât mai importantă o clasificare a tipologiei subiectelor aparținând așa-numitei științe a informației. Conform dicționarilor actuale, știința informării cercetează proprietățile și comportamentul informațiilor, forțele care conduc fluxul de informații, precum și mijloacele de prelucrare ale acestora, în scopul asigurării accesibilității și folosirii lor optime. Procesele studiate de această ramură a științei cuprind crearea, difuzarea, colectarea, organizarea, înmagazinarea, regăsirea, interpretarea și va-

lorificarea informațiilor. În biblioteci, aceste operații sunt denumite generic „prelucrare”, înțelegând prin aceasta operațiunea de catalogare/clasificare/indexare, descrierea pe criterii specifice biblioteconomiei, în cataloagele bibliotecilor, a oricărei resurse informaționale, nu doar a textului tipărit. În biblioteconomie și știința informației, catalogarea este procesul de creare a metadatelor reprezentând resurse de informații, cum ar fi: cărți, manuscrise, microfilme, hărți, partituri muzicale, grafică, înregistrări audio, video, imagini în mișcare etc. Catalogarea oferă informații precum tipul resursei, date cantitativ-descriptive, originea, datarea, proveniența, distribuitorul, numele autorului și al responsabililor pentru difuzare, titlul/titlurile, conținutul și termenii subiectului, aspecte multiple care descriu resurse, prin crearea de înregistrări bibliografice. Înregistrările servesc ca descrieri pentru resursele de informații stocate, astfel încât să permită căutarea prin criterii variate, nu doar titlu și autor,

ci și domenii, subiecte, conținut și nu numai la nivelul național al agenției de catalogare, ci și în diferite limbi. Standardizarea internațională a catalogării este scopul ultim, pentru care conlucrează organizații și biblioteci din întreaga lume.

Există ghiduri pentru utilizarea unor expresii-tip, traduse în diferite limbi, pentru a uniformiza descrierea subiectelor în termeni lingvistici standard, un limbaj controlat, formând așa-numitele „tezaure”. Procesul, numit indexare, permite unui utilizator care folosește o anumită limbă în căutarea unor subiecte care nu se regăsesc neapărat în titlu, să obțină bibliografia necesară din orice bibliotecă utilizatoare a acestui sistem de catalogare și indexare. Evident, în funcție de proximitate, resursele pot fi împrumutate sau consultate fizic sau în format digital.

Pentru mediul biblioteconomic (bibliotecari), în scopul de a organiza propriile colecții și de a căuta, regăsi și schimba resurse la solicitarea clientului utilizator, în biblioteca proprie și/sau în cele străine, se utilizează sisteme de clasificare, o modalitate de a codifica ansamblul cunoștințelor umanității pe domenii și subdomenii, cu indici de formă, loc și timp, în simboluri numerice.

În prezent, pot fi regăsite relativ ușor, în cataloagele bibliotecilor și în bazele de documente digitizate, orice documente, la o simplă căutare după titlu (titlul exact sau cuvinte conținute), autor (numai dacă numele propriu este notat în baza de date conform resursei descrise, mai dificil în cazul unor variante de scriere diferite sau nume traduse) etc. Mai pu-

țin eficientă, dacă nu imposibilă, este căutarea după subiecte, dacă așa-numita descriere bibliografică fie nu conține aceste câmpuri, fie folosește numai limba agenției de catalogare (a țării respective) și nici nu utilizează coduri (simboluri numerice) ale limbajelor de clasificare. De exemplu, cum regăsim un manuscris fără titlu și autor? Aceste probleme sunt soluționate printr-o activitate de prelucrare (catalogare, clasificare și indexare) adecvată. Odată descris în expresii lingvistice standard și coduri (simboluri numerice descriind domenii și subdomenii ale cunoașterii, așa cum sunt Clasificarea Zecimală Universală - CZU - folosită și în țara noastră, Dewey, un sistem similar, utilizat în țări de limbă anglo-saxonă ș.a.), cunoscute la nivel internațional în lumea biblioteconomiei, pot fi prezentate, regăsite și în final împrumutate, fizic sau în format digital, toate documentele din colecțiile bibliotecii. Astfel, departe de a deveni depășită, activitatea biblioteconomică de prelucrare a documentelor evoluează treptat, în paralel și împreună (interconectat) cu activitățile de digitizare și difuzare a informației în mediul virtual.

În scopul de a dezvolta un cod internațional de catalogare, acum aproape 40 de ani, IFLA - Federația Internațională a Asociațiilor și Instituțiilor Bibliotecare - a inițiat o reexaminare fundamentală, la nivel internațional, a teoriei și practicii catalogării. Declarația de Principii Internaționale de Catalogare a fost aprobată de către Prima reuniune a experților IFLA pentru elaborarea unui Cod Internațional de Catalogare - Frankfurt, Germania, 2003.

Documentul IFLA dedicat catalogării, indexării și accesului la subiect în agențiile bibliografice naționale reliefează menirea principală a acestora: exercitarea controlului bibliografic național ca parte a controlului bibliografic universal. De asemenea, „IFLA’s Statement of International Cataloguing Principles” subliniază importanța accesului la subiect și confirmă faptul că termenii limbajelor controlate și/sau indicii de clasificare atribuiți resurselor sunt puncte de acces esențiale, care sparg bariera lingvistică între cataloagele virtuale ale bibliotecilor, indiferent de localizare.

În Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” din Arad, aceste activități se realizează în cadrul Compartimentului „Evidența, dezvoltarea și prelucrarea colecțiilor”: prelucrarea informatizată a resurselor bibliografice intrate în colecțiile bibliotecii pe parcursul anului (indiferent de forma de achiziție și tipul suportului informațional) și uniformizarea descrierilor existente deja în baza de date, simultan cu prelucrarea în format digital a înregistrărilor ce urmează a fi introduse în Biblioteca digitală, activitate a Biroului „Digitizarea și conservarea colecțiilor”.

Ce se face efectiv în acest sens?

Problemele practice survin în absența unei coordonări efective la nivel național a realizării descrierilor bibliografice, acordată cu standardele internaționale. Analiza succintă a instrumentelor și procedurilor de lucru utilizate în bibliotecile din România evidențiază lipsa unității din activitățile de prelucrare a resurselor. Apare ca esențială aplicarea controlului bibliografic național (Biblioteca Na-

țională a României), necesitatea uniformizării metodelor de lucru, diversificarea instrumentelor de lucru folosite în prelucrarea resurselor și analiza consecințelor acestor aspecte asupra accesului la informații. O atenție deosebită se acordă problemei achiziției unor instrumente de lucru actualizate, mai exact publicării unei noi ediții a Clasificării Zecimale Universale în limba română, ediție care ar putea fi utilizată în toate bibliotecile din România și din Republica Moldova. Un efort imens se depune în momentul de față de către Grupul de lucru pentru un „Ghid național de catalogare și aplicarea formatului Unimarc în bibliotecile din România”, format în cadrul Secțiunii Catalogare, clasificare, indexare a ABR (Asociația Bibliotecarilor din România), care se preocupă și de regulile actuale referitoare la catalogarea descriptivă, prin contribuții directe și la distanță ale bibliotecarilor din țară. De asemenea, aflat în derulare, este procesul de elaborare a „Tezaurului enciclopedic românesc de vedete de subiect” LIVES-RO, al Bibliotecii Naționale a României, proiect realizat prin participarea bibliotecarilor din domeniu, prin consultarea specialiștilor pe fiecare domeniu al cunoașterii, prin realizarea unei baze de date de aproximativ 256.000 de înregistrări accesibile pentru întregul Sistem Național de Bibliotecă. Ghidul de indexare este un instrument de lucru cuprinzând, așa cum am explicat, expresii standard pentru indexarea pe subiecte în termeni lingvistici (folosind limbajul, în paralel cu codurile numerice ale clasificării zecimale). El a fost tradus și adaptat în limba română după „Guide d’indexation RAMEAU”, împreună

cu „Lista de autoritate de vedete de subiect RAMEAU”, ediția 2002, ambele redactate de Centrul Național RAMEAU din cadrul Bibliotecii Naționale a Franței.

Activitatea de traducere și adaptare a acestor documente a constituit unul din principalele obiective ale acordului de colaborare realizat între Ministerul Culturii și Cultelor, Biblioteca Națională a României și Biblioteca Națională a Franței, în vederea elaborării unui sistem structurat de regăsire a informației bazat pe un vocabular controlat.

La nivel național, proiectul a fost realizat în colaborare, între: Biblioteca Națională a României, Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” - Iași, Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu” - Iași, Biblioteca Județeană „O. Goga” - Cluj, Biblioteca Centrală Universitară „L. Blaga” - Cluj, Biblioteca Județeană „I. N. Roman” - Constanța, Biblioteca Județeană „V. A. Urechia” - Galați, Biblioteca Universității Tehnice Timișoara, Biblioteca Centrală Universitară București, Biblioteca Militară Națională, Institutul de Memorie Culturală (CIMEC).

În același timp cu uniformizarea catalogării, clasificării și indexării subiectelor, se impune și uniformizarea descrierii autorilor, cu variantele uniform acceptate în domeniul biblioteconomic ale numelor proprii și recunoașterea lor în diferite limbi și scrieri, descrieri numite în limbajul de specialitate al catalogării „autorități”. În plus, pentru diferențiere și pentru păstrarea informațiilor despre autori, se pot realiza descrieri biografice ale acestora, mai mult sau mai puțin complexe și detaliate,

în baza de date a bibliotecii, servind astfel și mai mult obiectivul de conservare a memoriei culturale.

Perspective

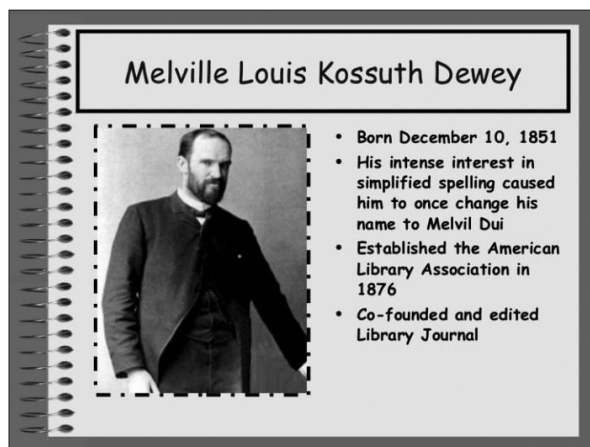
În măsura în care evoluția ulterioară și perspectiva asupra viitorului bibliotecilor va adopta viziunea lărgită a rolului acestora, dincolo de aspectele deja cunoscute publicului, legate de împrumutul de carte, studiu, cercetare, evenimente culturale și animație culturală și în situația asigurării condițiilor necesare legate de timp, resursă umană specializată și strategie, există posibilitatea valorificării fondului valoros de care dispunem, atât la Sala de Lectură cât și ca patrimoniu, (Colecții speciale), mai mult decât prin completarea și aducerea „la zi” a catalogului electronic existent. Astfel, promovarea valoroaselor noastre resurse documentare poate fi realizată la nivel internațional, prin postarea descrierilor (corectate, completate, traduse și codificate biblioteconomic), pe platforme de profil, așa cum este WorldCat, un catalog care expune descrieri din colecțiile a peste 72.000 de biblioteci din 170 de țări și teritorii care participă în cooperativa globală Online Computer Library Center (OCLC). Catalogul este construit și menținut colectiv de către bibliotecile participante, facilitând căutarea simultană în cataloagele bibliotecilor incluse în rețea. Pe lângă alte servicii, WorldCat sugerează cea mai apropiată bibliotecă unde poate fi consultată o publicație de interes. Ca orice bază de date bibliografică, WorldCat are și o interfață de căutare avansată care permite combinarea mai multor criterii (după cuvinte-cheie, titlu,

autor) și filtrarea opțională a rezultatelor, precizând unul sau mai multe criterii de căutare: perioada de publicare; conținutul (ficțiune, non-ficțiune, disertație, bibliografie etc.); formatul (carte, carte electronică, periodic etc.); limba textului. Este un sistem gândit să permită căutări eficiente chiar și în situația unor informații insuficiente despre titlu etc. Biblioteca poate integra în WorldCat înregistrările bibliografice din propriul catalog, lucru care atrage indexarea în baza de date Google Scholar. În prezent, România are doi reprezentanți care contribuie cu înregistrări bibliografice în WorldCat: Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, prin legătură directă su catalogul său electronic și Biblioteca Centrală Universitară „Eugen Todoran” din Timișoara, doar prin prezentarea titlului, accesul fiind posibil de realizat numai prin căutare separată în catalogul de pe site-ul propriu.

Idea este în sine o viziune care implică o strategie pe termen lung. În țară, Bibliotecile Centrale Universitare și-au digitizat și au actualizat descrierile din catalog ale documentelor din fondul de colecții speciale relativ recent, procesul fiind în derulare. Pentru colecțiile speciale, de exemplu, introducerea incunabulelor în catalogul online al BCU Cluj a fost realizată în anul 2020, în două etape. Conform propriilor date furnizate pe site¹, s-a operat în primă fază o retroconversie a informațiilor din catalogul publicat vizând oferirea unor descrieri bibliografice acurate. A doua etapă a constat în completarea datelor existente cu privire

la detaliile specifice fiecărui exemplar (decor, adnotări, proveniență, legături), într-o manieră pe cât posibil standardizată, atât din perspectiva conținutului, cât și a terminologiei.

Având mereu în vedere obiectivul accesibilizării informației, digitalizarea și tehnologiile informatice permit prelucrarea unor cantități mari de date și mai ales interconectarea informațiilor. Mediul online a surmontat limitele apartenenței la o anumită colecție, la o anumită bibliotecă, astfel încât pot fi consultate toate cataloagele online sau vizualizate documente scanate din întreaga lume.

Melville Louis Kossuth Dewey

- Born December 10, 1851
- His intense interest in simplified spelling caused him to once change his name to Melvil Dui
- Established the American Library Association in 1876
- Co-founded and edited Library Journal

¹ <https://www.bcucuj.ro/ro/bb/bb-numar1-articol2>
Accesat 12.06.2023.

BIBLIOTECA

ORĂȘENEASCĂ

„Ștefan Aug. Doinaș”

SÂNTANA

„Numai bibliotecile sunt
memoria sigură și
durabilă a omenirii”
(Schopenhauer)

Marinela Morgoș

Scurt istoric

În anul 1953, s-a înființat Biblioteca Comunală Sântana, cu 4.018 volume. Numărul acestora a crescut de la an la an, ajungând în anul 1965 la 19.446 volume.

Din anul 1965, casa cărții a fost mutată într-un local propriu, dotat cu depozit de carte, sală de lectură și sală de împrumut.

Din 1992, ea își schimbă din nou sediul pe Strada „Mihai Viteazu”, nr. 9 până în anul 2010, când odată cu inaugurarea Bibliotecii, Biblioteca își desfășoară activitatea într-un spațiu generos (Strada Muncii, nr. 117), esențial pentru a asigura o funcționalitate optimă, o bună păstrare și conservare a documentelor. Spațiul este pus la dispoziție de către Primăria orașului Sântana, cu acces liber al utilizatorilor la rafturile de carte, cu sală de lectură, sală pentru activitățile organizate, cu acces la internet, calculatoare, scanner, videoproiector.

În anul 2003, localitatea Sântana trece la statutul de oraș, iar instituția culturală devine „BIBLIOTECĂ ORĂȘENEASCĂ”.

În anul 2010, prin Hotărârea Consiliului Local, Biblioteca Orășenească Sântana primește numele poetului „ȘTEFAN AUGUSTIN DOINAȘ,” născut în Caporal Alexa (Cherechiu).

Azi, Biblioteca Orășenească „Ștefan Augustin Doinaș” Sântana deține un fond de carte enciclopedic ce numără 17.453 de volume. Serviciile oferite utilizatorilor sunt: împrumut adulți și copii, studiu la sală pentru ambele categorii de beneficiari și acces la Internet (4 calculatoare, 1 imprimantă, 1 scanner) pentru toți utilizatorii.

Proiecte și activități

Biblioteca Orășenească „Ștefan Augustin Doinaș” Sântana este partener în proiectul Fundației „Secolul 21”, intitulat „Cunoașteți opera lui Ștefan Augustin Doinaș”, din anul 2014, organizând sistematic concursuri de recitări de poezie, concursuri de eseuri și de documente de arhivă.

Astfel, în fiecare an aducem în memoria comunității locale opera și viața poetului, iar evenimentul este așteptat cu mare interes, atât de către elevii participanți cât și de profesorii acestora.

Evenimentul omagial a avut loc în anul 2022, la împlinirea a 100 de ani de la nașterea poetului, ocazie cu care s-a dezvelit placa comemorativă pusă pe clădirea bibliotecii.

În instituția sântăneană se mai organizează evenimente dedicate eleviilor și adulților, ca: expoziții de carte, de desene, comemorări ale unor scriitori, personalități, acțiuni culturale și de promovare a istoriei locale și naționale.

De asemenea, sunt premiați „cei mai fideli cititori ” care, prin plăcerea lecturii se refugiază în lumea cărților, salvându-se de urâțeniile realității cotidiene, căutând hrană spirituală.

Vă așteptăm cu drag la noi!

PATRIMONIUL CULTURAL

Ioan Andreiescu

despre

arh. Miloș Cristea

Arhitect, sculptor, conferențiar universitar la Institutul Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara, Catedra de sistematizare și urbanism (1971-1983). Miloș Cristea (n. Arad, 1 mai 1931 – m. Arad, 2003) a ocupat diferite funcții, în cadrul Institutului de Arhitectură din Arad. A proiectat fațada actuală a Teatrului de Stat, Hotelul Astoria (Continental Forum), blocul de locuințe Libelula, balustradele Parcului Mihai Eminescu (Str. Milea), a sistematizat urbanistic Campusul Universitar de la Timișoara, a zonei CFR Arad și altele. Este coautor al Monumentului de la Păuliș (1974) și a bustului lui Sava Tekelija (Arad, 2011).

S-a remarcat și prin inițiativele consacrate protejării și valorificării patrimoniului cultural, de arhitectură și istorie a Aradului, prin studiile asupra unor monumente reprezentative ale orașului (Palatul Primăriei, Liceul Moise Nicoară, Palatul Cultural, Crucea Eroilor, Statuia Sfântului Ioan Nepomuck, Monumentul Sfintei Treimi etc.) sau proiectele de organizare și sistematizare a cartierelor. A fost un membru activ al comunității sârbești și al parohiei Bisericii Ortodoxe „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Arad. În anul 2003, a primit titlul de Cetățean de Onoare al Aradului. A

decedat în 2003, fiind înmormântat în parcela familială din Cimitirul Pomenirea, proiectată de arh. Miloș Cristea, în 1991.

„Fiind un arhitect de top, invidia era la ea acasă și răutatea triumfa. Și n-ar fi primul caz în lumea asta. Pentru că numai de simpatie nu s-a putut bucura, vezi doamne, că era un om dificil. Nimic mai neadevărat! I-am fost un apropiat, un bun prieten și l-am cunoscut în toate privințele. Într-adevăr mai că nu-i plăcea aproape nimic. Critica tot! Dar culmea e că avea dreptate. N-am remarcat nici măcar o singură dată să fie altfel, atunci cum să-l contrazici? Era un perfecționist. La el totul trebuia să fie super! Și nu era răutăcios deloc, dar își susținea oarecum vehement și argumentat opiniile. Asta nu le plăcea interlocutorilor. Că pierdeau disputa”.

Dragarea Mureșului

„Ne-a surprins nepregătiți inundația din 1970. Aradul însă, s-a luptat eroic și n-a avut repercusiuni majore. Ulterior am construit diguri. Corect, dar la cota de siguranță de atunci, ori Mureșul depune permanent. Atunci să tot înălțăm pe diguri? Miloș a avut o altă

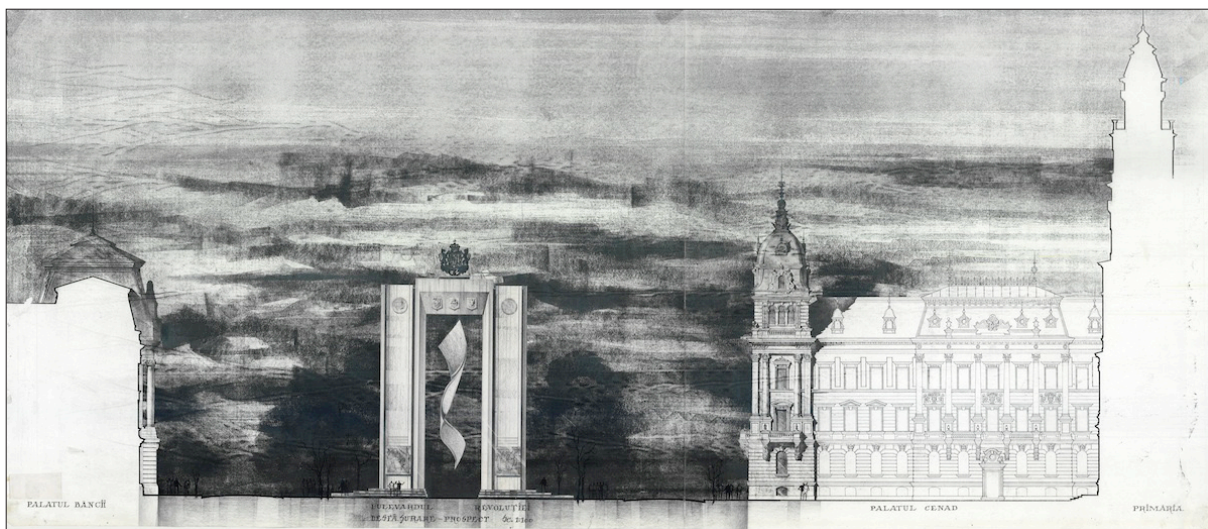
idee, genială pur și simplu. Dragarea Mureșului, care ar aduce rezultate benefice multiple și imediate: balast curat și mai la îndemână, adică mai aproape; adâncirea albiei, care nu mai necesită diguri; Mureșul navigabil, sporturi nautice etc. Tare rău mai era să mergi la „Zori de zi” cu... vaporul! S-a întreprins ceva în acest sens? Absolut nimic! Canalul Berghelului – Bega din Timișoara, incomparabil mai mic decât Mureșul, este navigabil! La Arad nu se poate?! Luptei eroice cu inundațiile, Miloș i-a dedicat o lucrare – un obelisc – amplasat exact în fața Palatului Cultural, dar care nu a mai fost finalizat. De ce? Aș remarca aici însă, un detaliu inedit. Incorporate în acest obelisc erau prevăzute niște vălurele și deasupra două profile – un bărbat și o femeie, care se luptă cu apele – executate din inox la Uzina de Vagoane și care... atenție! la o anumită intensitate a vântului, scoteau un sunet lugubru, un muget al apelor, amintind de clipele de groază din acea noapte de iulie 1970. Miloș a studiat acest fenomen, acest efect, într-un tunel aerodinamic. Nemaipomenit! Cine a mai făcut așa ceva? Un mesaj acustic!”.

Bulevard fără mașini

„În altă ordine de idei, milita pentru închiderea completă a circulației pe Bulevardul Republicii... Revoluției, mă rog. Era ceva modern și elegant. Miloș „vedea” Bulevardul ca pe un imens parc cu arbori ornamentali, plin de flori și de bănci, astfel ca lumea să poată

admira în voie și în liniște frumusețea vechilor clădiri cu nostalgii istorice. El chiar a avut inițiativa înființării unei firme specializate în restaurarea acestor lucrări pretențioase de arhitectură.

Din păcate, nu a reușit! Mi-am amintit că mi-a fost dat să vizitez cândva orașul Tallinn – capitala Estoniei. Trei orașe într-unul singur. Observația îmi aparține. Unul este ORAȘUL VECHI păstrat cu sfințenie, așa cum a fost edificat cu sute de ani în urmă, fără nici o modificare sau, doamne ferește, demolare. Sunt și străzi de 5-6 m lățime, cu pavele de piatră, uși sculptate la intrare, cu clanțe de alamă etc. Altul este ORAȘUL NOU, complet aparte, super-modern, cu construcții și căi de comunicație de ultimă creație în materie. Și mai este unul, ORAȘUL DIN PĂDURE, cu construcții miniaturale, numai parter, executate fără a se tăia nici un singur copac. În țările nordice vegetația este mult mai respectată decât la noi. Crește mai greu, dar compensează civilizația, care este superioară. Trebuie să recunoaștem. L-am rugat pe ghid să oprească autocarul – ceea ce a și făcut – pentru a putea savura splendoarea acestor jucării de basm în toate culorile pământului. Parcă erai în Țara Piticilor... în Andersen sau Frații Grimm. Am fost profund impresionat, dar și invidios totodată. La România Noastră, la frumusețea ei, noi nu putem avea așa ceva? Miloș Cristea la asta năzuia. Ce e vechi și valoros să fie restaurat și păstrat cu grijă și ce e nou să fie astfel încât să dăinuie peste veacuri.”

Proiectul Monumentului Marii Uniri, pe Bulevard // Foto: Mișcarea Arădeană

O altă catedrală

„Catedrala Ortodoxă – o capodoperă, o bijuterie arhitectonică, este o adevărată chintesență a întregii opere, a întregii creații a marelui arhitect. Este o minunăție! Dețin un album cu 1000 de catedrale și biserici din întreaga lume și n-am mai găsit ceva asemănător. Magnific! Am asistat în 1981 la lansarea proiectului în biroul fostului prim-vicepreședinte de atunci al municipiului Arad – Mircea Groza, un sufletist – expus chiar de maestru. Undă verde! Toate bune și frumoase, numai că nu după multă vreme, s-a aflat că această minunată catedrală nu se mai face, pe motiv că – Iosif Constantin Drăgan, finanțatorul lucrării – ar fi fost legionar!? A fost o dureroasă lovitură pentru Miloș. Nu l-am auzit niciodată plângându-se, dar l-am simțit. Era un om demn. Și poate mai spera că „lumea” se va trezi! O lucrare de ani de zile în care și-a pus

tot sufletul, talentul și vocația, să-i fie abandonată! Și mai trebuie făcută o remarcă deloc neglijabilă. Această catedrală – unicat - nu putea fi amplasată decât acolo unde a fost concepută, adică în centrul urbei, unde bulevardul are cea mai mare lățime -109 m – cu două fațade identice – una orientată spre Teatru, alta spre Podgoria – o construcție impunătoare, cu toate accesoriile. Țin să subliniez faptul că nu Miloș, ci Aradul avea nevoie de realizarea acestei monumentale opere de artă! Oare nu-i mustră conștiința pe cei care au „torpilat” executarea acestei minunate catedrale? Sau li s-a atrofiat sentimentul patriotismului local și... de ce nu, chiar național.”

Dați Cezarului ce-i al Cezarului

„Așadar, în final, sintetizând cele de mai sus, neuitând și celelalte lucrări ale distinsului arhitect – Astoria, Libelula, esplanada din fața

Proiectul Catedralei Ortodoxe, gândit de Miloș Cristea // Foto: Mișcarea Arădeană

Primăriei și altele, afirm cu tărie că o asemenea personalitate artistică arădeană ar merita ce i se cuvine. Cum este citatul biblic din Sfânta Evanghelie după Matei – aparținând lui Isus – „Dați Cezarului ce-i al Cezarului”. Cu mare ardoare, respectuos mă adresez autorităților locale cu rugămintea de a se orienta spre un bulevard, o stradă centrală care să-i poarte numele eminentului și regretatului arhitect Miloș Cristea, consfințindu-i astfel valoarea și meritul cuvenit, măcar post-mortem, anul viitor comemorându-i 20 de ani de când ne-a părăsit. Văd tot felul de

nume de străzi, motivate sau mai puțin, care au apărut după 1990. Nu dau exemple.

Aș îndrăzni totuși, fără absolut nicio exagerare, să sugerez... Bulevardul General Vasile Milea, căruia nici acum, după 32 de ani de la evenimente, nu i se cunoaște „statutul”: victimă, sinucidere...?! Sunt numai supoziții neelucidate, iar pe de altă parte nu știu ce merite ar fi avut pentru Arad. Bine, vor spune unii, că nici Lenin nu a avut. Așa este, dar să nu uităm în ce regim a fost „botezat” Bulevardul V. I. Lenin. Acum facem la fel? Cum ar arăta acest mic bulevard totuși, cu noul și binemeritul nume, iar acolo la începutul bulevardului, la Primărie, în Parcul Eminescu să troneze o statuie a genialului arhitect! Apelez cu căldură și la Comunitatea Sârbilor, ca în limita posibilităților, să se implice și să se alăture acestei frumoase inițiative”, încheie scrisoarea sa inginerul Ioan Andreiescu.

Nicu Covaci

era tot atât de pasionat de **Muzică** pe cât

Șerban Foarță

era subjugat de **Poezie**

intreviu cu Nicu Covaci realizat de Nicolae Tzone

Întâlnirea cu Nicu Covaci am avut-o la București, la vechiul și fermecătorul Hotel „Triumf”. M-a primit ca și când ne-am fi cunoscut de cel puțin patru secole și ceva. Faptul că urma să vorbim despre Șerban era evident că-i crease o stare de bine dinainte de sosirea mea. Poate și de aceea, întreaga după-amiaza petrecută cu el a fost pur și simplu o încântare. Mi-a fost limpede că Nicu Covaci era tot atât de pasionat de Muzică pe cât Șerban Foarță era subjugat de Poezie și de miracolul acesteia. Erau doi îndrăgostiți iremediabil de artă, de arta lor, care se confunda total cu viața lor. Erau doi creatori pur sânge care s-au intersectat la vremea desăvârșii capodoperelor lor incandescente și exemplare. Covaci chiar mărturisește explicit: „Așa a ajuns Șerban între noi. Un noroc. Și adevărul este că această colaborare între noi a fost punctul de întâlnire către o sinteză, pe care o așteptam”. Îl completez afirmând că a fost vorba mult mai mult decât de noroc. A fost ceea ce se așează în existența unor personalități de calibru pe seama destinului. „Textele pentru Phoenix”, versurile ca atare, rămân un moment de geniu al poeziei noastre din toate timpurile.

Muzica lui Covaci, și în genere a „Phoenix”-lui, este o dovadă netă de geniu și de strălucire artistică inconfundabilă.

Fericit să pot media prin acest dialog între DOI AȘI.

Deși realizat la începutul anilor 2000 pentru o proiectată carte despre Șerban, interviul s-a tipărit în premieră în „Banatul Azi”.

*

Nicolae Tzone: Dragă Nicu, îți sunt recunoscător că ai găsit timp să mă primești aici, la Hotelul Triumf, unde ți-ai stabilit „cartierul general” de aproape două săptămâni. Colaborarea

dintre tine și Șerban a fost una dintre cele foarte norocoase din cultura noastră. Poemele lui, muzica ta, excepționale, țin de unicitate și de exemplaritate. Sunteți, de fapt, legendă amândoi. Povestește-mi despre cum s-a întâmplat întâlnirea voastră. Te ascult cu inima la gură...

Nicu Covaci: Șerban Foarță a apărut ca o cometă pe cerul nostru și este întru totul exact că el a fost introdus în „gașca” noastră de către Andrei Ujică. Deci eu, inițial, l-am cunoscut pe Andrei, mă rog, i-am dat o mână de ajutor pentru rezolvarea unor probleme personale. Știa că la mine se poate apela – asta era, cred, prin ’72 – m-a căutat, în numele unei cunoștințe comune, și l-am ajutat. Pe urmă, nu peste mult timp, când l-am întrebat dacă n-ar putea să mă ajute la scrierea unor texte de natură aparte, pentru muzica ce tocmai o scriam – ceva nou față de ceea ce făcusem până atunci –, el mi-a spus: „Eu nu cred că mă pot descurca, dar îți aduc pe cineva care este foarte inspirat, foarte talentat și cu care eu lucrez de mai multă vreme”. Așa a ajuns Șerban între noi. Un noroc. Și adevărul este că această colaborare între noi a fost punctul de întâlnire către o sinteză, pe care o așteptam. Eu am mai lucrat și separat cu Șerban și mi-am dat dintr-o dată seama că Șerban are cu totul altă personalitate decât Ujică, dar lucrurile au mers nesperat de bine. Eu consider că acel produs, care este și cel mai important din anii ’70, „Cantafabule”, este exact un produs de sinteză. Andrei era foarte riguros, foarte tenace, mergea la Foarță cu împărțelile ritmice pe care i le înmânam, Foarță venind cu imaginația lui exorbitantă și cu documentarea imensă, cu educația lui francofonă, cu toate metaforele acelea ieșite din comun și ne-a

îmbogățit, ne-a lustruit repertoriul. Astfel, „produsul Phoenix”, dacă pot spune așa, a primit și o latură spirituală. Noi eram, de prima dată, niște protestatari instinctivi. Chiar și în momentul în care ne-am apucat de folclor, baza exista, baza muzicală, documentarea muzicală exista, dar ne lipsea o formă de exprimare mai subtilă. Dacă cenzura ne-a cenzurat pur și simplu balade folclorice, în momentul în care a apărut „Cantafabule” nu ne-a cenzurat nimic. Ceea ce era un mare câștig, și asta se datora, în primul rând, rafinamentului, subtilității profunde a lui Șerban.

Nicolae Tzone: L-am ascultat pe Florian Pitiș deschizând concertul aniversar, de săptămâna trecută, recitând „Invocație”, și textul, în sine, a sunat extraordinar. Nu era numai un text pentru o muzică excepțională, ci era, în sine, ca poem, un text-capodoperă. Eu, ca poet, am rămas înmărmurit...

Nicu Covaci: Sigur, textele scrise atunci trăiesc și în sine. A și publicat Șerban, separat, un volum frumos, „Texte pentru Phoenix”, care trăiește în sine, ca o operă literară. Pe de altă parte, muzica noastră la „Cantafabule” este, presupun, cel mai bun lucru ce l-am realizat în anii ’70. S-a mers mână în mână cu Șerban, ne-am excitat, în privința creației, unul pe altul, s-a ajuns la niște explozii spirituale, deopotrivă ca muzică și poem, care ne-au marcat pe fiecare în parte. Colaborarea noastră rămâne, de altfel, un moment de referință pentru mine și pentru formație, realizându-se, repet, un produs de sinteză, de mare expresivitate și originalitate, greu, imposibil de egalat de atunci până acum.

Nicolae Tzone: Descrie-l pe Șerban cel de atunci, de la vârsta de apogeu a Phoenix-ului...

Nicu Covaci: Șerban, în primele momente, mi se părea autist și suspect, dar cu timpul, mi-am dat seama că acea marcată distanță care se simțea în jurul lui era doar un fel de filtru spre calitate. Deci el era prietenos, dar nu se amesteca nicidecum cu oricine. În momentul în care am început să ne apreciem reciproc, atunci s-a legat o prietenie serioasă între noi, și peste înțelegeri și peste cuvinte sau promisiuni. Ajungea să ne uităm unul la altul și să știm ce gândim, să știm ce vrem. Cu toate căderile și ridicările pe care le înfruntă orice artist, azi încă, legătura cu Șerban o resimt apropiată, chiar dacă sunt la mii de kilometri depărtare de Timișoara. Mă gândesc uneori la el, știu, încerc să-mi închipui ce ar face el într-un moment sau altul. În momentele în care nu am avut textele ce mi-ar fi trebuit, nu o dată mi-am zis: „Ce-ar aduce Foartă aici? Ce rezolvare ar încerca el? Oare ar face așa, sau așa, sau așa...”. Bineînțeles că e departe de mine gândul de a mă socoti eu poet, dar câteodată a trebuit să pun mâna să-mi scriu singur textele și să găsesc tot singur rezolvările de care aveam nevoie. Nu am avut niciodată vanitatea aceasta de a crede că sunt ce nu sunt. Îmi lipsește talentul special de scriitor și subtilitatea necesară. Eu sunt, în primul rând, tipul de forță, de acțiune. De altfel, problema textelor pentru muzică, cu excepția în bună măsură a Beatles-ilor, care sunt mai rafinați, este una foarte precară. Ia textele de la orice altă formație – fie ea celebră – și ai să vezi că sunt, cu puține excepții, de două parale. Adică, literatură, zero. Nici pe mine, când îmi scriam propriile texte, nu mă interesa să fac literatură. Textele mele au o sarcină funcțională. La așa ceva mă pricep foarte bine. Ele trebuie să

transmită mesajul pe care îl pun în muzica mea. Pot să fac o paranteză, pentru a explica mai bine chestiunea aceasta, cu funcționalitatea textelor?

Nicolae Tzone: Sigur că da. Te rog...

Nicu Covaci: Muzica pentru mine este arta primordială, pentru că n-a văzut-o nimeni, n-a pipăit-o nimeni. Ea nu există în material, nu poți s-o miroși, și totuși are capacitatea de a transmite cel mai direct și fără dubiu mesajul. Deci un scriitor are o problemă, un scriitor trebuie să simtă foarte intens, să cifreze sentimentul sau ideea, altfel spus să găsească cuvântul care-i trebuie din milioane de cuvinte, dar nici chiar acel cuvânt căutat și găsit nu va exprima sută la sută ceea ce simte. Apoi scriitorul trebuie să emită acest cuvânt, și contează cum este emis, ideal fiind să fie exprimat cu maximă acuratețe. Pe urmă, acest cuvânt este ca un vagonet încărcat cu mesaj, care ajunge, neapărat, la ascultător. Ei, ascultătorul trebuie să descifreze acum cuvântul, să încerce să simtă și să descifreze ideea. Așadar se pierde enorm de mult, drumul fiind enorm de lung. Or muzical, eu dacă provoc o baie de frecvență, pot să provoc ce sentiment vreau. Pot să te fac să fii vesel, pot să te fac să fii trist, să începi să plângi. Uite, de exemplu, la Zamfir, la cele mai frumoase melodii pe care le cântă plâng toți ca nebunii. Este firesc să fie așa, stările se transmit mult mai direct, fără cuvânt. Și atunci, eu pornesc de la premisa – și asta am făcut dintotdeauna – că încărcarea cu mesaj, mesajul propriu-zis, de fapt trebuie să existe în muzică deja. În momentul în care știi despre ce e vorba, adică ai deja gata muzica, faci textul, dar textul trebuie să se suprapună sută la sută cu ceea ce exprimă muzica. Nu este deloc fericit

cum se întâmplă astăzi de atâtea ori, că muzica exprimă o chestie și textul exprimă altceva. La noi, la Phoenix, această îmbinare s-a petrecut sută la sută pentru că Șerban ne-a înțeles sută la sută. Pe de altă parte, ne-a și stimulat să mergem și noi mai departe un pas. Socot că pentru noi colaborarea cu Șerban a fost un pas foarte mare înainte.

Nicolae Tzone: Cum a suportat Șerban succesul? Deși de pe atunci încă era un mare poet, era practic necunoscut în România...

Nicu Covaci: Poate cu oarecare stânjenală. Am reușit, dintr-o dată, să-l facem și pe el și pe Andrei Ujică, extrem de cunoscuți de către publicul muzicii noastre.

Fiind noi foarte populari, le-am dat ocazia să fie confirmați de publicul numeros căruia ne adresam noi. La început erau fâstâciți, că nu știau cum să consume acest nou aspect, dar pe urmă au fost fericiți. Șerban s-a ambalat și mai mult, a scris și mai mult și tot mai bine. Începuturile au fost deja foarte bune – să ne aducem aminte de „Mica Țiganiadă” –, dar de la „Mica Țiganiadă” și până la „Cantafabule” încă este un salt calitativ evident. Sigur că fiecare trăiește succesul în felul lui, unii îl exteriorizează, alții nu. Șerban este un tip mai interiorizat și, deși se bucura, nu și-a expus bucuria, să zicem așa, fățiș, deși am avut momente în care a fost clar că este și el copleșit de euforia generală.

Nicolae Tzone: Succesul vostru, din păca-

te, a fost umbrit, relativ repede, de opresiunea politică, tot mai pronunțată de la an la an...

Nicu Covaci: Așa au stat lucrurile, din nefericire. Așa au fost vremurile. Noi lucram deja la „Cantafabule” sub o mare apăsare și sub o mare tensiune, de la un moment dat fiind interziși. Nu mai aveam voie să apărăm niciunde și, totuși, lucram la acest proiect. Tensiunea se simțea în jurul nostru, și o simțeau și Șerban și Ujică, deși ei nu aveau necazurile pe care le aveam

noi. Ei aveau poate necazuri de ordin material sau, ce știu eu, de alt gen, particulare. Noi eram interziși. În chiar țara noastră nu aveam voie să mai deschidem gura sau să tragem o coardă de chitară. Și totuși ei au avut curajul să co-

laboreze cu acești „procleți”, cum devenisem. Eram cu bâta oficială deasupra capului. Cum să spun, eram haiduci. Noi am fost dintotdeauna, se știe bine, niște haiduci moderni. Și Foartă și Ujică s-au simțit și ei bine. Când ne întâlneam nu se discuta prea mult despre aspectele social-politice, știam prea bine cu toții că se ascultă orice. Preferam să intrăm direct la subiect. Eu de obicei le dădeam numărul de silabe cu accentii deja făcuți și aici este marea mea surpriză și totodată apreciere față de Șerban, că a putut – limitat fiind de numărul de versuri, de numărul de silabe, de accentii deja puși – să creeze texte care să vizeze capodopera. Este mare lucru să izbândești așa ceva. Pentru că îți dai seama,

cunoscând literatură, ce înseamnă să-ți pună cineva o schemă în față și să spună: „Fă artă pe schema asta!”. Să nu ai libertatea să te exprimi cum vrei, dar să-ți găsești metrica, să-ți găsești ritmul, să-ți găsești suflul... Plus un mesaj nu în puțină parte subversiv. Deci iată câte lucruri s-au întâmplat deodată! Șerban, indiscutabil, era într-o senzațională formă poetică. Ce făcea el ținea de magie. Andrei, pe urmă, care vibra și el la subtilitățile muzicii care tocmai se năștea, a fost un foarte bun medium, puntea ideală de legătură dintre Foartă și mine.

N. TZ.: Privind retrospectiv, acest mesaj subversiv, prezent în muzica ta, prezent în textele ca atare, arată cât se poate de concludent că în România nu a fost în permanență o adormire generală. Prin Phoenix se probează o rezistență de neocolit la ideologia oficială, sufocantă.

Nicu Covaci: Mesajul nostru subversiv nu cred că poate fi pus la îndoială de cineva, cred că era nu numai meritul nostru, al meu, al lui Șerban și Andrei, al întregii găști a Phoenix-ului. În general, tot Răsăritul a făcut artă subversivă, prin care se căuta să se spună niște lucruri interzise. Eram în permanență în confruntare mai directă sau mai subtilă cu autoritățile. Șopârlițe existau întotdeauna în ceea ce compuneam și cântam efectiv. Mulți dintre artiștii care se văitau: „Doamne, dacă n-ar fi cenzură, dacă am fi noi lăsați să spunem ce vrem...”, au întins-o în Vest și după scurt timp n-au mai produs nimic. Afară le lipsea excitația, le lipsea confruntarea. Cu cine să se confrunte în Vest? Cu paharul de bere cel mult...Și s-au topit, s-au pierdut nu puțin. Pe de altă parte, s-au pierdut și în țară. Oamenii sensibili, oamenii de suflet, dintre cei valoroși,

și-au înecat necazul în alcool sau în alte mizerii și s-au stins ca artiști.

Nicolae Tzone: Ujică știu că a mers de multe ori în turneu cu voi. Șerban se pare că nu...

Nicu Covaci: Sincer să fiu, nu țin minte să fi fost. Încep și eu să uit din detalii, dar, în general, am spus-o și o mai spun, Șerban era mai retras, era mai introspect, era mai circumspect. Era foarte atent. Nu-mi amintesc de vreo ieșire a lui cu noi în afara Timișoarei. Știu că am făcut niște chefuri de pomină și la el acasă și la mine acasă. De exemplu, la nunta mea, o nuntă aranjată, pentru a obține eu pașaport de plecare, Șerban a dansat toată noaptea cu maică-mea și anume rock'n' roll. Și-a dat drumul, deci, avea și momente din astea de descătușare, chiar dacă foarte rar. La Phoenix puteai să-ți permiți foarte multe, aveai spatele asigurat, dar nimeni nu putea să-și dea în petec, era o rigoare ce nu era încălcată.

Nicolae Tzone: A povestit într-un interviu din revista „Orizont”, referindu-se la această nuntă, că a fost singura dată în viață când a văzut cum se purtau pe brațe sticlele de whisky ca niște lemne...

Nicu Covaci: A fost o nuntă frauduloasă, căci era abil regizată, totul trebuia să pară adevărat, pentru a nu trezi suspiciunile securiștilor. Peste tot era risipă de ce se putea și nu se putea închipui. Cada de baie era plină ochi cu lăzi cu whisky și alte băuturi, cele mai scumpe cu puțință. Adevărul e că aveam atâția bani că nu mai știam ce să fac cu ei. Dacă mulți dintre artiștii noștri nu sunt capabili să fie și buni administratori, buni manageri, eu la Phoenix am ținut,

în perioada noastră fastă, lucrurile sub control din punct de vedere financiar. Fiind răsfățați de public, adorați, am reușit să fim, și din punct de vedere comercial interesanți. Așa că la un moment dat, oricât de mult cheltuiam, aproape că nu se cunoștea. Sigur că un scriitor, oricât de talentat, nu putea nici măcar visa banii pe care-i câștigam noi. Poate și de aceea Șerban a fost surprins când vedea că veneau cu zecile sticlele de whisky sau de containerele cu bere, și păreau că nu se mai sfârșesc. Cred că este o meserie foarte nerecunoscătoare aceea de scriitor. La noi, în muzică, este altceva. Norocul nostru este că publicul ne incită, publicul ne încarcă. Noi dăm mult, foarte mult, dar și primim de zece ori mai mult înapoi. Pe baza asta am și funcționat. Sigur că nu am întrebat niciodată publicul: „Vă place ce facem?” Ne-am făcut treaba și i-am lăsat pe domnii din sală să reacționeze în felul lor, dar au reacționat pozitiv până astăzi, ceea ce înseamnă că instinctiv am făcut ceea ce trebuie. Eu recunosc că noi am câștigat bani buni în vremea aceea. Dar erau bani munciți, arderea era totală.

Revenind la nunta aranjată, totul a fost dus dincolo de limite, pentru că era, în sufletul fiecăruia dintre noi, o mare tristețe, pentru că eram hotărât să plec din țară, și acest lucru mă durea foarte tare. Ceilalți erau și ei bulversați, pentru că plecând eu, trebuiau să-și găsească alte aranjamente, alt mod de existență. Cu mine alături, niciunul dintre membrii formației ori dintre cei apropiați nu prea și-au făcut griji. Am încercat să am grijă de toți, să-i mulțumesc pe toți, să-i fac să înțeleagă că merită să pună umărul. Nu am măgulit pe nimeni pe degeaba, dar în momentul

în care cineva a meritat, l-am răsplătit din plin.

Nicolae Tzone: Șerban mi-a spus cândva că a fost foarte mulțumit de drepturile de autor pentru „Cantafabule”. Ai mai ținut legătura cu el după ce ai plecat din țară?

Nicu Covaci: Mulți ani n-am putut să țin legătura cu nimeni, nici măcar cu biata mea mamă, dar, după ce m-am întors, l-am căutat, sigur că da, că voiam să continuăm activitatea de altădată. Mie mi-au lipsit ani și ani de zile textele de calitate a celor scrise de el. Acum câțiva ani, fiind la Timișoara, am stat vreo săptămână cu el la Hotelul Continental, ne-am închis acolo și am căutat să reînviem colaborarea din anii de dinainte. Mi-a scris câteva texte, la niște piese pe care i le-am propus, dar, până la urmă, nu am finalizat nimic. Vina, dacă pot spune așa, e a mea. În momentul respectiv eram încărcat de decepții și eu când sunt decepționat nu sunt tipul care să cadă pe gânduri sau să sufere. Sunt dur, sunt violent. Dau cu orice. Eram decis să sparg niște geamuri sau niște birouri pe-aicea, prin țară. Șerban trecea printr-un moment de derută, de durere personală. Suferea după moartea Miei, soția sa. Și textele scrise de el aveau culoare, aveau peisaj, dar nu aveau forța aceea care îmi trebuia mie. Le-am păstrat, de altminteri. Le țin pentru o altă ocazie, mai calmă, mai senină. Sunt scrise de mână, le am în Spania.

Nicolae Tzone: Ce spui de rugămintea mea de a-mi încredința o fotocopie a lor, pentru a le utiliza în cuprinsul acestui dialog?

Nicu Covaci: Cum să nu! Cu mare plăcere, chiar. Le voi căuta cum ajung în Spania și ți le voi trimite. Mă gândesc, legat de aceste poeme, că dacă ar fi fost de față Ujică, cu marea lui ca-

litate de a media între noi, ar fi fost pesemne altceva. Poate că de data aceasta lui Șerban îi lipsea contactul cu mine ca să mă înțeleagă mai bine. Dar eu eram extrem de furios. Dacă ai să asculți discul cu „Balada Marelui Urs”, ai să vezi că am îndrăznit să scriu eu texte. Dar sunt pur și simplu texte. Fără nici un fel de pretenție artistică sau poetică. Sunt texte prin care să pot eu să-mi vărs năduful. Deci sunt atât de agresive, încât poate mulți sunt contrariați citindu-le sau ascultându-le. Însă la ora aceea nu puteam să exprim altceva și să mă exprim altcumva. N-am găsit pe nimeni să reușească să mă exprime. Ce am realizat eu nu este literatură, este mesaj. Nu mă interesa deloc să sune frumos textul în sine. Aceste teste ale mele nu pot să trăiască cum trăiesc ale lui Foartă, în sine. Ele singure nu spun mare lucru. Sunt prea brutale, mesajul lor însă este foarte clar și pe înțelegerea fiecărui cap pătrat. Exact asta era necesar în momentul acela. Dar vreau să reînnoim colaborarea, eu și Șerban. Eu am un fix al meu, am un fix la care numai el ar putea să mă ajute și să mă împiedice să mă fac de râs.

Nicolae Tzone: Este ceva secret?

Nicu Covaci: Nu, nu e ceva secret, dar este ceva care urmează să se întâmple într-o zonă extrem de sensibilă la români. Eu vreau să atac un lucru foarte sensibil la noi: Miorița. Și anume proiectul se intitulează „ANTEMIORIȚA”. Deci nu „ANTIMIORIȚA”, ci altceva de „înainte de”

Miorița. Pentru că balada pe care atât de bine o cunoaștem, cu mesajul ei defensiv, nu mă satisface. Și îl consider periculos pentru români. De ce o Miorița care se lasă jumulită și

care așteaptă să vină lupul ori lupii? De ce un cioban român vegetativ, știind că se pune la cale de către ceilalți dispariția sa, asasinarea sa? De ce numai trimiteri din acestea, celeste, evazive, de celebrare a morții, a morții prin violență? Păi, la primirea unui asemenea mesaj firesc ar fi să faci să se ivească fulgere, firesc ar fi să faci să se urnească munții, să se împotrivescă și ei capetelor rele, care uneltesc. Cum să las să-mi facă cineva rău dacă e rău? Cu ce am meritat asta?

Nicolae Tzone: Și asta cum o vedeți, tot ca pe o operă rock?

Nicu Covaci: Da, aș vrea să fie un ciclu de piese care să aibă continuitate. Să aibă un crescendo, deci să fie un fir ideatic de la început până la sfârșit. Și care să semene, ca impact, în ceea ce privește calitatea muzicii, cu ceea ce a fost „Cantafabule”. Ar fi să fie, în fine, o parabolă. Miorița, imaginează-ți, fermecată și nemuritoare, a trăit de la începuturi și trăiește în continuare văzând toată mizeria umană. Și spune la refren că s-a săturat să mai vadă toată mizeria asta. E un posibil lait-motiv.

Nicolae Tzone: Ai apucat să vorbești cu Șerban despre aceste lucruri?

Nicu Covaci: Nu mai știu dacă am apucat să-i spun, deși am mai vorbit în stânga și în dreapta. Am vorbit cu Andrei Oișteanu, că și el e doct. Și a spus: „Nicule, dacă vrei, eu te ajut pentru o posibilă documentare, dar să știi că sunt contra”. Știu că pentru a propune o altă Mioriță decât cea tradițională este nevoie de argumente foarte serioase. Eu cred că le am. Mie nu-mi convine delăsarea și, în genere, fatalismul românesc. „Asta ți-e soarta!”, se spune. Nu e adevărat! Soarta ți-o faci. Pui mâna și ți-o

faci. Nimeni nu decide care este soarta ta. Tu pui mâna și ți-o faci. N-ai pus mâna, așa meriți! A, că e greu! Sigur că e greu. Suntem un popor de latini, suntem comozi, e mai ușor să spunem: „Așa a vrut Dumnezeu!”. Nu, Dumnezeu n-a vrut asta! A vrut cu totul altceva, dar dacă tu nu-l ajuți, nici el nu te ajută.

Mă interesează ce a fost înainte de Miorița. Ce a fost înainte de creștinism? Creștinismul a venit la noi târziu. Și ce-i cu toate aceste proverbe ale noastre? Sunt așa-zisă înțelepciune populară. Ce înseamnă asta: „Până treci puntea, fă-te frate cu dracu!”. Păi nu te fă frate cu dracul niciodată! Nu trece puntea dacă nu poți. Sau: „Capul plecat sabia nu-l taie!” Dacă ai capul plecat, cum să nu-l taie sabia cât ai clipi? Poveștile astea, care în subconștient domină, poate că s-au învechit, poate că e timpul să ne fie scârbă de ele. În orice acțiune pe care o facem ele domină. Sunt niște ordine, sunt niște porunci. Dar sunt periculoase! Astăzi nu facem față dacă nu ne luăm măsuri de prevedere, că suntem înconjurați de lupi din toate părțile. Ia să nu mai stăm pasivi!

Nicolae Tzone: Intenționez, împreună cu Șerban, să realizăm o nouă ediție a Textelor pentru Phoenix. Am vrea să fie o ediție populară, cu multe alte lucruri, mărturii, documente. Chiar acest interviu și-ar putea găsi locul aici.

Nicu Covaci: Mă bucur să aflu acest lucru. Chiar aș putea să-ți fac o promisiune, să-ți dau, în momentul când acest proiect prinde viață, în premieră, partituri ale pieselor de la „Cantafabule”.

Nicolae Tzone: Sigur nu-mi spui lucrul acesta doar din politețe? Doar furat, pe mo-

ment, de o intenție frumoasă?

Nicu Covaci: Categoriec, nu. Eu nu promit gratuit. Când spun un lucru, acel lucru se împlinește.

N. TZ.: Așa să fie! Ne-ar fi de folos mai multe fotografii din anii '70.

Nicu Covaci: Voi vorbi cu câțiva dintre băieții care dețin la ora asta fotografiile mele. Găsiți fotografii, că mulți au. Multe fotografii s-au rătăcit de la mine spre ei. Am și eu încă o ladă care este undeva în Stuttgart. Am să-i caut pe respectivii prieteni să aleagă ceva sau îl rugăm pe Andrei Ujică să meargă la Stuttgart, să selecteze el ce trebuie.

Nicolae Tzone: N-am văzut deloc fotografii în care alături de tine sau de ceilalți membri ai Phoenix-ului să apară Șerban sau Ujică. Există asemenea fotografii?

Nicu Covaci: Sunt fotografii. Există, există. La ora aceasta lada aceea care are o mie și nu știu câte fotografii, e selectată pe categorii, pe ani, pe categorii de interes.

Nicolae Tzone: Voi vorbi, chiar azi, cu Șerban la telefon. Ce să-i spun din partea ta?

Nicu Covaci: Că îmi pare rău că am pierdut momentul de a-i ura, în vară, când chiar împlinea 60 de ani, „La mulți ani!” Eram blocat de acest proiect dificil de realizat: „Phoenix-40 de ani”, care mi-a luat mult timp, mulți nervi, multă sănătate. În orice caz, cu întârziere, țin să-i urez, dacă-i ajunge la ureche, multă sănătate, mult succes în continuare. Să-i țină Dumnezeu talentul și sper să mai lucreze cu Phoenix așa cum am lucrat mai înainte, dacă nu chiar mai bine...

** Interviul preluat cu acceptul autorului din „Banatul Azi”.*

ISTORIE

ROMÂNIA

a avut ieșire la Marea Ionică!

„Casa Iorga” – pământul românesc al recunoștinței albanezilor

Ionuț Țene

Una dintre destinațiile deosebit de populare pentru vacanțele la mare în Albania este Saranda (Sarande), un oraș bine dezvoltat din punct de vedere turistic, care își așteaptă vizitatorii cu o multe atracții, hoteluri, plaje frumoase, activități și, nu în ultimul rând, mâncare foarte bună, scriu publicațiile de turism. Puțină lume știe că în perioada interbelică, aici a fost un teritoriu românesc donat de statul albanez României drept recunoștință pentru sprijinul acordat în vederea obținerii independenței, dar și pentru contribuția Bucureștiului la dezvoltarea prin universitățile românești a culturii albaneze. La Saranda trăia o puternică comunitate aromână, care avea relații cordiale cu Nicolae Iorga și diplomatul Marii Unirii, ardeleanul Vasile Stoica. Teritoriul României, care avea ieșire la Marea Ionică, este un alt exemplu cum țara noastră a pierdut moștenirea lăsată de strămoși. MR Ungureanu și Călin Popescu Tăriceanu au renunțat în mod trădător la moștenirea Emanuil Gojdu la începutul anilor 2000, așa cum autoritățile de la București au renunțat mișelește la toate activele noastre și datoriile țărilor Africii și Asiei față de

România. Incapacitatea MAE și Guvernului de la București de a recupera moștenirea strămoșilor este similară cu trădarea de țară. O situație asemănătoare avem și în Albania, unde țara noastră a avut un teritoriu cu ieșire la Marea Ionică. Între 1934 și 1944, România a avut un teritoriu la Marea Adriatică, în Saranda, Albania (atunci Zogai, apoi Saniti Quaranta, Porto Eda, în albaneză Saranda) aflat pe malul Mării Adriatice, în dreptul insulei Corfu. Regele Zogu a donat acest teritoriu celui mai mare istoric român Nicolae Iorga, drept recunoștință pentru contribuția sa la istoria Albaniei. Istoricul a donat apoi statului român 50% din suprafață și astfel, România a dobândit ieșire la a doua mare, după Marea Neagră. Institutul Român de la Saranda, numită generic Casa Iorga a purtat de la înființare numele istoricului Nicolae Iorga. Casa a fost construită în 1937 pe un teren de aproape 1.000 de metri pătrați pe malul Mării Ionice, la Saranda, pe care Nicolae Iorga (1871–1940) l-a primit în dar din partea marelui rege albanez Zogu, drept recunoștință pentru redactarea primei Istorie a Albaniei, alcătuită de academicianul român și publicată cu multă publicitate în 1919.

Diplomatul Marii Uniri, ardeleanul Vasile Stoica, ambasadorul României la Tirana, scria în telegrama din 24 august 1931, trimisă Ministrului Afacerilor Străine, domnului Ghika: „Regele Ahmed Zogu și Președintele Consiliului de Miniștri Pandelie Evanghelie, în înțelegere cu mine, au hotărât ca, drept recunoștință pentru sprijinul pe care, prin scrisul său, domnul Președinte al Consiliului Iorga l-a dat națiunii albaneze, să ofere Excelenței Sale la a 60-a aniversare, un teren cu o căsuță și grădină pe malul Mării Adriatice și urmează să aleg eu acest teren. M-am pronunțat pentru împrejurimile orașului Saniti Quaranta, ținut sănătos și cu comunicațiuni ușoare, cu vegetație sudică, în fața insulei Corfu. Plec peste 3 zile împreună cu d-l Evanghelie spre a fixa la fața locului terenul de a cărui amenajare se îngrijește însuși Regele. Planul este ca Domnului Președinte al Consiliului (Iorga era premier în acea perioadă) să nu i se aducă la cunoștință această intenție, ci să i se facă o surpriză și actul de donație să-i fie adus de misiunea care va prezenta M. Sale Regelui Colanul Albaniei.”

Nicole Iorga a descoperit, în anul 1915, la Biblioteca Medicea Laurenziana din Florența, cel mai vechi document cunoscut în limba albaneză, datat 1462 – „Formula e pagëzimit“, o formulă de botez, un text liturgic scris de arhiepiscopul romano-catolic de Durrës, Pal Engjëlli. Prelegerile lui Nicolae Iorga despre istoria Albaniei, care oferiseră delegației

albaneze la Conferința de la Londra (1913) argumente pentru afirmarea drepturilor istorice ale poporului albanez, au fost publicate, în anul 1919, în cartea „Brève histoire de l'Albanie et du peuple albanais“.

Opera lui Nicolae Iorga conține multe studii, lucrări de sinteză asupra istoriei naționale, cercetări privind viața aromânilor (românilor din Balcani), evoluția și autohtonitatea lor în părțile central-sudice ale Balcanilor, inclusiv în Albania. Iorga a arătat că limba folosită de aromâni este un dialect al limbii române, formată de o parte și de alta a Dunării, derivată din latina populară, evoluată în mod specific, în secolele de sfârșit ale Antichității și de început ale Evului Mediu, dar și legătura cu tracia. Iorga considera că românii, aromânii și albanezii sunt frați pe linie tracică. Diplomatul Vasile Stoica, pe 25 aprilie 1932, solicita consimțământul lui Nicolae Iorga pentru a-i trece în proprietate terenul din Saranda: „Regele Albaniei și Guvernul albanez, în semn de recunoștință pentru simpatia ce Excelența Voastră a arătat și ajutorul ce Excelența Voastră a dat Națiunii albaneze în zilele ei grele oferă Excelenței Voastre un teren de casă și grădină la Santi Quaranta pe malul Mării Adriatice, în fața insulei Corfu. Sperând că Excelența Voastră nu va refuza această manifestațiune a recunoștinței unei Națiuni, rog pe Excelența Voastră a binevoi să transmit prin Ministerul Afacerilor Străine, telegrafic urgent, o procură autorizându-mă a îndeplini formele juridice

necesare. Pentru trecerea acestui teren în proprietatea Excelentei Voastre”. Nicolae Iorga a cedat acel teren statului român, în 1934, cu condiția de a se construi acolo o clădire care să servească drept institut de studii arheologice. În 1931, Nicolae Iorga împlinea 60 de ani, iar guvernul albanez și regele Ahmed Zogu hotărâu să-i doneze marelui istoric un teren, în semn de recunoștință pentru ajutorul dat poporului albanez. Pe acest teren unde s-a ridicat o luxoasă locuință și o clădire modernă, Iorga era invitat să stea cât dorește. De altfel, Nicolae Iorga era îndrăgostit de zonă și marea albastră, precum și de pădurile care ascundeau situri arheologice ale grecilor și vechilor traci. Când a venit Iorga la Saranda, aici era doar un sat de pescari, un port la Marea Ionică și un tărâm încărcat de istorie aromână. Țuțea considera că aromânii sunt super-români.

Abia în noiembrie 2016, Institutul Cultural Român a dezvelit la Saranda bustul marelui istoric și politician român Nicolae Iorga, lucrare realizată de către sculptorii de origi-

ne aromână Zisa Musha și Mario Musha, din Fier, Albania. Nicolae Iorga a cedat casa de la Saranda statului român cu condiția ca această clădire să fie transformată în institut de studii și cercetări arheologice. În urma concesiunii, Casa Iorga a funcționat ca institut între anii 1937 și 1940, apoi din nou între 1942 și 1944. Teritoriul a fost cucerit de Italia, împreună cu toată Albania, în aprilie 1939, dar premierul Mihai Antonescu a solicitat ca acest teritoriu să fie dat înapoi României, aici funcționând un institut de istorie românească până în 1944. Autoritățile române au purtat negocieri recent pentru retrocedarea Casei Iorga din Saranda, care a fost vândută între timp de autoritățile albaneze unei persoane private după căderea regimului totalitar a lui Enver Hodja, în 1992. MAE încă nu este capabil să negocieze cu Tirana restituirea Casei Iorga României, conform voinței regelui Abaniei Zogu și a marelui istoric Nicolae Iorga. Teritoriul României cu ieșire la Marea Ionică (Mediterană) trebuie să se întoarcă la țară.

AMINTIRI din **BUGEAC**

Fenea Petruț

„Pe 10 august 1946, prin hotărârea nr. 742 a Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice, poligonului militar Tarutino din regiunea Odesa, proaspăt înființat atunci, i s-a dat în folosință 25.034,2 hectare de terenuri (actualele raioane Sărata și Tarutino). Pentru a începe activitatea poligonului, autoritățile sovietice au dat ordin să fie distruse câteva sate aflate pe teritoriul respectiv. Era vorba de localitatea Hofnungstal, populată de urmașii coloniștilor germani și de câteva sate românești – Frumușica Nouă, Roșia, Zorum și Clesnita. Satele au fost ruinate, iar localnicii s-au refugiat în așezările vecine. Printre cei refugiați a fost și fiica Mariei și a lui Ion Ciobanu, Eudochia...”

Maică-mea, Eudochia lui Ion Ciobanu și a Mariei a fost o fire artistică de felul ei, știa o mulțime de poezii „de la român” și ne învăța și pe noi poezii patriotice, poezii de Vasile Alexandri, poezii de Mihaiu Eminescu. „Eram foarte bună la citire, nu și la aritmetică - spunea ea. Am făcut patru clase după care am aruncat trăistuța în pod”. „De ce numai patru clase, mamă?” „D’apoi, ne pregăteam de măritiş, trebuia să ajutăm la țesut covoare, la țesutul ștergarelor, iar vara lucram la seceriş, cu părinții.”

Mama avea o voce melodioasă, înaltă și curată. Te opreai locului când o auzai îngânând ceva. Cântase în corul bisericii din Frumușica Nouă din care s-a ales praful - piatră pe piatră nu a rămas! A cântat și la biserica din Frumușica Veche până a nu fi distrusă și ea de către comuniștii veniți la putere. O întrebam adesea, cum arăta Frumușica ei, îmi plăcea s-o ascult. Îmi vorbea cu atâta drag despre satul ei natal: „Vara mergeam la cosit - iarba ajungea la brâu, cu rânduri de flori, care mai de care mai frumoase. Era ca în poveste, nu ca acum. Ajutam la făcut snopii, la secerat. Când mă săturam de lucru, pentru că eram cea alintată din familie, mă prefăceam că mă doare ceva. Îi ziceam cumnatei Limpiada: du-te și le spune, că nu pot să lucrez astăzi! Și ea se ducea!” Maică-mea a fost aceea care mi-a sădit un dor puternic de satul ei natal, de parcă ar fi fost al meu.

Frumușica Nouă – satul bunilor și al străbunilor de pe linie maternă, un sat de vis - un gol, de fapt, pentru că nu am văzut satul niciodată. Auzeam bubuiturile din poligon peste satul mamei - îl vedeam cu ochii minții. Ea a fost martor ocular când soldații ruși cu amenințări îi alungau pe bieții oameni din casele lor. „Doamne, cum mai plângeam, cum

mai plângeau! Ca la mort. Nu voiau să iasă de prin case! Și atunci soldații trăgeau de colțul acoperișului și se ducea jos cu totul. Ieseau din casele lor plângând cu te miri ce în mână.. Mare jăle a fost!” Cutremurătoare cuvintele mamei, biata de ea!

Mama era talentată, știa să povestească istorioare hazlii, spunea pătrării cu Avrum, comerciantul satului, dar și cu alți oameni buni de gură cum se mai găsesc prin satele noastre. Bunăoară: „Hai și-om face colhoz: tu îi luca, da eu te-oi scrie!” Când mergea la prășit, „la normă” sau când stăteau gră-măjoară la masa de amiază, fetele și femeile mai tinere voiau să fie mai aproape de „lelea Dochia” că le făcea să râdă.

Îmi povestea adesea despre primul ei soț, Toader Rotari, un băiat înalt, frumos și bun din satul ei și despre fiica lor, Steluța. Ambii morți: el, mobilizat de ruși la sfârșitul războiului - nu s-a mai întors la vatră, iar fetița s-a stins din cauza condițiilor precare.

„Ascunde-te, Toadere - îl îndemna tânăra soție - cum fac și alții!” „Da unde să mă ascund, Dochică, nu vezi că nu se mai înțelege nimic - ba vin, ba pleacă?!” Se luaseră din dragoste, îmi povestea adesea cât de bine se înțelegeau, iar sâmbăta, când scotea pâinea din cuptor, dădea de pomană

de sufletul lui. Copil o auzeam: „De sufletul muceței, de sufletul tâcăi, de sufletul lui Toadere”, pomenea mama pe cei trecuți. La fel, de tânără a murit și bunica Maria, mama mamei, la numai cinzeci și patru de ani. Avea ea o boală. O dată pe an, însă, mergea la un doctor din Cetatea Albă și se făcea bine. Dar au venit vremurile grele și bunica nu a mai avut la cine se trata și s-a stins. Îl pomenea adesea și pe fratele ei mai mare, Pintilie, mort în război. L-am văzut într-o fotografie de epocă în casa nanei Irina, sora mai mare a mamei.

Taică-meu, Simion al lui Petrică Munteanu, originar din Frumușica Veche, sat de la poalele poligonului, era om dintr-o bucată. Odată mă întorsesem de la școală și le-am spus părinților că învățatoarea ne-a spus că suntem moldoveni! Tata care tocmai intra în casă de la frigul de afară, îmi răspunse răs-picat din deschizătura ușii: „Învățătoarea ta este proastă. Noi suntem români. Eu sunt român!” Asemenea cuvinte clare spuse de un părinte rămân amprentă pe toată viața, mai ales în condițiile în care ne aflăm sub ciubota rusească.

Unii din satul nostru îl amenințau pe tata, zicându-i: „Trădătorule, ai fost cu românii!” El, tata, ne-a sădit la toți din familia noastră sămânța aia de dor de patrie, de al nostru. Povestea adesea: „Atunci

când m-am eliberat mi-au spus că pot să rămân în România, că îmi dădeau pământ, dar eu m-am tras acasă, la moșii și strămoșii noștri!” Țin minte cum în tinerețile sale, tata stătea cu pușca de-a gata să-și apere casa și harmanul, pentru că cei de la sovietul sătesc tăiau pământ de la oameni, dacă aveau mai mult de 25 de ari în jurul casei. Nu s-a apropiat nimeni de casa lui și nici de harmanul lui, căci „erau moștenite de la moșul Andrei”, fratele tatălui său.

„Când s-a cedat Basarabia rușilor toți basarabeni înrolați în Armata Română au fost chemați la București unde li s-a spus: „Basarabia este cedată. Cum veți ajunge acasă, vă vor înrola imediat, ca să întoarceți armele împotriva noastră. Dar voi să nu faceți asta, pentru că noi suntem frații voștri! În jurul nostru, ofițerii plâneau în hohote, ne aruncau pumni cu bani și ne ziceau: „Or să vină rușii să vă ia, dar voi să nu trageți! Noi suntem frații voștri!” Avea lacrimi în ochi ori de câte ori ne povestea.

Împreună cu alți oameni din sat, printre care și Gheorghe Cucu, s-au întors acasă pe jos, prin păpușoaie. Veniră pe ascunselea, pentru că în sat, la primărie, îi așteptau. Au ajuns noaptea. Chiar a doua zi a venit comandantul rus însărcinat cu recrutarea, călare pe cal, și îi întrebă pe părinți: „Unde vi-i feciorul?” „Nu știm, nu l-am văzut!” - răspunseră părinții. „Noaptea ieșeam la treierat, la cosit, împreună cu ceilalți, că aveam desetine de pământ” - spunea tata. Ofițerul roșu venea zilnic să-l caute. O dată apărui pe neprins de

veste în timp ce toți ai casei mâncau. Careva îl trădase. Tata a pus imediat mâinile în buzunare. Era pregătit să se apere: avea grenade. Comandantul rus și-a dat seama. Plecă fără să zică un cuvânt. Dar tot se găsi unul din sat care l-a pârât. L-au prins și l-au dus într-un lagăr. Acolo erau mulți oameni ca și el, pe toți așteptându-i gulagul. S-a întâmplat că cel care îl păzea l-a lăsat mai în urmă. Tata a scos nu se știe de unde o grenadă, zicându-i: „Ori mă lași, ori murim împreună!” Tata făcuse războiul, știa ce știa! S-a întors acasă viu, dar acasă se înființau colhozurile. Ani de zile s-a ascuns, a băut apă din bălți, a trăit cu rădăcini sau cu ce se mai găsea pe dealuri. În casa surorii sale, tușa Irina, era o fotografie a tatei din acele timpuri - chipul tras, galben ca ceara, slab, numai pomeții din el.

În casa noastră s-a vorbit mult despre foametea organizată din '46. Mă întrebam adesea cum de nu au murit de foame rudele noastre din Frumușica Nouă că erau cu toții hăituiți și alungați de pe la casele lor?! Iată cum, după umila mea părere. Departe de sat, în câmp, la moara lui Müller se refugiaseră vreo douăzeci de familii din Frumușica Nouă în așteptare că, poate-poate, se va schimba ceva și se vor putea întoarce la casele lor. Când venea ora mesei, nana Irina lua o cană, măsura apa din ceaur: „Asta ție, Dochie. Asta ție, Hană. Asta ție, mamă...” Mi-a povestit așa cum a fost însăși mama mea și nana Irina, sora mamei. În schimb, foametea a decimat numărul băștinașilor din Frumușica Veche, printre care și pe bunicii mei de pe linie pa-

ternă, Matroana și Petrică Munteanu. Li s-a scotocit prin pod, prin casă, până și semințele de semănat pentru următorul an li s-au luat!

În serile de sâmbătă și duminică, în casa noastră veneau vecini și rude: lelea Aneta, lelea Panaghița, mătușa Iustina, cumnata mamei, fratele tatei, Dumitru. Îmi era drag să-i văd pe toți grămăjoară. Nana Irina venea întotdeauna însoțită de fiica ei, pentru că locuiau mai departe - nana în deal lângă biserică, fiica ei pe vale. Fiecare dintre ei avea o istorie a sa de depănat. Povești triste, legate de foamete, de „exodul” populației celor patru sate, protagoniștii fiind chiar ei. Bunăoară, lelea Panaghița ne-a povestit cum a făcut șapte ani de închisoare pe vremea lui Stalin pentru că a „furat” de pe deal câțiva știuleți de popușoi. „Stalin, mânca-l-ar moartea!” Astfel, trăgând cu urechea, am învățat adevărata istorie prin care trecură părinții noștri. La școală nu am auzit nici măcar în treacăt despre drama prin care trecuseră populația din care făceam parte cu toții și de care auzeam vorbindu-se în casă.

În familie am fost învățați „să tăcem”. „Nu știi nimic!” – așa ne învăța tata să trăim pe lume. Avea și o istorioară care ne era de învățătură. Un țigan furase o oaie, a jupuit-o și a ascuns-o în pod. Au venit autoritățile să caute oaia și l-au întrebat pe cel mic dacă știe unde este ascuns animalul. Copilul răspunse cum fusese învățat: „Eu sunt mic, nu știu nimic, tata-n pod jupoaie oaia!” În adevăr, personal am avut de pierdut de la această „tăcere”. Gândeam în tăcere, vorbeam în gând, în

momentul când trebuia să-mi exprim o părere, nu reușeam - articulam niște sunete străine firii mele. Nici acum nu mă simt în largul meu când trebuie să deschid gura între oameni. La școală, unde am predat artele, mi-a trebuit ceva timp ca să învăț să deschid gura!

Am trăit la Frumușica Veche în perioada sovietică, satul a fost rebotezat Staroselie. Atmosfera era sumbră. Am crescut cu tragerile din poligon ce se făceau zilnic. Obuzele ajungeau adeseori până la coada iazului din jos de sat. M-am trezit într-un bordei sărăcăcios cu saltea de paie sau de pănuși. Îl văd, aievea, pe tata, cioplind la o măsuță de lemn, la lumina lămpii cu gaz. Peste perete trăiau vitele noastre: câteva oițe, vaca. Era un ochișor de fereastră ce dădea în poiată. Iarna, când venea sorocul, oițele fătau miei, iar tata era prezent de fiecare dată. Noaptea stătea lângă oițele lui, așteptând să fete și ajutându-le la nevoie. Am văzut oaia cum fată mielul. Am văzut vaca fătând vițelul. Iernile erau foarte grele, tata făcea pârție până la oi, până la fântână, până la stogul de fân. Nu știu cum am rezistat noi și animalele noastre, iarnă după iarnă. Primăvara devreme vedeam streșinile curgând, pârăiașe își făceau loc prin zăpada încă mare. Dar mai era mult până venea primăvara cea bună și caldă pe care o așteptam cu toții. Ieșeam în harman și reciteam din Vasile Alecsandri: „În fund, pe cer albastru, în zarea depărtată...” Tot așa făcea și sora mea mai mare, Nina. Și chiar căutam acel punct, iscodeam cerul pentru că adesea auzeam cucoarele sosind cu țipete prelungi, apoi cocos-

târcii, de care îmi era cel mai drag. Timpul se încălzea, era mai multă bucurie. Apăreau firele de ștevie și urzici care mai schimbau fața ciorbelor. Primăvara, gospodinele și gospodarii din sat văruiau copacii, reparau gardurile, bordeiele. Ograda era măturată, curat în fața porții. Era sărăcie, dar curățenia era la ea acasă. La fel și noi, în fiecare sâmbătă seara ne spălam într-o albie mare, fiecare

pe rând. La urmă se spălau și părinții. Evident, apa o schimbam după fiecare spălare. Până a trece la șampon ne dam cu leșie. Încă mai erau în sat la noi „apucături” de la român.

Îmi amintesc de o vară, când părinții noștri au organizat o clacă, pentru a face chirpici pentru construcția casei. Vizualizez clar scena aceea de demult de parcă a fost ieri: ca într-un tablou de Grigorescu, pete mari de culoare, luminoase și largi, cuprindeau un tot întreg – ograda noastră mare și grămada de lut amestecat cu paie la care lucrau femeii și bărbați. Erau vecinii și neamurile noastre - unii frământau lutul cu picioarele, apa curgea gărlă, ca să înmoaie grămada de lut; alții, cu sapele în mâini, amestecau și ei lutul cu apa. Bărbații și femeile cărau lutul cu furcile sau cu mâinile și-l puneau în forme dreptunghiulare. Mă văd și pe mine cum încercam cu tălpile picioarelor să amalgamez lutul cu paiele - când le scoteam și le spălam cu apă, erau așa de curate! Soarele de vară înmuia asprimea

muncii grele. Pe de altă parte, câteva femei se îndeletniceau cu pregătirea prânzului - puneau două mese cap la cap, unde, ca prin minune, apăreau șipuri cu vin, pahare mari din cele ieftine, pâinea coaptă în casă, farfuriile pentru zeamă. Cam pe atunci viața în casa noastră începu să devină mai bunicică, grație muncii neostenite a părinților și, desigur, a întrajutorării dintre rude, vecini și

prieteni. Așa încă se mai obișnuia pe atunci.

Iată câteva istorioare povestite de către sora mea mai mare, lelea Nina - așa le spunem surorilor mai mari. „Era pe vremea lui Hrușciiov. Pâine nu era deloc. Să fi avut vreo zece ani. Cu toate că eram la o vârstă fragedă, mama mă trimitea după pâine tocmai la Borodin (oficial i se spune Borodino). Localitatea era la o depărtare de douăzeci de kilometri de satul nostru. Mă bucuram când mama mă trimitea după pâine, astfel mai scăpam de corvoada muncii grele pe care trebuia să o duc în pofida vârstei mici. Mă duceam în picioarele goale. Mergeam prin Semisotca, de acolo o luam prin poligon. Eram foarte mică de statură, smolită la chip, slabă, îmbrăcată într-o rochie neagră și urâtă. Uneori trecea pe alături câte o mașină militară cu soldați. Șoferul oprea, întreba ceva în limba rusă, eu nu înțelegeam nimic, apoi îmi făcea semn să urc. După o bucată de drum mă dădea jos. Eu îmi urmam calea spre Borodin, camionul

ținea drumul în poligon. De acolo treceam prin Lambrovka și alte câteva localități și ajungeam la capătul Borodinului unde era o mahala de frumușeni ridicați în '46. Acolo locuiau bunicul Ion Ciobanu cu fiul mai mic, Timotei. Se stabiliseră în casele coloniștilor nemți plecați la începutul războiului. Câteodată mă opream la bunicul să mă odihnesc. Treceam tot Borodinul ca să ajung la ceainărie. Acolo găseam întotdeauna rând mare la pâine. Mă puneam și eu la rând. Puteai cumpăra două pâini. Le luam și mă puneam iar la rând. Uneori se termina pâinea chiar înaintea mea și atunci mă întorceam acasă cu doar două pâini”.

Sora mea își mai amintește despre poligon următoarele. „Trăgeau zi și noapte. Poligonul de fapt începea la 3 kilometri de sat. La drumuri, soldații legau un fir de sârmă, de care agățau niște panglici roșii și acela era avertismentul: „trecerea oprită!”. Odată, un fecior al lui Mardari, pe motocicletă, nu a văzut semnul și și-a tăiat gâtul.

Altădată, un grup de copii s-a rătăcit în poligon. Erau trageri. Un soldat a văzut în binoclu într-o groapă mișcându-se ceva colorat. Era ceva cu totul neobișnuit. Au oprit tragerile - într-o groapă de obuz s-au aflat trei copii, unu era fratele nostru mai mare, Andrei, de patru ani, ceilalți erau din vecini - Verginica lui Potop și unul al lui Rototo de numai trei anișori. Foarte curios cum au ajuns copiii așa departe! Trebuiau să fi urcat un deal mare, să treacă Valea Cea Adâncă, să urce până la stână. După care începea poligonul”.

„Era pe vremea lui Hrușciiov - povestește lelea Nina în continuare. - În acea zi nu m-am dus la școală pentru că maică-mea m-a trimis la strâns bețe de răsărită pentru foc împreună cu badea Andrei, fratele nostru mai mare. Venise la strâns bețe de răsărită și vecina noastră, Titiana, soția lui Grigore Munteanu. Era prin noiembrie, era foarte frig, fulguia. Seara, când am ajuns în sat, am auzit vestea teribilă: au venit niște oameni cu un camion, au deschis biserica, au dat jos clopotele și au încărcat totul – cărți bisericești, documente, icoane, cruci – și le-au dus în poligon, le-au aruncat într-o groapă și le-au dat foc”.

Peste ani, tata, umblând cu oile prin poligon, a dat peste groapa unde fuseseră aruncate și arse icoanele. Se mai vedeau resturi.

Îmi amintesc bine următorul lucru: în anumite zile, oamenii erau obligați să pună în ferestre țoale și pături negre să nu iasă lumina de prin case. Era un ordin. Dacă s-ar fi strecurat un pic de lumină, s-ar fi tras. Era și un fel de intimidare a populației. Treceau tancuri prin sat, huruind toată noaptea – se deplasau dintr-o parte în alta a poligonului, după o săptămână de tragere făceau calea întoarsă tot prin sat. La fel, pături în geamuri, înfricoșați, românii din Bugeac își petreceau zilele și nopțile ca în mormânt.

Tata ne povestea adeseori despre o femeie în alb care bocea în țintirim, în poligon, acolo unde fusese odată satul Frumușica Nouă, satul mamei noastre. Era Maica Domnului! Spunea că mai mulți oameni de pe la noi, când mergeau la cosit în poligon, au văzut-o!

ASOCIAȚIONISMUL TRANSILVĂNEAN

evoluția către modernism prin solidaritate culturală și socială

Ioana Nistor

Biserica a reprezentat un factor fundamental în conturarea și afirmarea identităților naționale în spațiul geopolitic al Europei Centrale și de sud-est de-a lungul secolului al XIX-lea. Mișcările de emancipare națională au încorporat ideologiei lor cultura ca element decisiv al procesului de solidarizare națională. Asociațiile culturale, printre care menționăm ASTRA (1861) și ASTRA arădeană (1863), ASTRA bucovineană, ASTRA maramureșeană, au avut o contribuție importantă în procesul de afirmare a identității naționale române și în sfera militanțismului politic. Au favorizat astfel, accesul larg la actul de cultură, inclusiv în cadrul comunităților sătești.

„Instituționalizarea de natură politică s-a produs în Transilvania în urma apariției și consolidării asociaționismului, la începutul scurtei perioade «liberale» (1860-1867). ASTRA, Asociația arădeană, Societatea bucovineană, Asociația maramureșeană, prin întâlnirile lor anuale, ale despărțămintelor locale și regionale, au fost prioritare în realizarea fuziunii între elite și masa populației românești. Adunările, conferințele, expozițiile etc. au stimulat an de an dezvoltarea asociaționismului, procesul de socializare și, nu în ultimul rând, modernizarea în toate comunitățile marginalizate de guvernarea vremii. O societate civilă, admirabilă ca realizări, s-a născut printr-un efort propriu.”

Liviu Maior

Asociaționismul român transilvănean nu reprezintă o singularitate și un fenomen unic în cadrul națiunilor dominate din cadrul Imperiului Habsburgic, atât sârbii, cât și slovacii și cehii, urmând aceeași cale ale activismului cultural, urmând calea asociaționismului, contribuind la afirmarea, conștientizarea și promovarea identității naționale proprii.

Permanentă dezvoltare economică și socială a influențat fundamentul emancipării naționale, elita îndeplinind atât o funcție ideologică, de catalizare a conștiinței naționale, cât și una organizatorică. Intelectualitatea, cu origini majoritar rurale (preoți, învățători, notari, avocați etc.), a imprimat acțiunilor culturale caracteristici specifice, ce se împleteau cu mișcarea politică (în special în cadrul Revoluției de la 1848). Strategia culturală cuprindea promovarea limbii, literaturii și istoriei naționale prin scrieri și publicații, dotarea cu fond de carte a bibliotecilor publice (inclusiv școlare și parohiale), organizarea de adunări generale anuale, acordarea de burse elevilor și studenților, precum și multe alte aspecte și acțiuni culturale ce contribuiau la conturarea identității și conștiinței naționale.

Evoluția spre modern a societății românești din Transilvania a constituit un obiectiv permanent al liderilor „intelighenției” române, atât clerici, cât și mireni, obiectiv comparativ asumat și de celelalte națiuni din monarhia austriacă, existând contacte și schimburi de opinii între mai multe generații de intelectuali și oameni politici români și slavi, încă de pe băncile facultăților europene unde își efectuau studiile.

Inițial, liderii asociaționiști erau personalități clericale de prim rang, cum este cazul președinților ASTRA: Andrei Șaguna, Timotei Cipariu, Ioan Micu Moldovan; la fel, este cazul și pentru Asociația Națională Arădeană pentru Cultura Poporului Român: Procopie Ivașcovici, Miron Romanul, Ioan Mețianu, Iosif Goldiș, Ioan I. Papp, incluzând clerici și în structura organizatorică de conducere: Vasile Mangra, Roman Ciorogariu, Augustin Hamsea.

Procesul de laicizare în cadrul mișcărilor de emancipare națională din monarhia habsburgică prin care s-a înlăturat treptat și sistematic clerul din funcțiile de conducere ale asociațiilor culturale a reprezentat o constantă, biserica rămânând însă o instituție esențială din cadrul mișcărilor naționale. Imperativul slujirii națiunii a prevalat în detrimentul confesionalului, însă liderii Bisericii (atât ortodoxă, cât și greco-catolică) și clerul de rând au situat mai presus de orice idealul național, acționând concertat în vederea materializării obiectivelor societale majore.

Asociațiile culturale, încă de la înființare, au beneficiat de aportul și implicarea directă a ierarhiei ecleziastice, care, prin raporturile cu Curtea de la Viena, au mijlocit obținerea aprobărilor necesare organizării și funcționării acestora. Andrei Șaguna, personalitate dinamică, a inițiat o mișcare a intelectualității transilvănene care se dorea organizată sub forma unei societăți „pentru cultura și literatura poporului român”. Același Șaguna, asumându-și rolul de coordonator cultural, a lansat invitația mai multor intelectuali români (George Ba-

rițiu, Timotei Cipariu, Ioan Pușcariu) de a se implica în redactarea statutelor viitoarei asociații, precum și de a organiza prima adunare generală a ASTREI la Sibiu (1861).

23-26 octombrie 1861 reprezintă debutul oficial a celei mai importante instituții culturale a românilor transilvăneni până la Unirea din 1918 – ASTRA, sub președinția aceluiași Andrei Șaguna, cel care va fi reales președinte și va conduce instituția culturală până în 1867, imprimând un caracter apolitic și neutralitate confesională, promovând obiectivele culturale, morale, sociale și economice ale asociației.

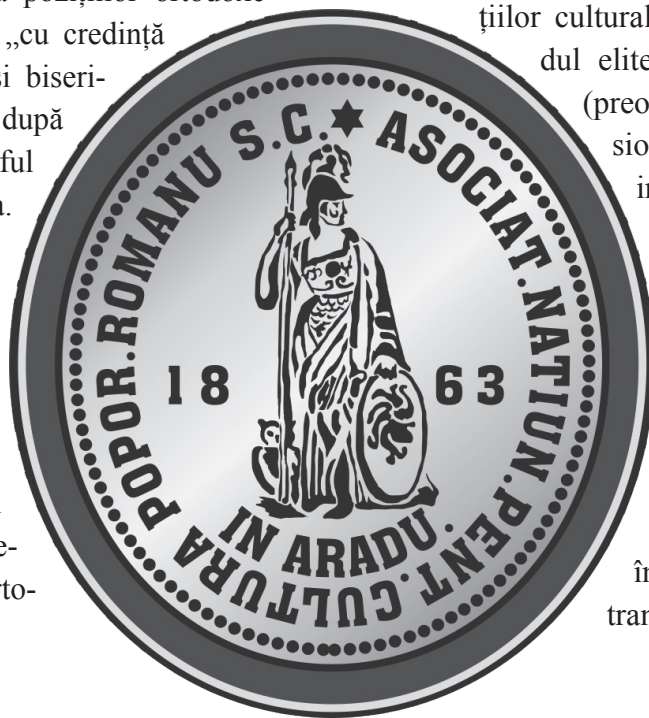
La Arad, tiparul formării, organizării și funcționării asociaționismului cultural a fost identic cu cel din Transilvania. Factorul ecleziastic a fost cel care a avut inițiativa înființării unei asociații culturale arădene, respectiv episcopul Procopie Ivașcovici, preocupat de „ridicarea și întărirea pozițiilor ortodoxe naționale” și slujind „cu credință idealurile naționale și bisericesti ale românilor”, după cum afirmă istoriograful arădean Pavel Vesa. Astfel, elita românească din Arad a fost convocată să participe la 30 aprilie 1863, la prima adunare generală desfășurată la hotelul „Crucea Albă”, în prezența episcopului ortodox român.

„Onorat domnule! Dulce frate al nostru! După un somn îndelungat (...) ne-a sosit și nouă românilor timpul reînvierii... Trezindu-ne, vedem că spre scăparea numelui și a națiunii noastre de pieire, întâia și neînconjurabila dorință ne este a păstra și cultiva literatura națională. Asta numai atunci când vom putea face, dacă mai întâi ne vom însoți mai strâns laolaltă, cu așa, cu puterile unite, să tăiem și să netezim calea către cultura națională.

Spre acest scop, inteligența din Arad, după o coînțelegere amicală, a aflat de bine a face pașii cuviincioși pentru înființarea unei societăți de lectură în Arad, în centrul acestui comitat.”

Apel, S.J.A.N. Arad, Fond ASTRA, dosarul nr. 1/1861, f. 4

Majoritatea membrilor activi ai asociațiilor culturale proveneau din rândul elitei confesionale locale (preoți și învățători confesionali) ceea ce însemna implicarea acestora și din punct de vedere al susținerii materiale și financiare, ce se concretiza în materializarea programelor culturale și științifice. Preoții și învățătorii, actanți în viața asociaționistă transilvană, au contribu-

it în mod decisiv, la o comunicare optimă și eficientă între elite și mase, aducându-și aportul, prin procesul sociabilității, la transmiterea inițiativelor ce vizau extinderea programului asociaționist către grupurile sociale, prin prisma promovării conștiinței și identității românești.

Acțiunile educaționale reprezentau un punct forte al activității asociațiilor culturale transilvănene, conștientizându-se astfel importanța învățământului în formarea tineretului prin burse, alfabetizarea și culturalizarea adulților, acțiuni social-civice (combaterea alcoolismului, ridicarea nivelului de igienă). Colectarea informațiilor istorice și etnografice în vederea elaborării monografiilor locale reprezintă importanța conștientizării păstrării trecutului în formă scrisă prin volume, articole și cărți, tipărite sub egida asociațiilor culturale.

În concluzie, cultural – național – social – acest trinom a reprezentat în Transilvania, aria dialogului ideologic la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. (Bolovan, Ioan, *Asociația Națională Arădeană pentru Cultura Poporului Român*, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2023)

Implicarea preponderentă a clerului în dialogul cultură – societate – naționalitate prin intermediile asociațiilor regionale românești reprezintă o continuare a implicării în mișcarea de emancipare culturală și națională, de promovare a valorilor și de conturare a identității românești, de la nivelul social superior către individ și grupurile sociale, contribuind

astfel în mod decisiv, la dinamizarea dintre politic și național.

În condițiile procesului de maghiarizare forțată și a unei vădite intoleranțe față de manifestările cultural-naționale ale românilor, activitatea asociaționistă transilvană este cea care întruchipează evoluția către modernism a societății românești din monarhia habsburgică, prin solidaritate socială ce s-a manifestat pe parcursul deceniilor de existență și implicare culturală, socială și educațională. Această solidaritate socială s-a concretizat faptic în toamna anului 1918, prin realizarea idealului unității naționale, promovat cu consecvență de către institutele culturale de la Sibiu, Arad, Sighet sau Cernăuți. Aportul pe care Biserica l-a avut în cadrul mișcării naționale a românilor, a fost recunoscut prin concretizarea în memorabila zi de 1 Decembrie 1918, când Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a avut drept copreședinți liderii spiritualității românești transilvănene: episcopul ortodox al Aradului Ioan I. Papp și episcopul greco-catolic de Oradea Demetriu Radu.

Bibliografie

Bolovan, Ioan, *Asociația Națională Arădeană pentru Cultura Poporului Român*, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2023

S.J.A.N. Arad, Fond ASTRA, dosarul nr. 1/1861, f. 4

Matricea sigilară

a avocatului arădean

Dimitrie Bonciu (1826-1909)

Augustin MUREȘAN
Gabriela Adina MARCO

Autorii prezintă un tipar sigilar folosit de avocatul arădean Dimitrie Bonciu. Tiparul sigilar face parte din categoria izvoarelor sigilografice personale al cărui nume a fost identificat. El este confecționat în întregime din metal, având rondela sigilară și mânerul contopite. Rondela are o formă octogonală 1,1 cm x 1,2 cm, gravată în incizie pentru sigilarea cu ceară. Înălțimea totală a piesei sigilare este de 50 mm. În emblemă în scut triunghiular pe fond albastru, așezat pe un postament dreptunghiular s-au incizat inițialele: **B D** (Bonciu Dimitrie), numele posesorului. Scutul timbrat de o coroană deschisă are în partea superioară un braț înarmat susținând o sabie este sprijinit de doi lei care stau fiecare pe postament. Brațul înarmat face aluzie la funcțiile înalte pe care posesorul le-a deținut în cadrul luptei naționale de emancipare a românilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Între românii arădeni care s-au aflat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în vâltoarea luptei pentru libertate și unitate națională, se numără și avocatul Dimitrie Bonciu (1826-1906). De la acest avocat s-a păstrat o matrice sigilară¹, păstrată actualmente în colecția de

1 Matrice sigilară = obiect confecționat dintr-un material dur (fier, oțel, alamă, aur, argint sau diferite

sigilii a Complexului Muzeal Arad². Înainte de a ne referi la tiparul sigilar al lui Dimitrie Bonciu, câteva date despre viața și activitatea acestuia se impun a fi prezentate.

Dimitrie Bonciu era fiul unui meșter tăbăcar din Arad³. Își începe cariera de timpuriu, la 18 ani fiind numit vice-registrator al orașului Arad. Doi ani mai târziu, debutează profesional la instanța districtului. În anul 1854, prelua o funcție de conducere la Oficiul de poliție Ineu, devenind polițist-șef în doar doi ani.

Cariera sa și-a continuat evoluția, astfel că, în anul 1861, ajunge consilier al orașului Arad. El a făcut parte în calitate de vicepreședinte din Comitetul de coordonare a „Reuniu-

pietre prețioase etc.), care poartă gravate pe suprafața sa, în negativ, un text și o reprezentare menite a individualiza posesorul, exprimând atributele sale în viața socială. Sinonim *tipar sigilar* (*Dicționar al științelor speciale ale istoriei, Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie*, coord. Ionel Gal, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 163.

2 Complexul Muzeal Arad, *Muzeu Oraș*, nr. inv. 7851. Piesa sigilară a fost păstrată ca o amintire în familie de către fiica lui Dimitrie Bonciu, E. Demian, soția directorului Spitalului Arad.

3 Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale (în continuare: S. J. A. A. N.), *fond ASTRA, Despărțământul Arad*, dosarul nr. 187/1894, f. 1.

nii politico-naționale a tuturor românilor din Comitatul Arad⁴, comitet care își propunea să apere interesele naționale în activitatea din administrația locală⁵. Sfera de activitate a acestei reuniuni era viața politică din comitat. Ca o primă acțiune menită să contribuie la realizarea acestui obiectiv, conducătorii „Reuniunii” solicitau numirea unui român în postul de comite suprem. Prin statutul de organizare a reuniunii, comitetul central era împuternicit să-l reprezinte „în toate afacerile naționale referitoare la interese naționale în comitatul Arad și cetatea Arad”⁶. În dieta din 1871, care a rezultat din alegerile din martie 1869, a intrat ca deputat pentru Buteni⁷, districtul Arad.

La 9 mai 1872, la Arad, s-a adoptat programul „Partidei Naționale Române”, al cărui membru în comitetul general era și Dimitrie Bonciu⁸. Astfel, în urma alegerilor din acel an

4 Eugen Glück, „Situația politică și lupta de eliberare națională până în 1867”, în *Aradul, permanentă în istoria patriei*, Arad, 1978, p. 311; Andrei Caciora, Nicolae Roșuț, *Aradul în lupta pentru eliberare socială și națională, Documente*, vol. I, Arad, 1978, p. 133, p. 135, p. 138, p. 141.

5 Vasile Popeangă, *Aradul – centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867-1918)*, Timișoara, Editura Facla, 1978, p. 18, nota 6; *Mărturii privind lupta românilor din părțile Aradului pentru păstrarea ființei naționale prin educație și cultură (1784-1918). Documente referitoare la Episcopia Ortodoxă a Aradului*, Arad, 1986, p. 163.

6 Vasile Popeangă, *op. cit.*, p. 19; vezi și Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub Coroana Ungară*, vol. IV, Sibiu, Tipografia Henric Meltzer, 1906, pp. 8-13; Eugen Glück, Nicolae Roșuț, *Aradul în perioada războiului de independență*, Arad, 1977.

7 Pentru detalii vezi Vasile Popeangă, *op. cit.*, p. 19, nota 7.

8 Vezi documentul din 1872, 9 mai, Arad - *Procesul*

(1872), semnalăm prezența lui ca deputat alături de Alexandru Mocioni, Sigismund Borlea, Antoniu Mocioni, Mircea V. Stănescu, Iosif Hodoș și Partenie Cosma în Dieta de la Budapesta în legislatura 1872-1875⁹. În această calitate, s-a manifestat cu un spirit moderat¹⁰.

În calitate de notar public regesc, la 11 septembrie 1875, era ales primul președinte al Camerei Notarilor Arad. În această calitate, a demarat o serie de acțiuni petiționare prin care cerea soluționarea problemelor legate de practica numirii notarilor, eliminarea diletanților și a persoanelor care nu cunosc sau nu aplică corect legea, tarifele notariale, procedura succesorală și de înregistrare a proprietăților¹¹.

Din 1876, a fost numit notar public în Arad¹². A făcut parte din conducerea Partidului Moderat¹³ și din Partidul Național Român¹⁴, fiind unul dintre fruntașii politici ai epocii sale care a sprijinit „Reuniunea femeilor Române

verbal al adunării naționale a românilor ținută la Arad, cuprinzând dezbaterile și adoptarea programului „Partidei naționale Române” și organizarea acesteia, în *Federațiunea* (Pesta), anul V, nr. 50 (650), 7/19 mai 1872, pp. 197-198; Andrei Caciora, Nicolae Roșuț, *op. cit.*, p. 143.

9 Vasile Popeangă, *op. cit.*, p. 21.

10 *Mărturii privind lupta românilor...*, p. 163.

11 Cosmin Mihailovici, *Notarul public. Destinul unei profesii*, București, Editura Notarom, 2015.

12 *Ibidem*. Vezi și Emil Arbonie, *Avocații arădeni (1875-1989)*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2014, p. 489 (Tabloul avocaților înscriși în Camera Avocaților din Arad în perioada 1875-1897, nr. crt. 5. Prenumele apare scris cu grafie modificată, de maghiarizare).

13 Vasile Popeangă, *op. cit.*, p. 27.

14 Pentru detalii, vezi *ibidem*, pp. 26-27.

din Arad și provincie”¹⁵, a tinerilor români pentru învățarea meseriilor etc. De asemenea, a fost membru al Asociațiunii Naționale Arădene pentru Cultura Poporului Român¹⁶.

Prin ceea ce a făcut în cadrul luptei de emancipare națională a românilor în perioada care și-a desfășurat activitatea ca militant al zonei, Dimitrie Bonciu a fost considerat ca făcând parte din generația luptătorilor pentru egalitate în drepturi. În ceea ce privește problema națională, Dimitrie Bonciu considera că ea este rezultatul politicii interne promovată de guvern concretizată în legi care nesocoteau drepturile naționalităților¹⁷ ș.a.

Revenind la matricea sigilară, ne propunem să o prezentăm. Piesa face parte din categoria izvoarelor sigilare personale cunoscute, al cărei nume a fost identificat. Matricea este confecționată în întregime din metal, având rondela și mânerul sigilar contopite. Rondela sigilară are o formă octogonală de aproximativ 11 mm x 12 mm, gravată în incizie pentru sigilarea cu ceară. Înălțimea totală a piesei sigilare (rondela împreună cu mânerul) este de 50 mm.

În câmpul sigilar (Fig.1), în scut triunghiular de tip elvețian (așezat pe un postament dreptunghiular, dedesubt gravat ornamental) pe fond albastru¹⁸, s-au incizat inițialele

Fig. 1. Matricea sigilară al lui Bonciu Dimitrie

majuscule de mână: B D (Bonciu Dimitrie). Scutul timbrat de o coroană deschisă formată din trei fleuroane interpuse de două arcuri perlate, are în partea superioară un braț îmbrăcat și înarmat cu o sabie (cu garda mânerului închisă) este sprijinit de doi lei rampanți¹⁹ cu gurile căscate, limbați, ce stau cu labele din spate pe postamentul menționat.

Ca și în cazul altor sigilii personale, în câmpul sigilar menit a individualiza pe acest posesor, s-au gravat două litere majuscule care indică numele (B = Bonciu) și prenumele acestuia (D = Dimitrie), frumos caligrafiat și îmbinate sub formă de monogramă²⁰.

15 *Ibidem*, p. 94; vezi și Andrei Caciora, Nicolae Roșuț, Mircea Timbus, *Aradul în lupta pentru eliberare socială și națională. Documente*, vol. II, Arad, 1980, p. 74.

16 S. J. A. A. N., *fond ASTRA, Despărțământul Arad*, dosarul nr. 187/1894, f. 1.

17 Vezi Vasile Popeangă, *op. cit.*, p. 63.

18 Albastru (azur) = culoare utilizată în alcătuirea

stemelor, reprezentată convențional, prin linii orizontale plasate la distanță egală (*Dicționar al științelor speciale...*, p. 19).

19 Rampant = termen ce desemnează poziția leilor și a altor animale heraldice, ridicate pe labele inferioare (*ibidem*, p. 194).

20 Monogramă = figură formată din litere dispuse într-un anumit mod, deseori folosindu-se diferite metode de

Brațul înarmat face aluzie la funcțiile înalte pe care posesorul le-a deținut în cadrul luptei naționale de emancipare a românilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Desigur în calitatea sa de notar public în orașul Arad unde a funcționat din 1872 și având drept la sigiliu propriu, acesta a participat la emiterea unor acte și a întreținut o bogată corespondență pe care trebuia să o valideze²¹.

Mânerul tiparului sigilar are o formă octogonală cu patru laturi mai mari și patru mai mici, iar în partea superioară, acesta este dotat cu un orificiu pentru a fi legat cu șnur, iar înspre rondelă un ornament în formă de „inel” cu muchia netedă.

Tiparul sigilar folosit de avocatul Dimitrie Bonciu din Arad se adaugă celorlalte vestigii sigilare²² personale²³ al căror posesor este cunoscut.

prescurtări, suprapunere, ligatură, trunchiere, contracție (*Ibidem*, p. 170). Monograma se bazează pe inițialele numelui unei persoane, a unei familii sau personaje. Există o flexibilitate destul de largă în crearea monogramelor, acestea putând fi alcătuite din una, două sau chiar trei litere.

21 Sigiliul avocatului Dimitrie Bonciu a fost identificat pe corespondența purtată de acesta.

22 Vestigii sigilare = termen ce definește generic totalitatea izvoarelor sigilare, adică a matricelor sigilare și a impresiunilor acestora, inclusiv a fragmentelor și resturilor de sigilii, existente pe documente importante, pentru efectuarea cercetărilor sigilografice. Sinonim *vestigii sfragistice*, (*Dicționar al științelor speciale...*, p. 216).

23 Sigiliile particulare sunt deseori lipsite de legendă, iar uneori aceasta este înlocuită cu inițialele posesorului. Pentru sigilare, persoanele particulare foloseau fumul, ceara și tușul negru (Maria Dogaru, *Sigiliile mărturii ale trecutului istoric, album sigilografic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 242).

Fig. 2. Mânerul matricei sigilare

BIBLIOGRAFIE

Complexul Muzeal Arad, fond Muzeu Oraș, nr. inv. 7851.

Serviciul Județean Arad al Arhivelor Naționale, fond ASTRA, Despărțământul Arad.

Federațiunea (Pesta), anul V, nr. 50 (650), 7/19 mai 1872, pp. 197-198.

Arbonie, Emil, *Avocații arădeni (1875-1989)*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2014.

Caciora, Andrei, Roșuț, Nicolae, *Aradul în lupta pentru eliberare socială și națională, Documente, vol. I*, Arad, 1978.

Caciora, Andrei, Roșuț, Nicolae, Timbus, Mircea, *Aradul în lupta pentru eliberare socială și națională. Documente, vol. II*, Arad, 1980, p. 74.

Dicționar al științelor speciale ale istoriei, Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie, coord. Ionel Gal, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.

Dogaru, Maria, *Sigiliile mărturii ale trecutului istoric, album sigilografic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.

Glück, Eugen, „Situția politică și lupta de eliberare națională până în 1867”, în *Aradul, permanență în istoria patriei*, Arad, 1978.

Glück, Eugen, Roșuț, Nicolae, *Aradul în perioada războiului de independență*, Arad, 1977.

Mărturii privind lupta românilor din părțile Aradului pentru păstrarea ființei naționale prin educație și cultură (1784-1918). Documente referitoare la Episcopia Ortodoxă a Aradului, Arad, 1986.

Mihailovici, Cosmin, *Notarul public. Destinul unei profesii*, București, Editura Notarom, 2015.

Păcățian, Teodor V., *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub Coroana Ungară, vol. IV*, Sibiu, Tipografia Henric Meltzer, 1906.

Popeangă, Vasile, *Aradul centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867-1918)*, Timișoara, Editura Facla, 1978.

Note asupra volumului

„Istorie socială din perspectivă mediatică - Arad”

Andrei Ando, Editura Mega, Cluj 2022

Florica R. Câdea

Context:

În conștiința timpului, istoria socială este o buclă indispensabilă perceperii raporturilor dintre istorie și sociologie, în general, și din prisma cercetărilor în domeniu, în special.

Din aceste considerente, lecturile sociologice surprind unele cadrane istorice, cu referire la uman sau fapte sociale. Elementele de cunoaștere socială într-un spațiu mediatic răspund unor provocări și necesare, dar și utile (de orice ordin ar fi).

Ca valoare dominantă în procesul informării, presa mediatică rămâne același instrument de informare și de orientare, îndemnând la reflecții și profunde analize.

Carte și autor:

Volumul este structurat pe șapte capitole, includem, apoi, Cuvânt înainte și Bibliografie.

Conținutul volumului numără peste cinci sute cincizeci de pagini, cu ilustrații parțial sepia, parțial color și parțial alb-negru, redactor Robert Cincu, DTP și coperta: Editura Mega (Coperta I reprezintă Masacrul de la Arad în anul 1131, redat în „Chronicum Pictum Vindobonense”, aflată în colecția Bibliotecii Naționale Szèchenyi, Budapesta).

După cum afirmă autorul Andrei Ando, „Volumul de față nu este un tratat de istorie convențională. Nu analizează fenomene, nu

definește tendințe, nu stabilește canoane. A pornit ca o curiozitate referitoare la condițiile de viață din Arad în secolele trecute și s-a întregit ca un potpuriu de evenimente, situații, atitudini (...)”

Capitolele poartă următoarele titluri: „Din timpuri străvechi”, „Aradul medieval”, „Societate și cultură în Aradul modern”, „Primul Război Mondial și Anul 1918”, „Aradul interbelic”, „Aradul în anii celui de-Al Doilea Război Mondial”, „Epoca comunistă”.

În ceea ce privește sursele de documentare, aflăm că autorul a purces la studiul informațiilor presei vremii din a doua jumătate a anilor 1700, până în vremea noastră.

De un real îndemn și folos i-au fost mesajele de încurajare venite pe rețelele de socializare, unde autorul a propagat scene povestite din viața arădeană.

În acest volum, cunoașterea, prin poveste, devine instituționalizată și se va peregrina la periferia orașului, în imediatul cotidian.

Dar, prin acest parcurs în proză, istoria este văzută de autor nu doar ca o formă de cunoaștere, ci un mijloc de exprimare a înțelepciunii prin învățătură.

Pentru că fiecare capitol are segmentul de poveste care se pliază după segmentul temporalității.

Andrei Ando

ISTORIE SOCIALĂ DIN PERSPECTIVĂ MEDIATICĂ

■ *Arad*

Editura MEGA

Din timpuri străvechi, aflăm despre „Venus de la Sânpetru German” și „Argintul dacic de la Șilindia”. Aradul medieval abundă în legende și povești care mai de care mai apetisante ori picante: „Masacrul de la Glogovăț”, „Clerici bănoși, dar și iubăreți în vizorul Papei”, „Mobilele judecății și ale sufletelor neliniștite”, „Legenda mărilor de la Șiria”, „Etelka, o domnișoară foarte rară”, „Judecata din 1441”, „Opt legende de la Radna”, „Judecata regală pentru Machalaka”, „Copilul din cuptor”, „Republica coldușilor ologi de la Șimand”, „Băiatul cu două capete de la Lipova”, „Legătura lui Mozart cu Aradul” ș.a.

Societate culturală în Aradul modern continuă alte dezvăluiri interesante: „Cum a pățimit din pricina ciumei voievodul sârb al Aradului”, „Morții vii de la Cuvin și Covăsînț”, „Aradul pe harta mătășii”, „Când vinul de Miniș-Măderat ajungea la New York și Rio”, „Primii medici ai Aradului”, „Inundația de Rusalii”, „Francezii ateți din Cetate”, „Marea foamete din 1816-1817”, „Mizerabilii - varianta arădeană”, „Turcii au adus cafeaua în Arad”, „Buna rânduială a executării lotrilor”, „Oranjeria de la Zerind”, „Berea arădeană la concurență cu pita”, „Vinul de care se bucură femeile când îl bea bărbații”, „1811 - anul când banii s-au prăbușit”, „Oh, Arad, Arad murdar, nici comună, nici oraș”, „Elvețienii de la Cil”, „Primul ziar românesc Tutti Frutti”, „Insulele Mureșului”, „Primul primar ales”, „Artiștii care au făcut Aradul mare”, „Prima librărie la Arad”, „Inaugurarea Palatului Cultural, între lumea ungurească și lumea românească a Aradului”, „Golgota maghiară”, „Banii Neumannilor - din făină și alcool”, „Ravagiile câinelui turbat din Aradul Nou”, „Societatea Supei și Societatea Pâinii”, „Puneți-mi în copârșeu / Vin de Covasna să beu”, „Patru ziare locale în 1867”, „Aradul, orașul cu două Corsouri”, „Primarul absolvent de Sorbona”, „În 1858 intră primul tren în Arad”, „Prima înmormântare ecumenică”, „Primul medic al stațiunii Moneasa”, „Târgul de sărutat de la Hălmagiu”, „Magazin românesc de delicatessuri”, „Duel între ziaristi”, „Hotelurile din Pecica”, „Vinul, viața bună a Aradului”, „S-a îngropat singur de viu”, „Bocsigul - curte regală sârbă, între drame și legende”,

„Mesaj de dragoste de la Arad, din 1912”, „Cei mai frumoși arădeni ai anului 1914”, „Sistematizarea vechilor cartiere”, „A dormit 20 de ani în sicriu” ș.a.

Primul Război Mondial și anul 1918 conține patruzeci și șapte de povestioare, dintre care spicuim, prin titluri: „Regele Albaniei la Moneasa”, „Primul travestit de la Ghioroc”, „Cochete în război”, „Ce se mânca de Crăciun pe front? Cum se trăia?”, „Artista de pe bancnotă”, „Un amantlâc sângeros”, „Bone americane pentru familii arădene”, „Pandemia de gripă spaniolă”, „Revoluția Crizantemelor”, „Prefectul care a asistat la Mare Unire”, „De la Viena în vacanță la Arad”, „Orașul cultural”, „Vrăjitoarea transformată în strigoi”, „Republica Adea”, „Pentru prima oară - drapelul românesc”, „Crăciun, după război” ș.a.

Capitolul Aradul interbelic întâmpină cititorii cu pagini de poveste, în interesante capitole: „Sfârșitul fabricii de cognac”, „Fazanii de la Adea”, „Societatea de ajutor reciproc pentru arădenii de peste ocean”, „Vădov caut văduvă...”, „O sinucidere de onoare”, „Vile în locul Cetății Aradului?”, „La trei ani de la Unire”, „În beznă și frig”, „Asasinatul de la Nădlac”, „La cinci ani de la Unire”, „Casinoul Român de la Pecica”, „Rembrandtul de la Arad”, „Un restaurant vegetarian”, „Au devastat Calea Crucii”, „Trăsnetele de la Șiria”, „Sărbătoarea numai pentru femei”, „Gemenii geniali”, „Baronul care a murit nebun”, „Pipiță, amantă, actriță, soție”, „Îndrăgostită de bărbatul cu 53 de ani mai tânăr”, „Criminal în serie la Șiria”,

„Aradul în 1935”, „Blestemul familiei Bohuș” ș.a.

Aradul în anii celui de-Al Doilea Război Mondial este capitolul care impresionează cititorii prin acribia conținuturilor. Exemplificări prin câteva titluri cum ar fi: „Naziștilor de la Bata”, „A făcut celebră boiaua de Szeged”, „Casa Terorii”, „Doamne bate-l pe nemțoc/Că-i mai rău ca un poțoc”, „Asasinarea lui Ocoșo Tereza”, „Uciderea elevului erou”.

Epoca comunistă este ultimul capitol al acestei adevărate și cuprinzătoare culegeri de materiale. Și poveștile adiacente îi dau patina vremii. Iată câteva: „Leacuri băbești”, „La închisoare din cauza tramvaiului”, „Campioni în orientarea turistică”, „Naționalizarea în Arad”, „Un caz de cenzură”, „Povestea vișinului Ando”, „Lovitura de stat pornită din Arad”, „Record la războaie”, „Prima umbrelă din țară”, „Atenție, se filmează”, „O nouă serie de vagoane”, „Vizitele lui Ceaușescu”, „O nouă rasă de oi”, „În ultimul an de comunism” ș.a.

O consistentă Bibliografie încheie prezentul volum. Sunt citate atât izvoare, cât și lucrări speciale, dar și presa anilor, la care se adaugă surse electronice.

Andrei Ando este o personalitate a Aradului cu multiple virtuți intelectuale. Preocupat în comunicare, administrație, istorie, filologie, mass-media ș.a., își dedică timpul, redării pânzelor care se leagă prin realitate, imaginativ și fabulos, într-un tot unitar. Un tot riguros resemantizat care va deveni, cu siguranță, un prețios contur format din decupaje, spre interesul, de-acum, al celor

care se vor implica să(re)compună (alte) scene viabile.

Volumul este pe cât de documentat, pe atât de atractiv (povestioarele, trei sute nouăsprezece, sunt secvențe desprinse din canavas de memorie, istorie orală sau colectivă și mult epic narativ, pe alocuri, chiar liric descriptiv). Volumul, de o încărcătură spirituală aparte, cunoaște moduri de exprimare învăluite în descriptiv, înlănțuire, narațiune, portret, extrase și pasaje de un rafinament și patos remarcabile.

Considerente finale:

Apariția acestei cărți este un eveniment editorial de excepție și de mare ținută grafică. De o mare importanță este recunoașterea izvoarelor, care îi conferă volumului, prin limbaj și ilustrare, rigurozitate. Un parcurs cât o istorie, în fapte și oameni, devenite personaje și subiecți (privite din unghi retrospectiv). Readucerea în contemporan este un act cultural și ilustratoriu. Cât un bun necesar și util deopotrivă.

Suntem convinși că seria acestor studii și restituiri va continua, cu aceeași acuratețe de profil.

ȘTIINȚĂ - EDUCAȚIE

Lucian Blaga

POETUL INTERZIS

*Florica R. Căndea
Carina A. Baba*

„Lucian Blaga: primul mare poet care reușește să sincronizeze în mod definitiv formele poetice românești cu cele europene.”
Marin Mincu

Context

În luna mai, ne amintim de două ori de poetul Lucian Blaga, deoarece e luna în care a văzut lumina zilei (9 mai 1895), dar și luna în care nu a mai putut să amâne / să oprească trecerea, plecând în 6 mai 1961, la Cluj-Napoca, fiind înmormântat în satul său natal, Lancrăm, chiar de ziua lui.

Blaga – origini

Al nouălea copil din familie, fiul preotului ortodox Isidor Blaga și al Anei (n. Moga), Lucian Blaga mărturisește în cartea

sa de memorii că are origini macedoromâne, mama sa avându-și obârșia în Moscopol. Această ramură, Moga, plecase din Moscopol (în traducere: orașul

oierilor) în secolul al XVIII-lea: „Mama era substanța activă în jurul căreia luau înfățișare palpabilă toate rânduiețile vieții noastre. Așa o știam cel puțin noi, copiii. În tinerețe fusese o femeie frumoasă, de-o frumusețe ce nu avea deloc conștiință de sine. Cât mă privește, nu-mi aduc aminte de ea decât ca de-o femeie mai în vârstă, cu mișcări apăsate, ca de-o arătare adusă puțin din spate, cu părul cărunt, apoi ireal de alb și ochii mari de basm. Avea în sângele ei o ascendență macedoneană. Strămoșii ei, din familia Moga, ce a dat neamului mulți preoți și un episcop, veniseră în Ardeal din Macedonia, pe la sfârșitul veacului al XVIII-lea, după reprimarea de către turci a unei răscoale și după arderea acelei Moscopole, cetate balcanică de strălucită faimă, ce întreținea impunătoare legături de comerț și de cultură cu Veneția.” („Hronicul și cântecul vârstelor”).

Blaga – debut

Pe meridianul românesc, Blaga reprezintă una dintre acele conștiințe artistice esențiale, exprimând într-o manieră proprie elemente ale gândirii filosofice și ale creației estetice ale vremii sale. Manuscrisul „Pomele luminii” a ajuns la Sextil Pușcariu în toamna anului 1918. Acesta a publicat atât poezii semnate de Lucian

Blaga, cât și o prezentare a manuscrisului în articolul „Un poet: Lucian Blaga” în „Glasul Bucovinei”, nr. 49, 3/16 ianuarie.

Scrise pe parcursul unui an, în timp ce poetul făcea naveta între Viena, unde era student, și Lancrem, casa lui, „Poemele

luminii” au fost tipărite la Sibiu, de Biroul de Imprimare „Cosânzeana”. Nicolae Iorga, impresionat, la numai două săptămâni de la apariția volumului, va publica în „Neamul românesc” articolul „Rânduri pentru un tânăr”, salutând cu entuziasm apariția volumului de poezii. De asemenea, Ion Agârbiceanu a notat în ziarul „Patria”, nr. 72, 15 mai 1919: „Înainte cu trei ani am cetit uimit în „Românul” din Arad câteva cugetări iscălite Lucian Blaga. Profunzimea, seninătatea și adevărul lor m-au impresionat adânc și o rară bucurie mi-a umplut sufletul. Prieteni de-ai lui Lucian Blaga (...) mi-au povestit mult, cu admirație sinceră despre prietenul lor care încă din clasa a șasea de liceu cunoștea toate sistemele filosofice (...) În primăvara asta l-am cunoscut. Venise la Sibiu să-și pregătească tipărirea celor două volume „Poemele luminii” și „Pietre pentru templul meu”. Un tânăr înalt, palid, cu părul negru, creț, cu o înfățișare de-o înaltă distincție, tăcut

și liniștit. Din întreaga lui ființă radiază ceva imaterial, parcă o viață de vis, o lumină discretă binefăcătoare.”

Blaga – poetul dorului

Dorul plutește, la Lucian Blaga, în aerul încărcat de mistere, lumini, corole, e o stare evanescentă, impenetrabilă, în care se-nvăluie vrajă, damnare, euforie, iar natura i se supune incandescent, eutanasiatic și voluptuos.

Volumele sale de poezii, „Poemele luminii”, „Pașii profetului”; „În marea trecere”, „Lauda somnului”, „La curțile dorului”, piesele de teatru, „Zamolxe”, „Tulburarea apelor”, „Arca lui Noe”, opera filosofică, „Trilogia cunoașterii”, „Trilogia culturii”, „Trilogia valorilor”, relevă personalitatea excepțională a lui Blaga, amprentată de dor, de adâncimea gândului și a cuvântului („rană a tăcerii”). El este nu un filosof și un poet, ci un „lirozof” (Vladimir Streinu), evidențiind gândirea magică și mitică, precum și ideea că poezia și filosofia lui Blaga propun o nostalgie a absolutului.

Blaga în ziarele și revistele din Arad și nu numai

Poetul, filosoful, memorialistul, atașatul cultural, a avut legături cu Aradul sau Banatul. Aceste legături țin de perioada 1914-1926, fac referire la unele articole sau aforisme publicate în presa arădeană. Astfel, a publicat în „Românul”, în „Pagini literare”, în „Gazeta Transilvaniei” (1915), în „Convorbiri literare” (1916), în „Banatul” (1926).

La Diecezana Arad (Editura Librăriei diecezane), au fost editate volumele „Filosofia stilului” (1924), „Fețele unui veac” (1925), „Ferestre colorate” (1926).

Lucian Blaga a debutat în „Românul”, în 1914, cu un eseu pe teme de filosofie, astfel că vreme de trei ani, în paginile acestui cotidian politic, și-a adunat gânduri, cugetări, frânturi, idei, foiletoane. Din 1916, când ziarul este suspendat, Blaga va continua să adere la „Pagini literare”, aici, cu rubrica „Filosofie” (martie, iulie). Blaga își va aduna concepte despre teoria cunoașterii, ipoteze, cugetări care completează armonios preocupările din această vreme.

În revista „Banatul” (1926), poetul va colabora cu interesante materiale, spicuim:

„Barocul etnografiei românești”, „Teatrul de vest”, „O antologie a poezilor de azi”, „Studiul proverbului”, „Literatura anului”.

În ziarul „Tribuna”, 1910, sunt consemnate două poezii, prima „Pe țârm” – (Brașov, LB), de debut, și o a doua „Noapte”.

Aradul îi datorează un debut cât un dor... 113 ani de la prima poezie apărută în „Tribuna”, 1910.

Blaga – activitatea diplomatică

Lucian Blaga, mai puțin cunoscut ca și diplomat, atașat de presă, secretar, consilier, ministru secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe, ministru plenipotențiar al României în Portugalia, senator din partea Frontului Renașterii Naționale, reprezentant diplomatic al României în Austria, a avut idei și atitudini civice și politice, astfel că, în anumite împrejurări s-a confruntat și cu opobii și acuzații pe care le-au formulat unii publiciști care au declanșat o ferventă campanie de denigrare, suspiciuni, (urmăriri). Acestea au dus la eliminarea sa din corpul profesoral al Universității din Cluj (1948), dintre membrii titulari ai Academiei Române (1949), iar din 1951 lirica blagiană va fi etichetată când mistică, când decadentă. Aceste idiosincrazii se vor perpetua până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, încât și sistemul filosofic al lui Blaga va fi aproape respins.

Lucian Blaga a petrecut peste 11 ani la legațiile României din Varșovia, Praga, Berlin, Berna și Viena, fiind astfel în miezul problemelor politice, sociale, culturale ale vieții mondene din aceste agitate metropole,

(când avea între 31 și 42 de ani), perioadă care s-a adâncit și i-a adus o sensibilitate și o gândire aleasă, perioadă și cu un caracter liric și filosofic aparte.

Blaga – poetul interzis

Vreme de 13 ani, între 1948-1961, Lucian Blaga nu a avut dreptul să publice nimic.

În romanul „Cel mai iubit dintre pământeni”, Marin Preda prezintă acest episod, Blaga apărând ca personaj cu numele „Poetul” sau „Filosoful”.

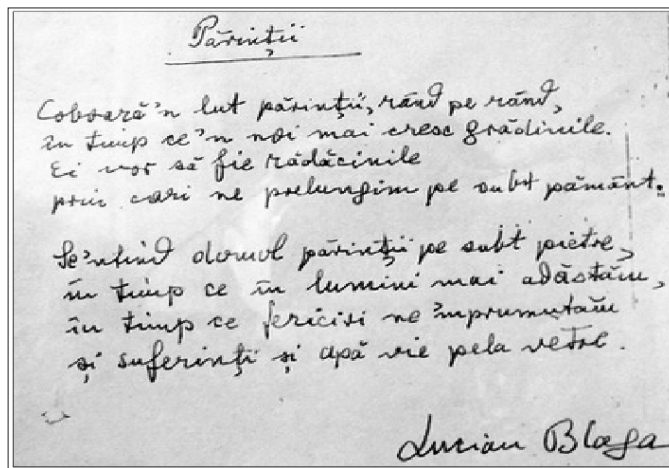
Interdicția era până în 1962, fiind considerat „idealist” și „periculos”. Cu doi ani înainte de moarte, în 16 iulie 1959, în „Gazeta literară”, Blaga este dur atacat de

Mihai Beniuc. Acesta îl consideră: „hitlerist, mussolinian, ideolog legionar influent asupra tineretului legionar”, totodată sugerând că este „rasist și antisemit”. În 1978, Dorin Tudoran și, în 1982, Nicolae Băciuț, l-au intervievat pe Mihai Beniuc. Acesta a fost întrebat de ce a fost atât de ofensiv la adresa lui Blaga. Beniuc a evitat un răspuns categoric, afirmând doar că „Marele Anonim” din romanul său, „Pe muchie de cuțit”, nu este, de fapt, Lucian Blaga.

În volumul „Blaga, între legionari și comuniști”, Marta Petreu prezintă destinul frânt al poetului, care și-a publicat ultima poezie în anul 1947. Din acel moment nu mai publică

niciun volum, în 1948 e scos de la catedră și în 1949 de la Academie, ducând un trai mizer. După moarte, George Ivașcu îi va edita și prefața mai multe volume de poezii, dar el, Blaga, în viață fiind, nu a mai avut bucuria de a-și vedea tipărite poeziile: „Deși nu a fost nici legionar, nici comunist, deși în operă nu a făcut concesii nici uneia din cele două ideologii extremist-revoluționare ale secolului trecut, legionarismul și comunismul i-au marcat viața. De asemenea,

extremismele secolului XX i-au marcat destinul operei, receptarea ei, vreme de aproape o jumătate de secol. Și, deși i-au marcat destinul operei, nici legionarismul și nici comuniștii nu au putut atinge, totuși, conținutul

acesteia, așa că opera lui există exact așa cum a gândit-o el în mod liber“ (Marta Petreu).

Șansa la Nobel

Poetul a fost propus, în 1956, pentru Premiul Nobel. Dorli Blaga precizează în paginile volumului „Blaga supravegheat de Securitate”: „Este evident că autoritățile românești nu au acceptat o asemenea propunere.” Zaharia Stancu a fost trimis la Stockholm, în vederea convingerii juriului să nu îl premieze pe Lucian Blaga.

Blaga – traducător

Deși nu a mai putut publica, Lucian Blaga nu a încetat să scrie. Operele din această perioadă au fost publicate după moartea sa. În schimb, a început să traducă lucrările unor mari autori străini. În anul 1950, a stabilit cu Uniunea Scriitorilor un plan în vederea traducerii poemului „Faust”, de Goethe.

În acest timp, îi scria fiicei sale, care se afla la București: „Eu încerc să mă adaptez la o nouă viață cu ore fixe și foarte nepoetice.”

Sala în care a tradus monumentală operă „Faust” poartă numele „Bârlogul lui Faust”, rămânând neschimbată în Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca. Pe ușă, o inscripție: „Îndepărtat de la catedră în timpul regimului comunist, Lucian Blaga și-a găsit temporar refugiu în Biblioteca Universitară (1951–1959)”.

În acest „Bârlog al lui Faust”, Lucian Blaga a tradus și a fost vizitat de studenți și colegi, precum și de cei câțiva prieteni care i-au rămas loiali în ultimul deceniu de viață.

„Luntrea lui Caron”

În perioada „interzisă”, Lucian Blaga a lucrat, printre altele, la un roman, păstrat în manuscris de Dorli Blaga. A fost tipărit abia în 1990, cu titlul „Luntrea lui Caron”, fiind o mărturisire dramatică despre cum i-a influențat regimul comunist viața, despre umilințe și dureri.

Concluzii

Lăsăm concluziile în seama Martei Petreu: „Citit din direcția curentelor politice și

ideologice din timpul vieții lui și a atacurilor la care a fost supus, Blaga apare ca un creator deranjant pentru toți și toate. N-a fost ortodoxist, nici etnicist, nici mistic. S-a ferit de patosul tricolor. Nu a fost rasist, nici antisemit. Nu a fost xenofob. Nici sămănătorist. Nici comunist. A avut o minte de metafizician și o informație enciclopedică, în care știința ocupa un loc aparte, mare, ca factor de inspirație [...] Nu i-au plăcut funcțiile, nici călătoriile. Lui îi plăcea să scrie. De preferință într-o grădină – nu în sălbăticie și nu în oraș, ci într-o margine de oraș sau, mai bine, într-un sat, într-o grădină, unde natura este în parte domesticită, ținută sub controlul omului, dar cerul, boltit deopotrivă peste coroanele pomilor și capetele oamenilor, este în întregime la vedere.”

Surse:

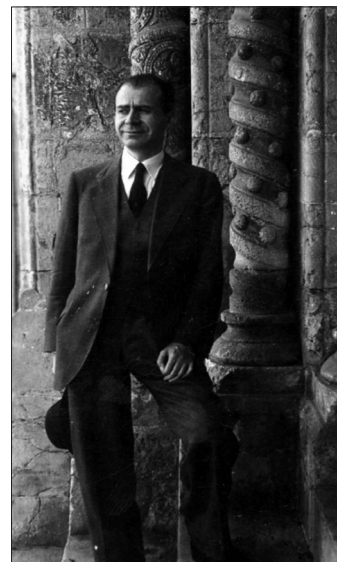
Berenyi, Maria: fotografii

Blaga, Dorli, *Tatăl meu, Lucian Blaga*, Humanitas, 2012

Blaga, Dorli, Bălu, Ion, *Blaga supravegheat de Securitate*, Biblioteca Apostrof, 1999

Malița, Liviu, *Literatura eretică. Texte cenzurate politic între 1949-1977*, Polirom, 2016

Petreu, Marta, *Blaga între legionari și comuniști*, Polirom, 2021

ÎNVĂȚĂMÂNTUL ROMÂNESC

crește ca o pădure din bălării

Ovidiu Balint

Pentru prima notă de patru am fost bătut de învățătoare cu un liniar din lemn, cu trei muchii, peste vârful degetelor, pe care m-a obligat să le țin împreunate. În schimb, iubesc limba română. Fiindcă mai târziu, am avut profesori care au știut să mă îndrăgostească de ea. În anii gimnaziului aveam un profesor de matematică obsedat de sâni ce abia le creșteau colegelor, pe care îi mângâia în timp ce le explica și ceea ce înțeleseseră deja. De la alți profesori am aflat că matematica antrenează logica, nu memoria. Profesorului de filosofie îi era interzis să ne vorbească despre filosofie, dar venea la ore cu un pick-up, din difuzorul căruia ascultam poezi recitându-și poemele. Câteodată își ridica privirea dintr-un caiet, în care scria mereu, și ne citea propriile poezii. La prima oră de chimie, la liceu, profesorul de chimie ne-a dat porecle după asemănarea dintre literele cuprinse în numele fiecărui elev și denumirea elementelor din Tabelul lui Mendeleev. De pildă, eu am fost Bariu. A treia oră, toți știam Tabelul pe dinanfară. Ne căutam fiecare, pe fiecare, după porecle. Profesorul de limba engleză venea la oră cu un casetofon, la care ascultam Pink Floyd, Led Zeppelin, Simon and Gurfunkel... În timpul cântecelor care veneau direct de pe catedră, el scria în stânga tablei versurile

acestora în limba engleză, iar în dreapta tablei le traduceam, împreună, în limba română. Profesorii de literatura română m-au făcut să mă îndrăgostesc de opera lui Blaga și de cea a lui Nichita Stănescu. La facultate ieșeam de la examenele la care nu eram pregătit, fiindcă îi respectam pe profesorii disciplinelor respective. Am ajuns să practic aproape de performanță canotajul, fiindcă un antrenor mi-a spus o poveste despre o plimbare în barcă, pe când aveam 14 ani. Primul profesor universitar pe care l-am întâlnit la curs ne-a întrebat: ce vă așteptați să vă învețe această facultate? Noi, studenții, gură cască, am răspuns avioane. Iar el ne-a trosnit cu răspunsul: o să vă învețe să căutați în cărți. Și așa a fost!

Adică, am întâlnit dascăli cu vocație! Într-un sistem educațional, de care atârna, ca o brânză pusă la scurs și uitată în cui, putoarea inerției învățaturii transmise prin siluirea memoriei fiecăruia.

Mulți ani mai târziu, la o ședință cu părinții, la unul dintre liceele de elită, după ce am discutat despre perdelele care ar trebui cumpărate și mobilierul ce ar trebui schimbat, dirigintele fiului meu mi-a reproșat de față cu ceilalți părinți: domnu' Balint, ar fi bine ca fiul

dumneavoastră să vă vadă că citiți, din când în când, ori pe soția dumneavoastră! Fiul meu învățase să umble în patru labe pe scena Teatrului din Arad, fiindcă eu eram regizor tehnic acolo și îl duceam cu mine la muncă. La vremea ședinței cu părinții eram redactor șef al unui cotidian, soția era șefa secției de cultură, iar acasă aveam vreo mie de cărți în bibliotecă.

Alți ani mai târziu, la o altă ședință cu părinții, diriginta fiicei mele, la un alt liceu de elită, mi-a spus, tot ca un reproș, că are o problemă cu fiica mea, fiindcă vrea să devină lider.

Același sistem de învățământ îmbătrânise în pedepsirea neadaptării la regulile pe care nici el nu le mai înțelegea. Ambii mei copii, George și Ioana, sunt actori, iar fiica s-a apucat și de regie.

Lunga mea introducere a ținut loc de lista de peste 24.000 (!!!) de note acordate greșit la examenul de bacalaureat, în urma primei examinări efectuate de un corp de mii de profesori și corectate de un corp alcătuit din alte mii de profesori, chiar și la 3 puncte diferență, în plus.

Sistemul de învățământ românesc a început să își arate roadele! Mare parte dintre profesorii examinatori de azi sunt colegi de-ai mei de generație sau chiar mai tineri.

Rezultatele catastrofale, precum și revolțatoarele, de la bacalaureat, se pliază perfect pe

proaspăt încheiata grevă generală din învățământ, tocmai înaintea examenelor. E ca în bancul cu rabinul: au dreptate și elevii, dar și profesorii!

Fiindcă sistemul politic de învățământ din România i-a educat să fie frustrați!

Foștii elevi, actuali dascăli, sunt frustrați din cauza nedreptății salariale, față de alte categorii sociale, esențiale într-o societate sănătoasă. Au dreptate, pentru că de circa 11 ani a intrat în vigoare o lege care nu se respectă: acordarea unui procent de 6% din PIB pentru educație! Iar profesorii cu vocație pot fi atrași doar prin salarii... atractive! Actualii elevi sunt frustrați de nedreptatea unei examinări esențiale în viața lor. Și au dreptate, fiindcă de această minciună în evaluare depinde viitorul societății românești, în următorii 20 de ani!

Înțelegeți cercul vicios în care ne aflăm?

De fapt, ceea ce m-a motivat pentru scrierea acestui comentariu a fost analizarea acestui fenomen al zecilor de mii de note schimbate, ca fiind un rezultat simplu al unor așa-zise uscături din sistemul de învățământ românesc. Învățământul românesc nu are uscături! Copiii au nevoie în permanență de învățare. Societatea, de orice natură ar fi ea, perpetuă învățarea, chiar dacă la nivelul imitării și al stimulilor.

Vorba unui reputat cercetător: pe vremea lui Eminescu, abia 2% din populația Principatelor Române știa să citească! Deci, publicul

căruia i se adresa Eminescu era de maxim 2% din populație! Azi ne minunăm de actualitatea scrierilor lui Eminescu. Oare de ce?

Astăzi avem un procent invers de români care știu să citească, dar ne apropiem vertiginos de același procent de 2% care înțeleg ceea ce citesc! Adică, asta este evoluția învățământului românesc, în ultimii 150 de ani: de la 2% care știau să citească, la 2% care înțeleg ceea ce citesc! Ah, era să uit! Dinăștia 2% sunt câțiva care îl reneacă pe Eminescu. Ca valoare!

Nu! Sistemul de învățământ românesc stă pe o dolină! Adică și-a înfipt niște fundații din beton armat pe o pungă de aer, surpată sub

ele! Învățământul românesc nu promovează competențele și abilitățile, ci memorarea! Nu memoria! Căci dacă ar promova memoria, am avea și noi o istorie scrisă coerent. Fie ea națională, literară etc.

Sistemul de învățământ românesc nu crește profesori cu vocație. Nici măcar nu îi promovează. Ei sunt rebelii aceluiași sistem. Ferice de elevii care îi întâlnesc!

Sau, dacă vrei o altă comparație, sistemul românesc de învățământ crește o pădure nouă! Din bălării! Sigur că se mai ițește câte un stejar, din când în când, vreodată...

Statutul **elevului**

amendamente

Diana Șimonca

În contextul postpandemic, în care s-a discutat mult despre diluarea calității procesului de învățământ și a autorității profesorului, am auzit destule voci care încercau să identifice cauzele acestei situații, considerată de mulți a fi deja scăpată de sub control. S-a invocat perioada pandemiei, ca moment ce a marcat o simplificare până la superficializare a modului de raportare la ideea de învățare. Apoi, legile care au luat profesorilor pârghiile necesare coerciției, ca formă de educare a tânărului în formare. În fine, **Statutul elevului**, adoptat în grabă, fără știința și consultarea profesorilor, într-un final de vacanță de vară 2016, a semnat condamnarea definitivă a unui sistem deja îngreunat de prea multele responsabilități ale profesorilor, obligați să parcurgă un hățiș al documentațiilor și rapoartelor, al proiectelor și metodologiilor de examen, al evaluărilor și proiectelor remediale care, în mod fatal, cădeau tot în responsabilitatea acestora.

Profesorii Colegiului Național „Moise Nicoară” din Arad, cărora încă le mai pasă de ceea ce se întâmplă în învățământul românesc, încearcă să tragă un semnal de alarmă în acest ultim ceas al involuției noastre.

Ne-am uimit, oripilat și emoționat, în mod legitim, în legătură cu ultimele știri apărute, care veneau în cascadă: umilirea unei profesoare de engleză la oră, înjunghierea unei profesoare de japoneză, amenințarea unui alt cadru didactic, culminând cu tragicele evenimente petrecute în capitala Serbiei, pe fondul unei tot mai mici toleranțe a elevilor la frustrare.

De unde acest aspect? Ce anume face ca un elev să considere că poate să facă orice îi trece prin cap în școală, la oră, în contextul unei evaluări necesare? Propunem un prim răspuns: **Statutul elevului**, așa cum apare el elaborat și pus în aplicare, începând cu 2016, cuprinde nu mai puțin de șapte pagini de drepturi ale elevilor, în timp ce obligațiile și interdicțiile acoperă câte o pagină fiecare. Concluzia e, din start, aceea că, indiferent ce am face, suntem acoperiți de unul din aceste drepturi ce depășesc forma de exprimarea legală în societate a oricărui comportament.

Ca să nu pară această intervenție a noastră o simplă lamentație, așa cum vedem azi peste tot în media, aducem în discuție și propunem amendamente ferme în cazul câtorva articole

pe care le considerăm total ieșite din paradigma unei educații de calitate pentru tânărul în formare.

Pornim de la art. 15 k), cap. „**Interdicții**: elevilor le este interzis să părăsească perimetrul unității de învățământ în timpul programului școlar, **cu excepția elevilor majori** și a situațiilor prevăzute de regulamentul de organizare și funcționare al unității de învățământ.” Această stipulare intră în contradicție cu obligația școlii de a-i asigura elevului securitatea, pe tot parcursul desfășurării programului școlar. Părăsirea incintei școlii de către elevi, pe lângă că reprezintă un pericol pentru aceștia (trafic, posibilitatea de a intra în conflicte pe stradă) pune în imposibilitate conducerea școlii de a-i oferi protecție.

Art. 16 (4) d): „Sanțiunea ce poate fi aplicată elevului este mutarea disciplinară la o clasă paralelă din aceeași unitate de învățământ.” Considerăm ca nul efectul acestei prevederi, nefiind de natură a rezolva în vreun fel problema disciplinară a elevului sancționat. Mai mult, intrarea în noul colectiv atrage după sine confruntarea acestuia cu alte probleme, pe care elevul în cauză le va transfera asupra noului colectiv. Dacă ne amintim bine, elevul care și-a mitraliat colegii de clasă în Belgrad, era proaspăt transferat în colectivul clasei a 7-a B, după ce invocase probleme de adaptare la colectivul clasei paralele din școală.

Art. 27 (1'), cu modificările ulterioare, martie 2023: „Pentru toți elevii din învățământul gimnazial și liceal, la fiecare 20 de absențe nejustificate pe an școlar din totalul orelor de studiu sau la 10% absențe nejustificate din nu-

mărul de ore pe an școlar la o disciplină de studiu de specialitate, va fi scăzută nota la purtare cu câte un punct”. Altfel spus, elevul poate să aibă 19 absențe „nejustificate” într-un an, fără să îi afecteze în vreun fel statutul de elev și nota la purtare. Adică, în număr de ore de program școlar, să lipsească nejustificat trei zile. Acest aspect, în condițiile în care familia are drept de luare a elevului în interesul acesteia un număr de 40 de ore pe an. Se mai adaugă, deci, șapte zile. Dincolo de această aritmetică simplă, considerăm că articolul intră în gravă contradicție cu articolul din Legea învățământului care prevede frecventarea orelor de curs de către elevi, ca o condiție a îndeplinirii statutului de educabil al acestuia.

Art. 31 b) c), cap. **Moduri de reprezentare**: „Interesele și drepturile elevilor sunt reprezentate și apărate prin participarea reprezentanților elevilor aleși în organismele administrative și forurile decizionale sau consultative din cadrul unității de învățământ liceal și profesional; participarea reprezentantului elevilor la Consiliul de Administrație al unității de învățământ, conform legii.” Cele mai multe dintre deciziile Consiliului de Administrație al unei școli vizează aspecte ce țin de probleme financiar-contabile, administrative. Nu înțelegem locul și rostul prezenței unui elev cu o pregătire încă nedefinitivă în aceste domenii în aceste discuții și decizii, cu excepție situațiilor care îi vizează pe elevi. Propunem, în consecință, ca elevul să aibă statut de observator, ca și acela al liderului de sindicat.

Art. 35 c) d), cap. **Drepturile elevilor reprezentanți**: „Elevii reprezentanți au ur-

mătoarele drepturi: de a li se reprograma evaluările periodice, dacă acestea s-au suprapus peste activitățile aferente calității de elev reprezentant; de a i se motiva absențele în baza unor documente justificative, care atestă prezența elevului reprezentant la activitățile derulate prin prisma calității și care sunt semnate de președintele/directorul comisiei/structurii la care elevul a participat.” Calitatea de elev se exercită pe tot parcursul programului școlar al unei zile în instituția de învățământ. Elevul reprezentant nu e o excepție de la această calitate de bază, cea de elev. În consecință, nici o altă structură nu îi poate motiva absențele în mod legal, iar acesta trebuie să participe la întregul program de cursuri. Ședințele să se

desfășoare în afara orelor de curs. Profesorul, presat de o programă stufoasă, nu poate fi solicitat să conceapă un alt test de evaluare pentru un singur elev, știut fiind faptul că elaborarea unui subiect și a unui barem de corectare îi iau foarte mult timp unui cadru didactic.

Să tragem câteva concluzii: elevii au devenit o categorie privilegiată de adulți, vizavi de care se încurajează lipsa de responsabilitate. Școala nu-și mai poate îndeplini funcția sa formatoare, misiunea de bază, aceea de a educa tineri capabili de a fi membri activi în societatea viitorului, fiindcă i s-au luat pârghiile de bază (sanțiuni mai severe, exmatriculare). Rolul de educator al profesorului e pus sub semnul întrebării.

CREDINȚĂ

TREI SUTE DOUĂZECI DE ANI DE EXISTENȚĂ A BISERICII SFINȚILOR APOSTOLI „PETRU ȘI PAVEL” DIN ARAD (1702-2022)

Bojidar PANICI

Rezumat. Biserica Sfinților Apostoli Petru și Pavel, Biserica Sârbească din Arad, ctitoria obercăpitanului Jovan Popović Tekelija, a fost construită între anii 1698-1702. Este declarată monument istoric, fiind cel mai vechi edificiu al orașului. În decursul a peste trei veacuri de existență, biserica a fost ocrotitoarea credinței ortodoxe, a limbii, culturii, obiceiurilor populare ale comunității sârbe din Arad. Prezenta lucrare este structurată pe câteva capitole, cuprinzând principalele aspecte din istoria bisericii.

Scurt istoric. În urma războiului de 16 ani dintre Imperiul Habsburgic și Imperiul Otoman (de la asediul Vienei din 1683 și până la Pacea de la Karlowitz din 1699), turcii au fost alungați de pe aproape întregul teritoriu al fostului Regat Ungar. Au mai rămas încă scurt timp în Banat. După Pacea de la Karlowitz, râul Mureș devine noua graniță dintre cele două imperii. Aradul fiind eliberat de sub stăpânirea turcească, prințul Eugen de Savoya,

comandantul suprem al armatei austriece, hotărâște construirea unei cetăți de apărare în Arad, pe insula nelocuită dintre cursul principal al Mureșului și unul din brațele sale – Mureșul Mic. Aradul devine astfel centrul de comandă al Graniței militare austriece de pe Mureș.

Emeric Ruttkay, harta Aradului (1752), detaliu. Biserica Sfinților Apostoli Petru și Pavel (14) și cele două clădiri de lângă biserică, din partea de Nord-Est, reprezentând casa familiei Tekelija și clădirea auxiliară.

În acest scop, în toamna anului 1698, Prințul Eugen de Savoia trimite de la Zenta (Senta, din Provincia Vojvodina-Serbia) la Arad, o unitate militară formată din 200 de călăreți și 300 de pedestri sârbi, sub comanda căpitanului Jovan Popović Tekelija. Acesta s-a evidențiat în mod deosebit în bătălia împotriva turcilor, la Zenta de pe râul Tisa, din anul 1697, fiind călăuză oștirii austriece.

Cei 500 de militari stabiliți aici lucrează în perioada 1698-1702, la construirea cetății de apărare (Vechea cetate din zona Piața Romană, străzile Calea Romanilor, Mucius Scaevola și fosta Fabrica Teba). În același timp, construind cetatea în perioada 1698-1702, grănicerii au construit case pentru familiile lor. Astfel, alături de vechiul Arad, a apărut o așezare militară denumit Civitas Rascianica, Rácváros, respectiv, Orașul sârbesc. Atunci a fost construită și Biserica Sfinților Apostoli Petru și Pavel, biserica parohială a noii așezări, existentă și azi. În timpul păstoririi episcopului Sinesie Jivanovici (1751-1768), o perioadă de timp, această biserică a fost biserica catedrală a Episcopiei Aradului, după cum reiese dintr-un document întocmit și semnat de episcopul Sinesie.

Clădirea și curtea bisericii. Biserica a fost construită în stil baroc, din piatra fasonată și cărămidă, între anii 1698-1702. De atunci, în decursul a peste trei secole de existență s-au făcut două intervenții asupra turnului bisericii. În anul 1790, turnul a

fost supraînălțat, iar în anul 1822, pe cheltuiala lui Sava Tekelija, strănepotul lui Jovan Popović Tekelija, zidăria turnului a fost înălțată cu încă patru metri, peste care s-a așezat o construcție metalică din tablă de cupru, având deasupra globul și crucea cu două brațe orizontale. Globul și crucea au o înălțime de 4 m, sunt construite, de asemenea, din tablă de cupru și poleite cu aur. Tot din anul 1822, în turnul bisericii se află șase clopote. Prin grija lui Sava Tekelija, celor patru clopote existente, le-au fost adăugate încă două clopote noi.

În 1846, în interiorul bisericii, deasupra pronaosului, a fost construit balconul pentru corul bisericii.

Până pe la mijlocul sec. al XIX-lea, în jurul bisericii se afla un cimitir care a fost dezafectat, autoritățile interzicând în continuare înhumarea în cimitirele din perimetrul orașului. Atunci au fost aduse lângă pereții exterior ai bisericii, câteva cruci de pe mormintele unor personalități importante ale comunității sârbe. Două plăci funerare de pe mormintele familiilor Arsić și Lukacik au fost zidite în exterior, în peretele de sud, respectiv, în peretele de nord al bisericii.

Într-unul din pereții pridvorului de la intrarea în biserică, din partea de sud, este zidită placa funerară de pe mormântul a doi episcopi ai Aradului de la începutul secolului al XVIII-lea: Joanikije Martinović și Sofronije Ravaničanin. Jos, pe pavajul din dreptul acestei plăci, este marcat cu semnul crucii lo-

Jovan Popović Tekelija

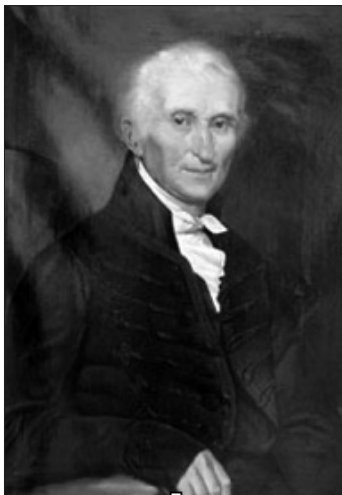
cul unde sunt înhumate rămășițele pământești ale celor doi episcopi.

Majoritatea membrilor familiei Tekelija, de la ctitorul bisericii Jovan Popović Tekelija, decedat în anul 1722, până la Sava Tekelija (anul decesului 1842), sunt înmormântați în interiorul bisericii: bărbații în cripta din mijlocul naosului (locul este marcat), iar femeile în pronaos, locul nefiind marcat. În naosul bisericii, în partea dreaptă, este înmormântat generalul Avram Putnik, decedat la 1795, soțul surorii lui Sava Tekelija – Alka.

În curtea bisericii, în fața intrării în biserică dinspre partea vestică, se află o cruce de marmură, ridicată în memoria sârbilor din provincia Srem, ostași ai armatei imperiale, căzuți în luptele din Arad, în timpul revoluției din 1848/49. În anul 2011, la aniversarea a 250 de ani de la naștere, a fost ridicat monumentul lui Sava Tekelija, sculptura fiind realizată de arhitectul arădean Miloș Cristea.

În partea de est a gardului bisericii există o poartă din fier forjat dăruită bisericii de Sava Tekelija, pe conturul căreia este următoarea inscripție executată în fier forjat: Цркви Св. Петра и Павла, Сава Тјукули дарова 1819. În traducere: „Bisericii Sf. Petru și Pavel, a dăruit Sava Tekelija, 1819”.

Decorații interioare, mobilier. Primul iconostas al bisericii a fost unul simplu cu icoane împărătești și o cruce deasupra ușilor

Sava Tekelija

împărătești. Acesta a fost înlocuit în anul 1770 de un iconostas nou executat într-un atelier din Arad și pictat de renumitul pictor arădean Stefan Tenețki. După circa un secol, iconostasul pictat de Stefan Tenețki, a fost dat bisericii ortodoxe din Fiscut unde există și azi, fiind înlocuit de actualul iconostat sculptat de Mihajlo Janić (1864) și pictat de Nikola Aleksić (1865-1867)

Bolta bisericii a fost pictată,

pentru prima dată între anii 1735-1739 de călugărul zugrav Jeftimije. În perioada 1845-1849, pictura murală: pereții și bolta din altar, naos și pronaos, a fost executată de pictorul Nikola Aleksić cu scene biblice și din istoria națională a Bisericii Ortodoxe Sârbe. Această lucrare a lui Nikola Aleksić a fost restaurată pentru prima dată în anii 1901-1902 de pictor Stevan Aleksić, nepotul lui Nikola Aleksić. Pentru a doua oară, pictura murală a fost restaurată între anii 2003-2006 de pictorul și restauratorul bisericesc Ludovic Sosnak. Concomitent a fost restaurată pictura icoanelor de pe iconostas și din cele două strane, iar construcția iconostasului și a stranelor a fost poleită cu foițe de aur.

Mobilierul actual al bisericii cuprinde: scaunele din naos și pronaos, cele două strane și amvonul din fața tronului domnesc pe care stă icoana Maicii Domnului cu Pruncul, au fost executate în anul 1847, de către sculptorul Mihajlo Janić.

Într-un colț al naosului se păstrează un important obiect de cult - Mormântul

Mântuitorului Iisus Hristos, cu elemente decorative similare celor ale iconostasului.

În pronaos se păstrează două steaguri bisericești – prapori. Cel dinspre peretele sudic a fost confecționat în anul 1925 în memoria celor 4317 sârbi, morți în lagărul austro-ungar din Cetatea Aradului în timpul Primului Război Mondial. Odinioară, acestea au fost steaguri de breslă ale croitorilor, plăpumarilor și cojocariilor din secolul XVIII, din care s-au păstrat doar catargele din lemn, consolele din fier forjat și barele de sprijin.

Morminte în interiorul bisericii. În biserică sunt înmormântați membrii familiei Tekelija. În cripta din naos sunt înmormântați ctitorul Jovan Popović Tekelija (1722), fiul său Ranko (1749), Jovan (1791), fiul lui Ranko, Petar (1820) și Sava Tekelija (1842), fiii lui Jovan și strănepoții ctitorului bisericii. Pe o placă deasupra criptei este inscripționat *Овде почива Сава Текелија и његови претци. Слава им!* („Aici odihnesc Sava Tekelija și înaintașii săi. Slavă lor!”). În dreapta acestei cripte se află mormântul generalului Avram

*Iconostasul sculptat de Mihajlo Janić,
pictat de Nikola Aleksić*

Putnik, soțul surorii lui Sava Tekelija - Alka, decedat la Arad în anul 1795.

În cripta din pronaos, în partea dreaptă, sunt înmormântate femeile din familia Tekelija. Locul nu este marcat.

Următoarele capitole se referă la: alte obiectele de cult precum cărți bisericești, icoane praznicare și altele, arhiva bisericii în care se păstrează registrele de stare civilă, registrele de venituri și cheltuieli, circularele emise de autoritățile bisericești, procesele verbale ale ședințelor comitetului parohial și al școlii confesionale. Sunt menționate în continuare fundațiile, societățile de binefacere, înființate în decursul secolelor XVIII - XIX de membrii comunității sârbe din Arad și administrate de comitetul parohial al bisericii care au funcționat până la începutul secolului al XX-lea. Un capitol se referă la preoții bisericii.

La aniversarea a trei sute douăzeci de ani de existență a bisericii Sfinților Apostoli Petru și Pavel din Arad, aducem prinosul de cinstire și recunoștință celor două mari personalități - Jovan Popović Tekelija și Sava Tekelija. Se împlinesc anul acesta trei sute de ani de la trecerea la cele veșnice a ctitorului bisericii Jovan Popović Tekelija și o sută optzeci de ani de la pășirea în eternitate a marelui iubitor de neam și binefăcător Sava Tekelija.

Bibliografie

Сава Текелија, *Опианије живота*, Београд 1966.

Драгутин Остојић, *Из прошлости Српске православне цркве у Араду*, Билтен Српског православног викаријата у Темишвару, III, 4(12)/1972.

Стеван Рајић, *Трагом прошлости, Звона Текелијине цркве*, Билтен Српског православног викаријата у Темишвару, XVI, 2(62)/1987.

Стеван Бугарски и група аутора, *Три века Текелијине цркве*, Темишвар 2002.

Александар Форишковић, *Текелије. Војничко племство XVIII века*, Нови Сад 1985.

Миодраг Јовановић, *Сликаство Темишварске епархије*, Нови Сад 1997.

Павле Станојевић, *Сређивање архивске грађе у Цркви Светог Петра и Павла у Араду и сумарни попис докумената*, Темишварски зборник 4, Нови Сад 2006.

Стеван Рајић, Божидар Панић, *Натписи на обредним предметима и споменицима арадске цркве Светих Апостола Петра и Павла*, Темишварски зборник 2, Нови Сад 2000.

Biserica Sârbească

Божидар Панић, *Први турски дневник Текелијине цркве у Араду*, Зборник Матице српске за историју, део први 61-62/2000, део други 75-76/2007, део трећи 81/2010, Нови Сад

Lakatos Otto, Arad története, Arad 1881.

Márki Sándor, Arad vármegye és Arad szabad királyi város története, Arad 1895.

Lanevschi Georghe, Ujj János, Arad, patrimoniul cultural construit, Arad 2008.

Nicolae Kiss, Repertoriul monumentelor istorice din municipiul Arad, Ziridava VI/1976, Arad.

***LITERATURĂ, PROZĂ, ESEU, POEZIE,
CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ***

LUDEX

Șerban Foarță

Numele acestei rubrici, LUDEX, derivă, bineînțeles, din latinescul *ludus* „joc”, plus *-ex*, sufixoid publicitar (ca în, de pildă, merceonime ca STIREX, PIREX, MODEX, BUCLEX, și altele de acest soi). Atunci când LUDEX are, fatalmente, să-și încheie existența (lungă/scurtă?), când va ajunge, deci, ex-LUDEX, — între sufixoidul amintit și, absolut identică acestuia, particula anteriorității ireversibile (și triste), *ex-*, ceea ce, totuși, va rămâne întreg e tocmai *lud(us)* „jocul”. Altminteri, numele acestei rubrici este o limpede aluzie (cf. și verbul *alludere* „a se juca”) la venerabilul concept de *homo ludens* (al lui Huizinga). Căci, evident, nu suntem primii, nici singurii pe lumea asta, căroră le-ar plăcea ca grația să atenueze, cât de cât, dizgrația condițiunii noastre: ponderea, lestul/restul, gravitația: „Greul Pământului, adică (sau, dacă nu, o parte, baremi, din veșnica morozitate a „oamenilor gravi, gravi, gravi”, vorba poetului Charles Cros), jocul fiind o „garanție palpabilă”, ca și o „întreținere constantă a reflexului libertății” noastre. De unde sfatul, în exergă, al „clownului mistic” Max Jacob: „Săriți coarda, coborând o scară: n-o veți mai atinge cu piciorul.” Fără a minimaliza nici o modalitate, alta, de contestație și protest, acestea,-n pagina de față, sunt ludice

prin excelență. Altminteri, numele acestei rubrici ar fi fost altul decât

Sigla rubricii îi aparține pictorului DORU TULCAN

INTERESUL

poartă

FACE-ul

Șerban Foarță

Numele meu e Șerban Foarță și mă gândesc că până și un facebook oferă oportunități de parvenire și carieră (pe lângă, mai rar, mai foarte rar, prilejuri de prietenii durabile sau de elogiul necontrafăcute). Unii/unele dau, mașinal sau somnambulic și fără urmă de discernământ, de gust, de spirit critic, *like-uri* după *like-uri*, din pur și dizgrațios oportunism, CUI TREBUIE (și, uneori, o nimeresc).

Pe câțiva-i știu, pe câteva – așijderi... Închid ochii și aud declicul tastei, pe care ele/ei o cred providențială pentru mediocrul lor destin artistic. Admirația e, la limită, mutuală: un lamentabil *do-ut-des*.

Doamnelor și domnilor, după ce mă voi fi prezentat, îngăduiți-mi să vă fac să râdeți (dacă, firește, spiciul meu e îndeajuns de amuzant).

Deci :

Morgen, morgen, nur nicht heute...

Adică : morgă, morgă, dar nu hoit...

Siamezii samoezi

își sunt și extremi, și mezi.

Sic transit gloria mundi:

ieri dandy, astăzi dundi!

În lipsă de plaivaz și bând vinars,
poietu scrie cu cribitu ars.

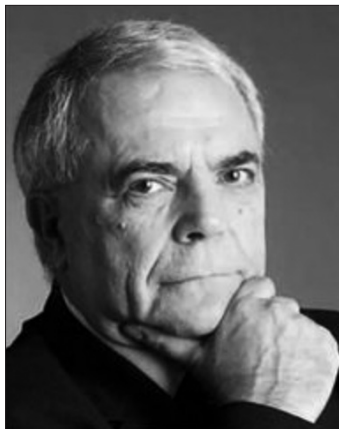
Ș. a. m. d.

În eventualitatea unei candidaturi la vreo demnitate în mica noastră circumscriptie, sloganul meu electoral ar fi acesta:

„Nici populație fără populație, nici copulație fără populație!

Nicolae Manolescu

„CRED CĂ NE-AM ÎNTÂLNIT DE VREO CINCIZECI DE ORI ÎN VIAȚA ASTA, CEEA CE ESTE FOARTE MULT...”

interviu realizat de Nicolae Tzone

Da, nu este o greșeală. Data la care am realizat acest dialog cu Nicolae Manolescu, în redacția „României literare”, este 14 august 2002. Adică în urmă cu două decenii. Șerban împlinea 60 de ani. Preconizam să realizez o carte cu dialoguri despre el. Și atunci m-am adresat lui Andrei Pleșu, lui Petre Stoica, lui Emil Brumaru, lui Pavel Șușară, lui Luca Pițu, lui Nicu Covaci, lui Andrei Ujică, și nu numai. Pe urmă, am strâns mai multe pagini despre Șerban de la Livius Ciocârlie, Gheorghe Grigurcu, Daniel Vighi, Alex Ștefănescu, Nicolae Prelipceanu, etc.

Practic, când rosteam numele lui Șerban, ușile se deschideau ca prin minune. Cu o foarte mare bucurie. Așa s-a întâmpat și la realizarea dialogului. Lectura sa dezvăluie cu prisosință acest fapt.

Dintre convorbirile amintite mai înainte, doar pe cea cu Emil Brumaru am încredințat-o acum câțiva ani „Observatorului Cultural”. Și am mai pus pe pagina mea (facebook: nicolae

tzone) în bună parte discuția cu Nicu Covaci. Ar merita, cu siguranță, să fie publicată neîntârziat. Celelate interviuri și texte adunate așteaptă încă prilejul de a fi dezvăluite.

De ce așa? Nu știu. Nu am, mai bine-zis, o explicație anume. Am avut în permanență o relație editorială susținută, publicându-i la editura mea, la „Vinea”, cred, vreo cinsprezece cărți și ne-a legat și ne leagă în continuare o apropiere deosebit de strânsă. În permanență am trăit cu senzația că suntem stăpânii timpului și că nu el ne este stăpân. Deci proiectata carte de „șazeci” nu s-a ivit nici la „șaptezeci” și nici anul trecut, la „optzeci”. Deși ea a sporit continuu.

Poate că va fi să se ivească spre finele acestui nou an, din care s-a scurs abia prima lună. Poate că știind-o în sertarele mele totdeauna aproape încheiată, amânarea ei vreme de 20 de ani ar putea, de ce nu, să fie socotită mai degrabă ca o formă de noninvazie a personalității complexe și mereu strălucitoare și copleșitoare a lui Șerban. (Nicolae Tzone)

*

Nicolae Tzone: V-a speriat vreodată vreun scriitor sau vreun poet român?

Nicolae Manolescu: Nu, nu, de speriat nu m-a speriat nimeni, nici măcar cei netalentați cu totul.

Nicolae Tzone: Despre autorul „Holorimelor” ați scris, de-a lungul timpului, de mai multe ori. Îl puteți, nu mă îndoiesc, țintui cu ușurință într-un clasament literar al actualității...

Nicolae Manolescu: Șerban Foarță e unul dintre puținii poeți români valoroși care este și foarte inteligent. Mă rog, nu vreau să dau cu piatra în nimeni, dar talentul poetic nu înseamnă neapărat și inteligență. Șerban are această însușire și așa spune că mai are una care iarăși nu este distribuită egal printre poeții români contemporani, și anume o cunoaștere extraordinară a limbii. Cu aceste două instrumente, cu inteligența sa și cu o formidabilă cunoaștere a limbii, el este un fantezist, un creator de cuvinte, de sintagme memorabile, extraordinar de ingenioase. Are, în fine, o limbă care este limba română, evident, dar în același timp e limba lui Foarță. Atât în traduceri, cât și în original, se joacă adesea cu vorbele cum nu știu să se mai joace mulți. Este, în același timp, și foarte scrupulos, dovadă traducerile din poeți extrem de dificili, cum este Mallarmé, unde nu ajunge doar să te joci, mai trebuie să vezi și ce-a vrut să spună acesta, ceea ce câteodată este destul de complicat. Da, e o figură aparte Șerban Foarță, extrem de interesantă, în poezia românească.

Nicolae Tzone: Reformulez, încă o dată, întrebarea de la început. Un autor cu atât de numeroase calități chiar nu poate „speria” un critic?

Nicolae Manolescu: Nu, nu, în nici un caz. Eu cred că prima însușire a unui critic trebuie să fie tocmai aceea de a nu se speria de scriitori. Dacă se sperie de scriitori, nu mai face critică și se-apucă de poezie. Nu trebuie să te sperii de scriitori. Acuma nu știu cum e

să te trezești, de pildă, făcând cronică literară curentă, că apare, de pildă, „Hamlet” la Editura Vinea...

Nicolae Tzone: „Hamlet”, desigur, în primă ediție...

Nicolae Manolescu: Exact, în primă ediție. Sau „Faust”. Nu știu... Sau „Război și pace”. Te trezești, nu-i așa, cu „Război și pace” abia tipărită... Probabil că te sperii puțin. Dar n-am avut nici norocul, nici ghinionul, cum vrei s-o iei, să mă trezesc sub ochi, nici cu unul, nici cu altul din titlurile enumerate.

Nicolae Tzone: Totuși, textul, scriitura lui Șerban, cel puțin pe alocuri inhibă...

Nicolae Manolescu: Nu e vorba de a inhiba. Dimpotrivă, Foarță este un delectant, adică este un autor extraordinar de plăcut. El e un autor care îți dă o stare bună... Acuma, dacă e vorba de speriat, pe mine mă „sperie” – vorba vine – mai degrabă autori de-ăștia sumbri, așa cum erau Lăncrănjan sau Eugen Barbu. Șerban Foarță, însă, e un om subțire, nu poate să te sperie.

Nicolae Tzone: Ați scris despre el înainte să-l cunoașteți sau ați scris după ce l-ați cunoscut?

Nicolae Manolescu: Nu, înainte, ca despre cvasitotalitatea autorilor pe care i-am comentat. I-am cunoscut de obicei după. Cred că sunt excepții de numărat pe degetele de la mâini.

Nicolae Tzone: Ați avut apoi, bănuiesc, de-a lungul timpului, anumite întâlniri cu el? Puteți povesti vreuna?

Nicolae Manolescu: Ne-am întâlnit, nu foarte des, dar ne-am întâlnit, mai ales când mă duceam eu la Timișoara, că el când venea la București, se rătăcea prin orașul ăsta mare și nu prea îi mai dai de urmă... Acolo, la

Timișoara, când vine un scriitor în plus se cunoaște imediat, se îndesesc rândurile, aici în București nu se cunoaște. L-am văzut de multe ori, am participat la multe întâlniri literare unde se afla și el. La „Orizont”, ne-am întâlnit tot timpul. N-am, așa, o amintire excepțională legată de el, dar cred că ne-am întâlnit de vreo cincizeci de ori în viața asta, ceea ce este foarte mult.

Nicolae Tzone: Unde l-ați încadra astăzi în peisajul liric? Care e locul lui?

Nicolae Manolescu: Dacă aș face o clasificare pe generații, e simplu. Suntem aproape de-o vârstă, e generația mea, generația '60, generația lui Nichita, lui Sorescu... Dacă ar fi o clasificare, să spunem, pe modalitate literară, fără îndoială el este un ludic. Un poet ludic și ușor sentimental. Am observat că toți ludicii sunt sentimentali, deși nu toți sentimentalii, vai, sunt și ludici. Șerban e un poet de fantezie, e un poet de limbaj, de jocuri de limbaj, de jocuri ale imaginației. Deci depinde din ce punct de vedere aș face selecția, pentru a-l încadra într-un loc sau în altul.

Nicolae Tzone: Fiind un Moș Virgulă (vezi Caragiale), un deflorator rebel de rarități/suavități bibliofile, un bolnav incurabil de tot ceea ce ține de frumusețea și inteligența literei tipărite, s-a făurit parcă dintotdeauna un fel de portret robot al lui. Credeți că sintagma „omul bibliotecă”, dă, în bună parte, seamă de felul său de a exista, de fi în literatură și în cultură?

Nicolae Manolescu: Nu știu dacă este

un „om-bibliotecă”, în sensul că dacă spunem numai atât, este prea puțin. Nu pun la îndoială faptul că el este și un mare cititor de literatură, însă, dacă mă gândesc bine la factura literaturii lui, originală sau tradusă, izbitor este, totuși, un pronunțat spirit de selecție. Nu a tradus la întâmplare niște poeți, a tradus de regulă poeți dificili, poeți de limbaj, poeți dintr-o anumită familie de spirite. Așa că dacă atunci când spui „om-bibliotecă” te gândești la un om care acopere nediferențiat genuri, specii, modalități, neîndoindu-ți că Șerban Foarță e, hotărât, altceva. Ceea ce e izbitor la el este caracterul selectiv. El are linia lui, are autorii lui preferați, care, toți, sunt cam de același fel, încât nu știu

dacă e bine spus: „omul bibliotecă”. Nu, mai degrabă e autorul unui anume raft, foarte special, de bibliotecă.

Nicolae Tzone: Genul de poezie, de literatură pe care îl practică el, ar putea avea azi, sau mâine, cititorii binemeritați?

Nicolae Manolescu: Ei, poezia nu are cititori mulți, n-a avut niciodată. Eu spun că nici nu trebuie să aibă cititori mulți poezia. E o chestiune de finețe, de elită, nu poți avea pretenția ca toată lumea să înțeleagă poezie, să citească poezie, să discute despre poezie. Publicul literaturii este invers proporțional, aș spune, cu finețea. Când avem de-a face cu genuri grosolane avem și public numeros, de pildă, romanul polițist, făcut cu multe noduri, și cu funie groasă, are potop de cititori. Dar

aici, în poezie, când sunt ațele mai subțiri și aproape invizibile, sigur că cititorii sunt puțini. Dar asta este o falsă problemă, care vine de la mania timpurilor actuale, în care o emisiune de televiziune, un ziar sau o revistă trebuie să aibă public numeros și tiraj mare. Nu, poezia nu trebuie să aibă tiraj, trebuie să fie bună. Doar atât și e deja formidabil. Câți l-au citit pe Góngora dintre contemporanii lui? Dar sonetele lui Shakespeare, nu mai departe, câți le-or fi citit? Zece, douăzeci, treizeci de contemporani, iar de înțeles cred că doar vreo doi-trei or fi fost. Cu vremea, pînă în zilele noastre, s-au mai adunat încă de vreo două ori pe-atîția, dar nu foarte mulți, așa încât poezia, în general, nu poate fi citită decât de puțini. Iar poezia lui Foarță, cu asupra de măsură, nu poate avea afluență de cititori. Adică este chiar o poezie pentru oameni care au și ei simțul limbii, care mai știu și cuvinte străine, că altminteri nu vor înțelege mare lucru. Nu îți vine să râzi la niște calambururi ale lui Foarță, dacă n-ai un anume bagaj lingvistic. Nu ai cum, altfel, să înțelegi despre ce este vorba. Deci nu poate să aibă cititori foarte mulți, dar problema lui este, în schimb, să aibă cititori buni.

Nicolae Tzone: Credeți că îi are?

Nicolae Manolescu: Îi doresc să-i aibă. Da, sunt destui.

Nicolae Tzone: Ați auzit, probabil, că a făcut și el 60 de ani...

Nicolae Manolescu: Da? Să-i fie rușine! Se ține așa după mine. I-am făcut eu, acum îi face și el. I-am mai văzut și pe alții că s-au grăbit acum să facă 60 de ani. Nu e nici o fericire că facem 60 de ani, dar nici o tristețe, asta-i viața!

Nicolae Tzone: Atunci, de mult, cînd Șerban făcea destul de frecvent critică literară,

și chiar se bucura de un anumit succes și de o anumită reputație, ați văzut în el și un posibil „adversar”? Am pus, desigur, cuvîntul „adversar” între ghilimelele de rigioare.

Nicolae Manolescu: Nu neapărat, dimpotrivă. Dacă-mi amintesc bine, unul dintre primele lui articole din „Orizont” era chiar despre mine și începea într-un mod foarte pregnant, să spun așa... După ce numea ca atare somnolența criticii de atunci, venea cu

o propoziție de genul ăsta: „Deșteptarea a fost sunată de Nicolae Manolescu”. Era, ca să spun așa, ceva tipic Foarță. Așa că am văzut de la început în el un aliat, nu un adversar. Era foarte de bine ce spunea el acolo.

Nicolae Tzone: Să încheiem scurta noastră discuție de aici, din redacția revistei „România literară”. Ce urare doriți să-i adresați?

Nicolae Manolescu: Păi, afară de „La mulți ani!”, i-aș spune că l-aș dori colaboratorul revistei, dacă nu în fiecare săptămână, sau o dată la două săptămâni, măcar din cînd în cînd...

Nicolae Tzone: Cine știe, poate că în clipa aceasta chiar se pune de-o colaborare...

14 august, 2002

Notă:

Articolul la care face referire dl. Manolescu se intitulează „Mozaic critic 1966”, și a fost publicat de Serban Foarță în revista „Orizont”, nr. 12, din 1966. Să nu uităm ambii autori erau foarte tineri la acea dată. Este șocantă analiza timișoreanului în prezentul literar realist socialist al perioadei. Cu siguranță este una dintre cronicile care arată printre primele la noi „singularitatea” și impunerea certă a unui critic cu totul de excepție. Foarță avea deja ochi de vultur. Și curaj, cum se spune, cu sacul, de a-și exprima sinceritatea cu o vehementă ieșită din comun. Iată câteva fragmente din cuprinsul său:

«Ultimul sezon literar a aparținut, pare-se, criticilor și criticii. Cu puține, nu mici, desigur, excepții, criticii și critica au concentrat în jurul lor priviri rezervate altădată exclusiv „celorlalți” scriitori. Știindu-se priviți, criticii au reacționat ca atare, de la dorința ingenuă de a se face plăcuți, („dulci”, în limbaj horatian; utili mai puțin), la încântarea de sine. Somnului profund, somnolenței, nopților cu scurte insomnii le-a succedat un regal lever cu asistență. Deșteptarea a fost sunată de Nicolae Manolescu. Evident, nu pentru prima oară iau criticii cunoștință de sine. Nu pentru prima oară, dar mai furios ca altădată. Critica e sau creație sau nimic – iată o sfidare care nu în această arenă s-a auzit întâi și întâi. Dar e meritul lui N. Manolescu de a fi avivat spiritele, printr-o formulare netă și fără drept de apel, ca o aruncare a mănușii în prezența martorilor. Foarte puțini care nu s-au vrut niciodată critici creatori s-au dat la o parte, nu înainte de a face confuzia între criticul creator și criticul calofil. Confuzie nu lipsită de oareșicare umor. Criti-

cii introvertiți s-au eschivat. S-au descoperit însă deodată o mulțime de critici creatori. Unii dintre ei ajustându-și în public când degetele, când călcâiul, pentru a permite piciorului să se instaleze în acest seducător condur al Cenușăresei. Alții, suficient de prudenți de felul lor, care văzuseră în critic un cititor ridicat la o putere mai mare, nici mai mult, nici (să zicem) mai puțin, au săltat brusc nivela ambițiilor. [...]

Desigur, Manolescu este un scriitor care poate fi citit pentru el însuși. Un critic se și citește, nu doar se citează. Manolescu va căuta să-și seducă cititorul, să și-l facă complice, va uza de diverse forme de „captatio benevolentiae” (se știe ce greu captabilă e bunăvoința cititorului de critică: materie „rebarbativă”), excitându-i curiozitatea. Se va copilări (uneori insuportabil), va pirueta cu grație, sau va face-o pe misteriorul.

Mai e necesar să fac inventarul calităților lui Manolescu? Probabil, de vreme ce entuziasmelor li s-au substituit, recent, criticile nihiliste. [...] N. Manolescu urmărește cu perseverență ceva, un țel, un ideal, deloc neglijabil. El vrea să se impună ca o prezență unică, și, în felul ei, cartea de „Lecturi infidele” e o apariție singulară (titluri, mottouri, grafie, pseudopostfață etc.). [...] Manolescu li se opune deocamdată printr-un stil de floretă călinescian. Eficacitatea acestei scrime s-a constatat. [...] În felul lui, [...] cu o „insolență” care nu a scăpat adversarilor, cu capul dat ușor pe spate pentru a-și urmări mișcările în oglindă, în fine, cu ingenuitate, Manolescu se luptă cu inerția.»

Dialog preluat din BANATUL AZI, Anul 8, nr. 313, din 16 februarie 2023 cu acordul autorului.

O dimineață la Viena

Ioan T. Morar

- Aicea zici că-i spital, nu gară, părinte - a observat Mitruț după ce au coborât la Viena, făcându-și loc prin mulțime, spre ieșire.

Mergea cu o jumătate de pas în față, împingându-i, la nevoie, pe cei care le stăteau în cale. „La o parte, la o parte” zicea el în românește, ca și când toată lumea l-ar fi înțeles. Dar efectul era că se dădeau toți la o parte, statura impresionantă spunea mai mult decât cuvintele neînțelese, spuse într-una din multele limbi ale Imperiului.

Uriașul avea dreptate, Gara Viena părea un spital militar deschis și civililor grăbiți spre sau dinspre trenuri, cei mai mulți privind în gol, ferindu-se de grozăviile din jur. Prea mult sânge, prea multă cenușă. Războiul epuizase toate dozele de compătimire, nu mai era loc pentru durerile altora.

- Părinte, io atâția oameni cu picioarele tăiate n-am mai văzut. Și am fost pe front, nu am stat numa-n Arad. Parcă pe toți i-a scos de sub tren și i-o lăsat în gară.

Părintele Partenie Nicoară zâmbi trist la remarca însoțitorului său masiv. Îl descoperea dintr-o dată vorbăreț, tot drumul n-au schimbat mai mult de două-trei vorbe. La început nu a vrut să-l ia ca însoțitor.

- Mai asta-mi trebuie, o grijă în plus.

- E prea importantă treaba asta ca să o ratezi din cauza unor golani sau dezertori. Ia-l cu tine pe Mitruț, să n-ai nici o grijă, i-a spus domnul Goldiș, pe un ton care nu accepta refuzul.

Mitruț era omul bun la toate în casa familiei Goldiș, un uriaș blând căruia trupul i-a crescut repede, dar creierul nu a ținut pasul, a rămas undeva în copilărie. Când l-au luat la armată, nu au avut uniformă care să-l încapă, a rămas două săptămâni în jocul făcut pe măsură la Pâncota, până când i-au făcut încropit o uniformă. Nici în tranșee nu reușea să se ascundă de tot, așa că în prima lună de front fost rănit la cap. „Creierul nu i-a fost atins... a zis doctorul Julcuț, după ce l-a consultat la spitalul militar din Timișoara. Îi destul de bine ascuns”.

Se împlinea o săptămână de când unchiul Vasile (așa îi zicea când erau doar ei doi) l-a chemat la birou și i-a spus să se pregătească de o călătorie „foarte importantă” la Viena.

- Pentru mine, Partenie, ești un om de mare încredere. Și nu numai pentru că suntem neamuri. Poți lipsi din parohie o săptămână, două... Cred că ți-ai dat seama că pregătim ceva. M-am consultat și cu Ștefan Cicio-Pop,

și cu Ioan Suciu...Trebuie să facem ceva cu armata de la Viena, sunt multe mii de soldați români... nu putem să ne facem țara noastră fără armată... Am tot întors-o pe toate fețele... ca să nu se simtă dezertori sau trădători, militarii noștri trebuie dezlegați de jurământul pentru Împărat... Apoi să jure pentru națiunea română... Te duci cu mesajul ăsta la Generalul Boieru... el e cam la curent... așteaptă un semn de la noi. Am vorbit și cu Prea Sfințitul să faceți cele de cuviință, treci pe la Episcopie, te așteaptă să-ți dea dezlegarea să dezlegi de jurământ. Tu îi dezlegi pe preoți, apoi ei fac același lucru cu soldații. În plicul ăsta ai textul noului jurământ, l-am dezbătut în comitet restrâns... Tu te ocupi de ortodocși... uniții au și ei atenția în direcția asta... se ocupă Iuliu Maniu. Dar e bine să avem și noi partea noastră de atenție. Maniu uneori e prea înflăcărat. În plus, el e unit...sama la asta... știi cum e, suntem frați, dar vitregi... tata lor e la Roma...

La Arad, la Gară, pe lângă traista lui cu cele de trebuință, Mitruț a adus și un pachet legat în pânză. Părintele Partenie l-a luat în mână ca și cum l-ar fi cântărit... apoi a zâmbit.

- ăsta nu se deschide decât la Viena, așa îi ordinu' de la domnul Goldiș - a spus Mitruț iar părintele l-a asigurat că nu vrea să-l deschidă nici acum, nici pe drum.

L-au deschis doar când au ajuns la cazarma Franz Ferdinand, în biroul generalului Ioan Boieru, comandantul trupelor de români din armata imperială, singurii care au rămas disciplinați în vremurile acelea tulburi. Generalul i-a primit imediat, le-a spus că îi aștepta,

i-a servit cu o cafea. Apoi l-a chemat la el în birou și pe căpitanul Popa, adjunctul lui, cel care-i ținuse locul pe când generalul, rănit în luptă, era în spital.

- Domnule general, aveți aici plicul sigilat de la domnul Vasile Goldiș și pachetul ăsta.

Mitruț, care încremenise în poziție de drepti, cu pachetul sub braț, aproape că nu ar fi vrut să-l dea altcuiva. Până la urmă a scos briceagul, a tăiat legăturile și i-a înmînat lui Partenie conținutul: un drapel tricolor românesc: roșu, galben și albastru.

- V-ați gândi și la asta, zise, zâmbind, generalul... Avem și noi un drapel făcut de doamna Popa. Nu-i nimic, două bătăi strică, două steaguri sunt bine venite. Numai bine tri-

mitem unul și la regimentul de la Praga... îl dăm chiar în seara asta locotenentului Apostol care merge să-i sincronizeze și pe ei...

Generalul, care se ridicase de la birou ca să preia drapelul, s-a întors cu plicul, s-a așezat pe scaun și, cu un cuțitaș de argint a tăiat sigiliul. Și-a așezat ochelarii pe nas, a scos foile și le-a citit... Partenie aștepta momentul ăsta... și, chiar dacă nu ar fi putut jura, i se păru că fața generalului se luminase citind.

- Da, e așa cum credeam.. E foarte bine...atât a spus generalul, apoi sună dintr-un clopoțel. Un soldat tânăr se prezintă imediat:

- Caută-l pe preotul Iosif ... Până atunci rămân numai cu părintele Partenie...

Căpitanul Popa ieșise deja, așa că vorbele generalului i s-au adresat doar lui Mitruț. Care a bătut din călcâie și a făcut un stânga-mprejur ca la carte.

- Părinte, primul care trebuie dezlegat de jurământ sunt eu. Te rog să o faci acum, ca să putem mîine să spunem jurământul cel nou, primit de acasă.

După ce preotul Partenie Nicoară, trimisul special al Episcopiei Aradului, l-a dezlegat pe generalul Boieru, a urmat discuția cu fratele Iosif Serafim, șeful preoților militari. I-a transmis decizia primită „din țară”, spunându-i și cum s-a ajuns la această soluție. „Îți mulțumesc, Doamne!” a spus, în loc de concluzie, cu mâinile unite ca pentru rugăciune și cu privirea îndreptată spre tavan, preotul militar.

Terminându-și misiunea la cazarmă, părintele Partenie (cu Mitruț ca o umbră mai

mare a sa), a plecat agale prin Viena, urmând să se vadă, seara, cu căpitanul Popa, care i-a invitat la cină la restaurantul Weigel din Dreher-Park.

- Părinte, știi, io până azi nu am văzut în fața mea un general. Pe mine m-au comandat plotonieri și căprari... iar azi, cînd a trebuit să ies din birou, mi-a dat ordin generalu'... Mi-s bucuros, mare onoare să-mi zic el să ies afară.

- Mă bucur și eu, Mitruț, de bucuria ta... E un mare om generalul Boieru, l-a făcut împăratul baron... om viteaz... Îl pierde împăratul, dar îl câștigăm noi..

- Generalul Boieru e un erou - le confirmă, la cină, căpitanul Popa... apoi le spuse că a ales restaurantul Weigel pentru că „aici, vedeți, la masa aia lungă din colț, acum câteva zile, s-a format Senatul Militar Român Central... Ne-am organizat... știm ce avem de făcut...”

Căpitanul Popa, care în viața civilă fusese învățător, folosea cuvinte bine alese, ușor patetice, de parcă ar fi avut mereu un discurs de ținut:

„Vedeți, Viena a fost în haos, un haos al sfârșitului de război, Viena a fost învinsă, măreția ei a căzut în cenușă, au năvălit bolșevicii care au vrut să pună stăpînire pe oraș... au fost greve, lupte de stradă... dar noi, stimați meseni - se înflăcă ră căpitanul, noi românii, comandați de generalul Ioan Boieru, am salvat Viena în cizeci și cinci de zile, am pacificat-o. Ca răsplată pentru asta, putem să plecăm la noi acasă. Măine, cum știți, stimați meseni, se va depune noul jurământ”.

Partenie era ușor amuzat de tonul înflăcărat al căpitanului, iar pe Mitruț îl bucura faptul că un căpitan i se adresează și lui cu formula “stimați meseni”. Cât despre depunerea jurământului, nimeni nu era mai la curent decât trimisul Episcopiei.

- Astăzi, 17 noiembrie, aici, în această dimineață, în curtea cazărmii Franz Ferdinand ne-am dat întâlnire cu istoria - rosti căpitanul Popa în portavocea de alamă, și miile de soldați au încetat discuțiile, liniștea s-a instalat încet dar sigur.

- Regiment, drepti!

Au cuvântat un deputat, apoi Iuliu Maniu, după care generalul Boieru a spus esențialul: „De astăzi, începând cu mine și până la cel de pe urmă soldat al nostru, vom depune un nou jurământ de credință. Ați fost dezlegați de cel vechi, preoții noștri militari v-au absolvit de toate datoriile către împărat. De azi vom fi o nouă armată. Armata Națiunii Române. Și ne vom întoarce acasă, curând, să ne apărăm vatra și neamul.”

- Părinte, părinte, pot jura, și eu, întrebă Mitruț.

- Poți, de ce să nu poți?! Doar să vrei.

- Vreau, da' n-am uniformă.

- N-ai, da' poți jura și-n cojoc. Doar așa ai început armata.

- Știi asta? Doamne, ce ce înseamnă să ai carte. Știi tot...

Mitruț s-a apropiat de soldați, era cu un cap peste ei, un plugar fără uniformă lângă mii de plugari în uniformă. „Firi blajine și timide

aruncate din cătunele lor liniștite în vârtoarea marelui oraș”, cum îi caracterizase, cu o seară înainte, căpitanul Popa.

După generalul Boieru, urmă părintele Iosif Serafim, cu o voce puternică, să se audă în curtea devenită un fel de catedrală cu norii cenușii, parcă desenați deasupra regimentului.

- Soldați, jurați după mine, în fața acestui steag tricolor care a fost sfințit pentru noi:

„Jur credință națiunii române și supunere în toate Consiliului Național Român Central. Nu voi sta decât în serviciul neamului românesc pe care nu-l voi părăsi la nici un caz și sub nici o împrejurare”.

La capătul jurământului, fără să fie vorbiți între ei, soldații au strigat un ura din toți rărunchii, de mai multe ori. Strigătul acela a fost atât de puternic, încât ecoul lui s-a auzit, ani de zile, repetat în poveștile spuse prin satele din Ardeal, de cei care au jurat românește, în acea dimineață, în curtea cazărmii dintr-un imperiu destrămat.

La șaptezeci de ani

(fragment)

Lia Alb

Deși mi s-a interzis categoric, am scotocit prin istoriile soacrei mele. Poate m-a atras, cu bună știință profa de 70 de ani, care, într-o seară, la o țigară pe terasa blocului cu vedere spre Mureș, tam-nesam, mi-a îndrugat o poveste.

Cică a moștenit de la o mătușă, din vechea seniorie țărănească, ce s-a școlit vreo trei ani la un pension din Viena, un pian cu coadă de bronz și clape de fildeș.

- Unde-i pianul ăsta că nu l-am adus cu mobila când le-am îngrămădit în camionul Asociației?

- Păi, băiete...La Nădlac, stă acolo de zeci de ani buni, într-un fost grajd transformat în depozit cu de toate. Neamuri îndepărtate, o verișoară după mama mea, a acceptat să-l găzduiască...

- Până când? Sau mai bine spus, de când ocupă locul animalelor? A întrebat ironic, am crezut că fabulează.

- Nu-ți accept ironiile. Pe drum am ascultat povestea pianului.

- Pianul, dragul meu... A aparținut doamnei Viorica Țiriac.

Pe vremea rechiziționărilor, canapeluța era să fie luată de Sfatul Popular. Nu știu ce

țopârlan credea că va crește în ochii oamenilor cu canapea stil birou. Total lipsit de gust și educație. Ce moft! Moftangii, vorba lui Caragiale... Nu moftangii, mai rău... Ticăloși și netrebnici... Ce mai, se credeau și cultivați. Colo prin anii '60 au vrut să-mi rechiziționeze și pianul... Copilul meu... El m-a hrănit și pe mine și pe mămica... L-au și dus câteva luni într-o sală de la Sfat unde voiau să încropească Căminul Cultural... Cum nu aveau de niciunele, doar un acordeon slovăcesc, se gândeau că pianul aduce cultură și civilizație. Au stricat câteva clape, încercând să cânte noaptea, pe la chefurile lor cu lăutari și curve...Un țigan, Rudi, a venit pe furiș.

- Doamna Viorica, faceți ceva și luați pianul... Ăștia nu se lasă până nu-l dau gata... Sunt băieți subțiri, dar fără dragoste de muzică. Noi suntem „artiști”, doamnă Viorica!

- Ce pot să fac eu, Rudi dragă? Știi că suntem clasa chiaburilor... Nu mai avem ce spune... Ei sunt la putere.

- Poate puteți intra pe sub pielea vreunuia... Sunt și printre ei mai omenoși... Poate vreo fostă slugă.

- Da` bine zici, poate vreo fostă slugă de la sălaș, poate Vasilie...

- Vasilie e foarte ticălos, doamnă Viorica, rade tot de la chefuri, ne bate, ne ia cu cioroi împuțiți, de parcă el e mai spălat. Ce naiba, că-i put picioarele când se descalță de la cizmele alea butucănoase...

- Dacă nu Vasilie, poate că Ianco Hlovoska.

- Cu slovacii poate, că ei sunt mai băgăreți. Despre Hlovoska nu știu prea multe, el nu se bucură de arta noastră... Adică, vreau să spun că el nu e tovarăș de chefuri cu ceilalți, el e mai mult cu pivnițele...

- Ce pivnițe, Rudi dragă?

- Adică cu temnița Sfatului... Ce, matale nu știi că pivnița e temnița Sfatului? Nu sunt duși oamenii, înainte de Arad, la zdup, în pivnița noastră, unde-maică-măiculiță! - ce mamă de bătaie primesc? Hlovoska e un meșter în ale bății... Nu știu dacă el vă poate ajuta, nu mai știu... eu în orice caz, v-am spus...

Tot cu Vasilie am rezolvat... Fusesse câțiva ani slugă în gospodăria noastră de la ogoare... Ogoarele sunt pământurile mai de departe de vatra satului. Aici, ai mei au înjghebat o gospodărie de peste cincizeci de vaci și porci, crescuți cu cucuruzi din pătulele proprii. Vasilie era sluga mare, șeful care va să zică al celor doi... Avea voie, spre deosebire de ceilalți, să-și ducă nevasta afară la ogoare, chiar și copiii. Așa slugă aș fi vrut să fiu și eu, stăpân pe toată gospodăria, pe bucate și animale, cu obligația de

a da partea stăpânilor. Mama a fost nevoită să accepte o astfel de învoială. Fiind văduvă de război, nu avea o mână de bărbat care să stăpânească cu adevărat averea. În felul acesta, Vasilie era un mini-stăpân peste pământurile de

la marginea hotarului.

Într-o seară, pe furiș, a adus pianul cu o căruță plină cu fân...

- Am încercat să-l apăr de oameni și de zdruncinături... Ce credeți, doamnă Viorica, oamenii sunt răi... Azi mai mult ca oricând...

- Vasilie, tu știi mai bine cum sunt oamenii... Și dacă știi, de ce te-ai întovărășit cu ei?

- Păi... Cum să vă spun... Voiam să fiu și eu gazdă mare...

- Și ești gazdă mare? Ești? Te simți?

- Nu mă simt nicicum. Da` gata cu discuția, că ne-aude cineva... Dacă vă întrebă cum a ajuns ostromentu` la dumneata, spune că l-a adus un slovac, pe timp de seară...

- Cum? Un slovac pe timp de seară? Ce, ești nebun? Cine să mă creadă cu asemenea basme?

- Și dacă nu vă cred, ce vă pot face?

- Păi să mă declare dușman de clasă și să mă închidă în pivniță, să mă dea pe mâna lui Hlovoska...

- Am eu grijă să vă creadă.

A avut grijă să nu fiu întrebată cum a ajuns „copilul” acasă...

Omul pasăre

Gabriel N. Gherbăluță

primăvara asta îți tropăie pe sinapse

azi ai ieșit din oglindă / ți-era dor de mare și
ai luat cuvântul cu care să plutești pe valuri
eu am rămas acolo – în fața unei oglinzi din
care nu mă mai privea nimeni

timpul nu înseamnă doar o înșiruire de cifre
ci și un lung șir de alunecări în uitare
asta încearcă să-mi spună în fiecare noapte
omul / pasăre

vrei să revii în brațele oglinzii părăsite pentru
sarea apei de mare
îți închide ușa transparentă în nas

te simți trădată

sâmbătă – o zi ca oricare alta

ca un pescăruș aflat la intersecția dintre jude-
cata norilor și aceea a apelor
tu împărțită între respingere și dăruire vieții
pentru mine

cuvânt căutat sub pietrele apei de la marginea
poezului

pasăre mutată dintr-un vers în altul de un
scrib care a uitat literele alfabetului erotic

ne furăm unul altuia respirația
e o luptă continuă pentru supraviețuirea în
cușca silabei

va rezista doar cel nevolnic

te vei rostogoli în lumină dar nu vei accepta
sentința norilor

calendar

e ca într-o blestemată zi de luni / totul se
amestecă și toate vor să se separe
Dumnezeu de Allah ziua de noapte lumina de
întuneric tu de mine

obosim iubindu-ne / ne urâm căutându-ne /
ne ignorăm atunci când ne regăsim

inshallah îmi spui / nu știu ce să răspund /
voia Domnului se face și dacă vrem sau nu
așa cum mereu se va găsi un pumn de praf în

care să se scalde o vrăbiuță
e ca într-o blestemată zi de luni în care se
amestecă silabele în alcătuirii fără sens

de fapt e luni / tu nu ești /începe o săptămână
din care am fugit

de-a vara-iarna

și evadăm din oglinda asta care se numește
lume
fiecare cu silaba salvatoare de serviciu
tu către norii pe care vrei să-i încerci cu
tălpile
eu la antipodul lor

e ziua copilului chiar și atunci când e noapte
dar ce contează? copiii se joacă de-a ascunsa
prin hrubele cuvântului
rătăciți în poez

ai dispărut ...
eu îți vorbesc dar nici umbra nu mă ascultă

va veni vara chiar dacă ți-e iarnă rău în cu-
vântul înghețat pe buze

trăind cu păsările ai devenit pasăre

uneori mă cert cu păsările – vrăbii ciori pes-
căruși

nu eu o fac – cuvintele luptă pentru mine / eu
pierd mereu

nu știu dacă sunt treaz sau visez când mă cert
nici nu cred că mai contează starea / dar o fac
e bine sau rău ? nu știu
e adevărat sau nu? poate știi tu...

între somn și trezie cineva a șters granița
nu am fost eu acela

poate păsările
sau poate...

stare de fapt

jumătatea mea de copac a înverzit /a venit
vara și eu nu ies din casă
omul / pasăre încearcă să mă convingă să ies
/ nu vreau mi-e frică

cuvintele mele urăsc ieșirile în natură / le
urăsc chiar
cum să recunoască frica de verde de soare de
lumină?

te joci cu literele acum
înveți de la ele limba lor păsărească
îmi scrii poezii în limba lor

nu înțeleg de ce râd florile

VERSIFICATORUL PASCU HETEȘ

DESPRE GÂNDURI PRIN CUVINTE ȘI ALTELE

Anton Ilica

Pascu HETEȘ a publicat în ultimii patru ani șapte volume cu texte versificate. Astăzi, evaluarea scrisului cuiva așteaptă prudență. Dacă în anumite epoci puteam stabili virtutea biologică a unei generații (ex. pașoptiștii, moderniștii, optzeciștii), însoțită de o șansă culturală, acum, în vremea libertății culturale, oricine poate publica, orice ins devine editură, orice veleitar scrie literatură și dribleză rigorile unei exigențe calitative. Invasia de maculatură a permis diferențierea subtilă dintre noțiunile „scriitori” și „scrietori”, adică dintre cei cu vocație pentru poezie, proză, eseu ori teatru și cei care își confecționează singuri eticheta de autor cu reverență literare. „Generația în blugi” (Cărtărescu, Băciuț, Mihăieș, Borbély, Chifu, Iaru, Vișniec, Pantea, Morar, Bucur, Cârnelci, Dan, Ștef, Lefter, Stoicu, Vasiliu etc.) s-a suprapus peste proletcultismul ideologic și a modificat „felul de a scrie”. S-a renunțat la metaforizare și la idei explicite, creând o altă manieră, textualistă ori postmodernistă, eliberată de teză. Majoritatea erau intelectuali stilați, mulți filologi, filozofi, sociologi, ucenicind pe la cenacluri literare studentești, găzduiți de reviste scriitoricești și beneficiind de asistența experților universitari în critică literară (Ma-

nolescu, Ungureanu, Pop-Corniș, Raicu, Negrici, Simion, Zaciu, Al. Călinescu, Ciocârlie etc.).

Astăzi, de oriunde și din orice loc din țară, apar știri despre volume ale unor aspiranți la gloria literaturii, publicând la edituri insignifiante, cu prefațatori encomiaști ori pseudocritici literari. Cohortă de adulatori și felicitatori împânzesc spațiul virtual cu emoticoane înro-

șite de prieteni aplaudaci. Suflarea unui specialist în analiza poeziilor și prozelor pulverizează puf de păpădie a zbaterilor lor. Ce se va alege de atâta carte cu texte inutile, care nu dă limbii vreo valoare și nici sensibilității vreo satisfacție emoțională? Generația cu persinguri și cu tatuaje duios trece pe cărările versificației. Revigorarea formulelor clasice fulguie ca un selfi cu scriere literarizată de false talente. Uneori, în spatele lor se află veleitari, dar este nevoie ca cineva „să se amestece în cerneala lor și să o supună terorii creionului roșu”.

Pascu HETEȘ ar fi putut face parte din generația optzecistă. Pe când cei pomeniți mai sus umblau prin cenacluri, băteau la porțile redacțiilor revistelor literare, își alcătuiau o biografie literară și prietenii poetice, P. Heteș și-a văzut de carieră și familie, acumulând autoritate instituți-

onală și profesională prin Oradea și hălăduind, mai apoi, pe la copiii stabiliți în Agadir, Nisa, Dordrecht, Dijon, Vence etc. Ca și mine, a pornit cu timiditate din satele de munte, să-și caute un rost în viață, amânând chemările sufletului și pasiunile estetice. Noi am venit la oraș să ne facem „domni” și să scăpăm de colectivizare, de țărănie. Am dus cu noi bunul simț, dorința de împlinire, tenacitatea, curiozitatea, „complexele rurale” și voința de identitate. Aveam totuși privirea întoarsă spre spațiul copilăriei libere. Aveam și dorința de scăpa de povara psihologică a rusticității. Când a venit vremea cântatului, s-a apucat de poezie, arzând etapele și grăbind împlinirea, coacerea.

Pascu HETEȘ e vecinul meu din Tăgădău, de la poalele Codrului Moma, ne aflăm în relație de naș-fin și sunt mândru că se dedă cu ale scrisului, o nobilă și gratuită îndeletnicire, iar poeziile sale mărturisesc sensibilitate, generozitate, cochetărie și intelectualitate. Îmi trimite următoarele volume pe poezii: *Florile spiritului liber* (Editura Aureo, Oradea, 2018); *Călăuzirea inimii către Dumnezeu* (Aureo, 2019); *Toamna inimii mele* (Aureo, 2019), *101 sonete* (Aureo, 2020), *Poeme și rondeluri de la un spirit călător* (Aureo, 2022), *Gândurile mele prin cuvinte* (Aureo, 2021), *105 sonete* (Aureo, Oradea, 2022). Șapte volume bogate în texte versificate. Variate ca tematică și ca gen poetic. Prefețele sunt semnate de ing. M. S., cetățean(-că) de onoare al Municipiului Oradea, și de avocat dr. P. B., membru UR. Cu aceste formalități protocolare, vom intra în text, fiindu-ne îngăduit să ne folosim de „recomandările” „*prefațatorilor*” pentru o reală înțelegere a „*florilor spiritului liber*”,

adică a reprezentării motivației de a versifica. Prefețele pomenesc de „frământări sufletești”, „cuvinte simple”, de o „diversitate deosebit de atrăgătoare de versuri”, care, „datorită curiozității firești, provoacă un mare interes pentru a fi cunoscute” (sic!!!), apoi de „complexitatea poeziilor”, de „generozitatea autorului”, dispunând de „un orizont impresionant de complex”, „pentru că poeziile poartă amprenta imaginației vulcanului creativ, a dorinței și perseverenței cu care a conceput versuri cu cele mai variate idei și teme” etc. D. P., prefațatorul pentru *105 sonete* (2022), îl numește „Un poet de nota 10”, considerând cu Heteș Pasc (sic!) a ajuns, să fie „proprietarul unei poetici personale”, iar vocea sa „nu are cum fi estompată de vanități locale, de *căprări* estetice sau clasificări aleatorii” (sic!!!, p. 5). Virgula dintre subiect și predicat („Echilibrul scriiturii, dă consistență și garanție cărții”) vulnerabilizează credibilitatea.

Desigur că un cititor mai exigent a resimțit indignarea că asemenea paratexte nu sprijină promovarea cărților și nici a poezilor. Nu că ar nevoie de filologie, adică de o iubire față de cuvânt pentru a scrie, deoarece *nicicine nu te învață să scrii*. Nu există o școală de poezie sau proză și cu atât mai puțin *o școală de prefațatori*. Nu te poți juca de-a cuvintele, așa cum ai întocmi un raport administrativ către primar. Ca să poți scrie literar sau despre literatură (poezie, proză), ai nevoie de școală, de ucenicie, de cultură și de cunoașterea vieții cuvintelor, pentru că arta nu e doar inspirație. Fiecare autor vrea laude, chiar dacă acestea turtesc și ceea ce este de relevant în spațiul valorii. Cuvintele dedate prin mlaștină nu susțin idei, sentimente, gesturi ge-

neroase și emoționante. De aceea, criticii literari nici nu spun cum să se scrie, ci **cum să nu se scrie**, identificând viciile textului, care împiedică aderența lor către cititori.

Ne oprim aici cu extrasele din inutilele prefețe ingineresti, chiar și pentru că am fi fost nevoiți să corectăm tacit greșelile de punctuație, gramaticale și de expresivitate (de ex. „Creativitatea autorului, este bine redată în versurile poeziilor...”, „în care poetul își modelează imaginația”). Asemenea „prefețe” aduc un evident deserviciu autorului, cu atât mai mult cu cât nu sunt necesare, dacă nu luminează calea de înțelegere a discursului liric.

Pascu Heteș nu avea nevoie de atâtea prefețe, întrucât, respectând opinia sa, „poveștile, poeziile, poemele, sonetele, rondelurile sunt sufletul meu”, deci analiza estetică a criticului – „cerber profan” - „stinge, cu verbul său sec, focurile sacre ale creatorului de artă”: „Normal, o analiză estetică se poate.../ Dar cu natura-n rând să steie./ Creatorul de geniu peste timp răzbate;/ Va fi o veșnică scânteie// Din care focuri sacre se aprind./ Eu criticul, cu verbul sec să sting;/ Să-arunc găleți de apă peste jar.../ Un creator de artă peste lume-i far.// (**Creatorul de artă și criticul**). Criticul e „spirit patruped”, agresându-se capodoperei „unui geniu biped”. Sic tranzit...

În cele șapte volume, există o tematică variată, motiv de inspirație pentru confesiuni lirice și peisaje poetice. Poezii cu formă fixă (sonete, rondeluri), versificație grupată în catrene, rime clasice, o muzicalitate ritmică tinzând spre armonie, titluri condescendente și altele dau impresia unui discurs clasic, conservator și plăcut

amatorilor. Evoluția lirismului spre stilul „generației cu tatuaje” nu lasă nici o urmă de noutate, textele fiind un fel de frondă vizavi de ceea ce înțelegea Umberto Eco prin „fînța lingvistică”. Pentru Pascu Heteș, scrisul e pasiune hobică, el se joacă în retorta limbajului, scoate cuvinte alese din limbajul său, pe care le încălzește la sufletul pasionat, apoi le rânduie după o adorabilă exaltare emotivă. Imaginația autorului capătă accente spectaculoase: „Un strop și-un fulg s-au întâlnit pe fruntea mea;/ De sus veniră, de pe o necunoscută stea./ - De unde vin e frig, îmi zise fulgul.../ Aici e cald, plăcut și m-am topit în mintea ta!/**(Stropul și fulgul)**.

Sunt motivat să deschid o paranteză. Pe când mă străduiam să îndulcesc nemulțumirea față de ingineriile prefețelor la cele șapte volume ale lui Pascu HETEȘ, postarea acestuia pe Facebook începe astfel: „O poezie, scrisă ieri, pe care o dedic d-nei Cristina Copia, o rafinată intelectuală și un spirit scormonitor care extrage mesajul liric al poeziilor mele (cu mențiunea din final: „această doamnă este și o poetă talentată și specială”): FRUMOSUL DIN VORBELE TALE. Cuprinde cinci catrene, dintre care primul este justificator: „Frumosul din vorbele scrisse de tine,/ Rafinament în pasiunea de a scrie,/ Este ecoul imnului pentru poezie,/ Odă creației ce curge prin mine.//

Urmează frânturi de vorbe scrise merită transcrise: „verbul arzând”, „îngân o romanță târziu de toamnă”, care rimează cu „frumoasa mea doamnă”, „frumuseți de spirit brodezi pe o ie” „ce cu mândrie s-o porți la timpul prezent” etc. Deducem că se folosește de o inspirație conjuncturală, manieră specifică bunilor versificatori.

Versificatorii se sprijină, și ei, pe o poveste, căreia cei mulți în spun temă, idee, chiar dacă alunecă discret și emoțional, cu delicatețe și limpezime din psihicul zgândărit al acestora. „Povestea” pretinde să fie bine spusă, vocabulele să valseze în ținută de gală, în ritmul unei muzici înălțătoare, iar ecoul să întrețină admirația privitorilor, cu dorința de a fi cititori fideli și cultivați. Acest „CUM” e arta înflăcărată. Unii cred că e vorba de metafore, viziuni, comparații, când, în realitate, e harul de a vedea cu sufletul ceea ce numai ei pot cuprinde într-o îmbrățișare iubitoare de logos.

Cum rezolvă Pascu Heteș acest „CUM”, desprinzându-l de aspectele comune și cotidiene ale inspirației? Fie că e vorba de credință, de întâmplări zilnice, de povești prelucrate, de anotimpuri, de lună, vânt, soare ori stele, transpunerea în cuvinte poetice e un exercițiu clasic de organizare a scrisului. Romantic în atitudine, riguros în gândire, încrezător în inspirație, muzical și ușor filosofal, Pascu Heteș dispune de știința folosirii vocabulelor, de gramaticalitatea cuvintelor, regăsind adeseori combinații lexicale care traduc sensibilitatea (impresivă) în frazări elegante. În elanul său vehement, grupajele de versuri (strofe, poeme, sonete, rondeluri) sunt *răsufări entuziasmate*, trecute rapid în formă scrisă (clipa de grație a zilei), fără reveniri, ajustări ori lustruiri semantice. La o ediție selectivă, multe „piese” s-ar pulveriza în rezervorul de potențialități, iar ceea ce rămâne i-ar da șansa de a purta aura de poet și versificator. Limbajul frumos arcuit în strofe, ideile luminate de aserțiuni morale, dedicațiile pentru familie și prieteni, admirația pentru peisaj, încântarea în fața spec-

tacolelor cosmice și multe altele întrețin curajul lui Pascu Heteș de a continua să viseze la cuvinte și să dea limbajului haina duminicală. Scrie ușor, epatează cu citate din literatura ori filosofia universală, deși ignoră discursul liric contemporan, preocupat de libertatea totală de exprimare și debarasat de întreaga recuzită a poeziei clasice.

Plăcerea lui Pascu Heteș de a locui în sufletul cuvintelor, grija de a împărtăși altora din zbuciumările ori bucuriile inimii sale, credința în valoarea textelor arondate în volume sunt temeuri pentru continuarea aspirației de a-și regăsi afirmarea în lumea ielelor, a celor ce cuvântă frumos. Căci, spunea Nichita, nu poți fi zânată dacă n-ai văzut zâne. Poezia e tărâmul zânelor, în care Pascu Heteș a pășit cu virtutea celui ademenit de frumusețe. Exemplificăm cu sonetul „*Privesc*”:
„Dimineața privesc în zare,/ Mă uit în trecutul meu./ Din nebuloase-mi apare/ Venirea și creșterea celui ce-am devenit eu.// Începutul, fără a fi greu/ A avut și zile amare./ Țărâmului, munca i-a fost dată mereu;/ N-a avut nici de el îndurare.// Privesc la copilul crescut lângă casă./ La tânărul sclipitor îndrăgostit de o fată,/ La mersul pe văi și pe dealuri, // La omul cuprins de bănuite idealuri,/ Regrete nu am, doar nostalgii.../ Astăzi privesc înaintea prin poezii.//

Credem într-o grijulie și elegantă gospodărire a poeziilor scrise, într-o îmbunătățire a semanticii, o aderență la stilul contemporan de expresivizare a stărilor lirice și la asumarea complexității filosofice a mesajului poetic. Lectura liricii actuale românești și universale dă scriitorului o referință de îmbunătățire și estetizare a modului de a răzbate spre gloria împlinirii.

Ianus

– roman –

(fragment)

Alexandru Ioan Chiș

... Într-un colț îmbrăcat în ținută de luptă și fără arme, Alecu îl recunosc pe Miron Costin. Era exact ca în imaginea pictată văzută în cronică acestuia.

„De camera arestatului se apropie trimisul căpeteniei închisorii, un boier de vază căpitan al lui Matei Basarab. Acesta din urmă avea misiunea de a discuta cu cronicarul și a lua o hotărâre în ceea ce privește viața sau condamnarea la moarte a acestuia. Înainte să intre în încăpere, la un semn al căpitanului, gardianul ce-l păzea pe Costin l-a ajutat să se ridice de jos. Acesta a fost brutalizat pe timpul capturării de către ostașii domnului Țării Românești și era foarte slăbit. Odată ridicat de jos și-a recăpătat prestanța de om obișnuit cu respectul semenilor. Dialogul între cei doi a fost la început unul neutru, chiar rece, cu scopul de a se cunoaște reciproc. Fiecare auzise despre celălalt câte ceva, dar mai informat era căpitanul de dorobanți, pentru că veștile despre scrierile cronicarului au ajuns în toate cancelariile occidentale deci și la curtea domnitorilor din Principatele Române.

– Mă întreb ce l-a determinat pe un om cultivat ca dumneata, să lupte cu arma în mână

primejduindu-și viața, deschise discuția căpitanul privindu-l încrunțat pe prizonier.

– Este adevărat că arma mea cea mai de temut este condeiul, dar alegerile mele mă privesc personal, încercă să se opună acelui căpitan, deși simțise de la început din tonul acestuia o anumită atitudine favorabilă. Dorea să amintească despre abilitățile sale de cronicar, presupunând că cel din fața lui nu-l cunoștea suficient, și se simțea în pericol căci bănuia că viața sa atârnă de un fir de păr.

– Pentru mine ești doar un prizonier, așa că ar fi indicat să te supui rigorilor impuse de acest statut și să fii mai respectuos, continuă jocul de tatonare căpitanul, netrădând nici o clipă intențiile sale. Era un căpitan mai atipic decât cei care au ajuns la acel grad doar prin vitejia în luptă. Era destul de bogat și reușise să termine cu bine școlile urmate prin Europa de vest, dar și la Constantinopol. Ceata pe care o comanda era formată din răzeșii de pe moșia lui”.

Imaginile din interiorul lunetei s-au estompat până aproape la dispariție și gândurile l-au copleșit pe Alecu. În timp ce încerca cu greu să citească, se întreba îngrijorat dacă in-

teresele căpitanului care îl interoga pe Costin, coincideau cu cele ale lui Matei Basarab sau dimpotrivă. Era derutat de atitudinea ambiguă a acestuia și de comportamentul față de arestat indus probabil de domnul muntean. Secvențele din interiorul aparatului au devenit mai clare, Alecu reluă vizionarea de la momentul care amintea despre răzeșii cetei căpitanului.

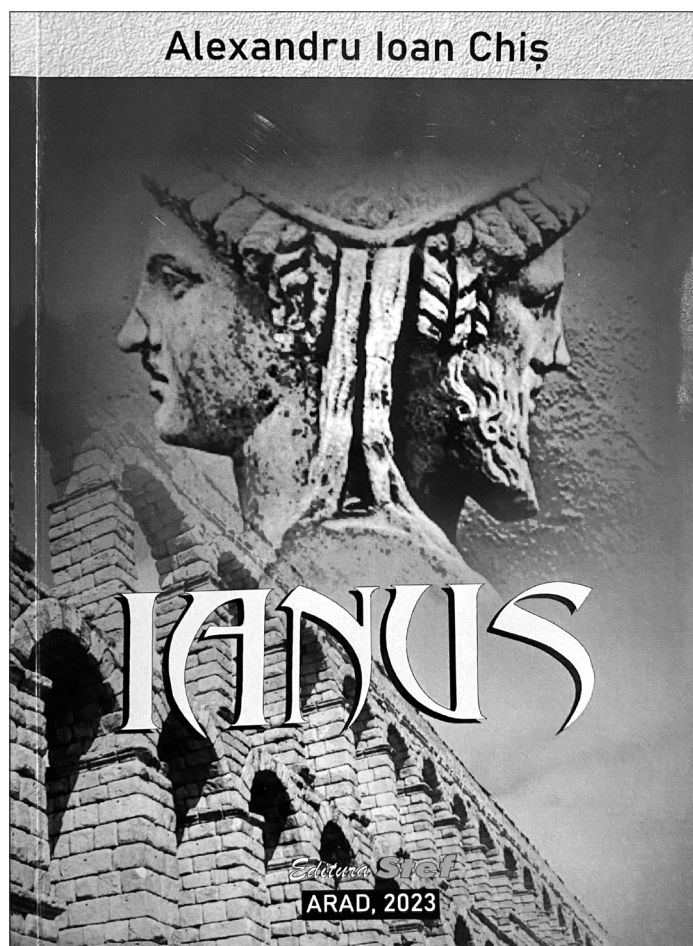
„Căpitanul avea un respect profund față de cronicar, dar pe care nu îl lăsa să transpară din atitudinea sa. Respectul lui Costin exista, de asemenea, dar nici el nu-l arăta, înțelegând că oricum căpitanul avea obligații militare față de Matei Basarab, ceea ce corespundea cu interesele familiei voievodului. Dar de la respect putea trece subit la condamnarea prizonierului și chiar la execuția acestuia, doar era război și nu avea de unde ști ce pricaz a primit căpitanul de la mai-marii săi.

– Prizonier da, respectuos așijde-rea, dar mai mult de atât, devotat domnului meu, spuse răspicat Costin. Nu îl voi trăda, mă voi împotrivi oricăror încercări de a se obține de la mine informații, chiar dacă voi fi amenințat cu moartea, încheie cronicarul hotărât.

– Din cele auzite aici, aș fi înclinat să cred că lupta aceasta ai câștigat-o cu ajutorul condeifului și a cuvintelor, nu cu sabia, spuse căpitanul lăsând impresia că ar mai fi ceva de spus și se îndreptă hotărât spre ieșire, lăsându-l dezamăgit pe Costin. Nu a observat gestul căpitanului făcut spre temnicer, altfel ar fi înțeles ce a vrut

să spună. Acesta din urmă, după ce l-a petrecut spre ieșire s-a înapoiat, a înlăturat zăvo-
rul deschizând larg ușa și i-a arătat cu un gest politicos că poate pleca sănătos unde dorește. Miron Costin nu a stat nici o clipă pe gânduri părăsind temnița”...

Amintirile din copilăria lui Alecu au revenit în forță tulburându-l, deși le privea de la un timp ca pe ceva care făceau parte din viața ce i-a fost dăruită, cu bune și rele. Și apoi cine putea spune că nu așa trebuiau să decurgă evenimentele.

Poems

by Daniel Thomas Moran

Poeme

de Daniel Thomas Moran

Traducere: Valentina-Monica Barba

Creed

The way
puddles dry
after
a night of rain.

The way
I reach up
and balance
the moon
on the tip
of my finger.

The way
a clock
proceeds
in pointless
circles.

The way
your ribs,
without thought,
mimic the tides
while you sleep.

Perhaps,
this is all

I know about
eternity.

Cred

Cum
bălțile se usucă
după
o ploaie nocturnă.

Că îmi pot
ridica mâna
și balansa
luna
pe vârful
degetului.

Cum
ceasul
continuă
în anoste
cercuri.

Cum
coastele-ți,
pe negândite,
imită marea
când dormi.

Asta e tot
ce știu

despre
eternitate.

Moran, Daniel Thomas. "Creed." From HiLo to Willow Pond. New York, USA, Street Press, 2002.

Sola Gratia

When sweet living
is at last
depleted,
And I've assumed
the all mortal
woe,
My only prayer,
I'll not die
defeated,
By all the things
I could never
know.

Sola Gratia

Când dulceața vieții
e așteruntă pe hârtie
toată,
Și-am luat asupra-mi
durerea
muritoare,
Singura mea rugă,
e să nu mor
învins,
De lucrurile
pe care nu le-aș putea
cunoaște vreodată.

Moran, Daniel Thomas. "Sola Gratia." [2009]. A Shed for Wood. Ennistymon, County Clare, Ireland, Salmon Poetry, 2014.

Wahrnehmung*
for Gabriele Foissner

I'm certain
the eternal

is more
terrifying
than belief
my life

will end
with my dying.

Wahrnehmung*
pentru Gabriele Foissner

Sunt sigur că
Cel Veșnic

e mai
înfrișător
decât convingerea
că viața-mi

se va sfârși
cu moartea.

Moran, Daniel Thomas. "Wahrnehmung." Looking for the Uncertain Past. Salzburg, Austria, Poetry Salzburg, 2006.

Regarding Existence

In this life, don't
let them convince you
that anything is holy,

That there is
something which lives
behind the darkness.

There are no Holy Men,
none who can understand
more than a curious man.

Beware the vestments
of privilege, garments
that conceal a frail logic.

There are no miracles.

There is only a certainty,
that things will happen,
either this way, or that.

Put no faith in power.
Power is only something,
clutched by the fearful.

Don't insist that,
a question begun with why,
Must have a reply.

There are things which
can never be known.
They are just as they are.

There is neither destiny,
nor truth to be realized,
beyond perishability itself.

Cu privire la viațuire

Nu te lăsa convins
că este ceva sfânt
în viața asta,

Că există
ceva viu
dincolo de întuneric.

Nu există Oameni Sfinți,
nimeni care poate înțelege
mai mult decât un om curios.

Ferește-te de straie
de privilegiu, de veșminte
ce ascund o logică fragilă.

Nu există miracole.

Există doar certitudinea
că lucrurile se vor petrece
fie așa, fie altfel.

Nu te încrede în putere.
Puterea este ceva
de care se agață doar fricoșii.

Nu insista ca
o întrebare ce începe cu de ce
să aibă răspuns.

Există lucruri care
nu pot fi cunoscute vreodată.
Ele sunt așa cum sunt.

Nu există nici destin,
nici adevăr de înțeles
dincolo de vremelnicia însăși.

If there is a peace
to be granted us,
it is born in this.

In the matter of
this living of ours, All
that needs to be known,

Is that there is
a radiance, and then
there is none.

Turn your face to it.

Dacă există o pace
care să ne fie dată,
în asta constă.

În această
viață a noastră, Tot
ceea ce trebuie știut

E că există
o aureolă, iar apoi
nimic.

Întoarce-ți fața către ea.

*Moran, Daniel Thomas. "Regarding Existence." In the Kingdom of Autumn.
Ennistymon, County Clare, Ireland, Salmon Poetry, 2020.*

Immortality as Essence

There
once
was
a
gardener.

But
still,
there
is
the
garden.

Miezul nemuririi

A
fost
odată
un
grădinar.

Dar
grădina
încă
mai
există.

*Moran, Daniel Thomas. "Immortality as Essence." [This poem was written in 2021,
and will be in an upcoming collection expected in 2024].*

ARTE

Dirijorul

MIHNEA IGNAT

despre emoția muzicii

interviu realizat de Dani Rockhoff

Mihnea Ignat este un tânăr dirijor român, cu un remarcabil parcurs internațional. Orchestre simfonice din Spania, Republica Dominicană și Germania s-au lăsat conduse de bagheta sa. La Opera din Timișoara e ca și acasă, cum e și la Ciudad de Elche, unde este dirijor principal. Proaspăt reîntors dintr-un turneu cu succese, dar și peripeții pe aeroportul din Istanbul-ul, șocat de cutremurele din Turcia, Mihnea Ignat ne-a povestit despre muzică, emigrare și despre cățelușa sa adusă din Spania, Bubulina, „un companion fidel”.

care a avut nebunia sau inspirația de a-mi încredința frâiele corului liceului pentru a dirija o piesă din repertoriul concertului de Crăciun. Acele prime momente petrecute în fața colegilor mei au fost, cu siguranță, determinante pentru a lua hotărârea de a deveni dirijor.

Dani Rockhoff: Ce element sau eveniment, din biografia Dv. timpurie, v-a determinat să faceți alegerea de a vorbi lumii prin muzică?

Mihnea Ignat: Aceasta este una dintre întrebările pe care le-am primit de-a lungul timpului, după ce am ales meseria de dirijor. Din fericire, răspunsul a venit destul de natural, fiind vorba despre un eveniment petrecut pe când eram elev al Liceului de Artă „Marin Sorescu” din Craiova, la vârsta de 15 ani. Acest moment se datorează extraordinarului profesor de cor și teoria muzicii, Florian George Zamfir,

Dani Rockhoff: V-ați făcut studiile muzicale superioare în România. Sunt acestea comparabile cu cele din alte țări?

Mihnea Ignat: Cu siguranță, altfel nu aș fi putut fi competitiv pe plan internațional. Pe de altă parte însă, în acest moment al carierei mele pot identifica câteva importante aspecte ce ar putea aduce un plus de experiență, de pregătire practică pentru studenții din ziua de azi, ceea ce, cred eu, le-ar înlesni procesul de trecere către lumea muzicală profesionistă.

Dani Rockhoff: Dirijorul este și un strateg muzical, sub bagheta sa se mișcă o întreagă „armată” de interpreți. Cât de anevoioasă, de solicitantă, dar și de îmbătătoare este strunirea aceasta de la pupitru?

Mihnea Ignat: Există, fără doar și poate, un miraj al controlului pe care un dirijor îl exercită asupra ansamblului muzical, o atracție

a „puterii”, în sensul bun al expresiei. Trebuie să recunosc însă că nu am dedicat foarte mult timp de gândire acestui aspect. Aspectele care mă preocupă și care îmi ocupă o bună bucată din timpul de studiu sunt legate de pregătirea temeinică a partiturilor pe care le am de dirijat, dar mai cu seamă de descifrarea mesajului artistic propriu fiecărui opus muzical și transmiterea lui către public. Acest proces este nu de puține ori anevoios, cu adevărat alchimic. Toate aceste concluzii interpretative personale trebuie prezentate orchestrei în timpul repetițiilor într-un mod cât mai simplu, dar nu simplist, și cât mai direct pentru a obține rezultate rapide și eficiente. Aici intervine strategia de repetiție, strategia de comunicare, strategia de atingere a obiectivelor propuse.

Dani Rockhoff: Biografia Dv. este românească, dar și de expat. A fost emigrarea în Spania un pas necesar în carieră?

Mihnea Ignat: Nu văd emigrarea mea ca pe un pas necesar, ci mai degrabă ca pe o șansă extraordinară de a intra în contact cu o cultură nouă și cu o sumă de tradiții diferite. Aceste experiențe sunt, după părerea mea, cele care ne îmbogățesc cel mai mult și ne definesc apoi ca persoane și ca artiști. Ne fac mai toleranți, mai deschiși, mai universali, dacă vreți și ne ajută să înțelegem mai bine natura umană și să empatizăm cu semenii noștri.

Dani Rockhoff: A susținut financiar statul spaniol, în perioada pandemiei de Covid, continuarea activităților culturale, chiar și în varianta online?

Mihnea Ignat: Statul spaniol a susținut în primul rând artiștii în mod direct, fără însă a pune un accent deosebit pe activitatea artistică online. După primul val de închidere a activităților artistice cu publicul, statul spaniol a optat pentru menținerea acestora în forma fizică, implementând însă cu strictețe norme de distanțare socială la nivelul publicului participant și a numărului de artiști prezenți pe scenă.

Dani Rockhoff: Diferă apetența publicului pentru muzica clasică, în Spania față de România?

Mihnea Ignat: Nu cred că este o diferență foarte mare. Cred însă că diferă destul de mult felul în care muzica clasică este prezentată publicului și aici mă refer la un tip de marketing mai proaspăt, mai deschis și care demontează barierele clasice dintre noi, artiștii care stăm pe scenă și publicul din sala de concerte. În acest fel, publicul se simte un actor important al actului artistic, identificându-se mult mai bine cu acesta.

Dani Rockhoff: În ce măsură reprezentanțele oficiale românești și diversele asociații de români din Spania își sprijină vectorii de imagine în străinătate, prin aceștia înțelegând și un talentat dirijor, cum sunteți Dv.?

Mihnea Ignat: Trebuie să recunosc că, ori de câte ori am solicitat sprijinul reprezentanților statului român în Spania, am primit un răspuns prompt și pozitiv pentru care doresc să le mulțumesc, pe această cale. De asemenea, am colaborat ori de câte ori am avut ocazia și cu asociații de români din Spania, cu mare plăcere. Și în acest caz am avut parte de susținere și înțelegere.

Dani Rockhoff: Ați fost invitat vreodată să dirijați la Festivalul Enescu de la București? E dificil procesul de selecție în acest sens?

Mihnea Ignat: Deocamdată, nu. Nu cunosc în amănunt cum se desfășoară procesul de concepere al programului Festivalului Enescu, dar cred că direcția propusă de ultimele ediții, în care s-a potențat participarea orchestrelor românești, este una benefică. Această direcție ar trebuie să ajute și să motiveze orchestrele românești să aspire la obținerea excelenței artistice.

Dani Rockhoff: Recent, ați concertat într-o serie de orașe din România, la Arad cu sala plină, iar în public a fost mult tineret doritor să asculte arii din opere celebre. Nu va fi sala de

operă ceva desuet, pentru generația inter-nauților incorigibili?

Mihnea Ignat: Am convingerea absolută că experiența unui concert sau a unui spectacol de operă în direct nu va putea fi niciodată înlocuită de nicio înregistrare audio/video, indiferent de calitatea acesteia. Înregistrările marilor artiști din trecut sunt pentru mine precum niște piese de muzeu extrem de valoroase, dar care nu pot înlocui sunetul viu, produs de un instrument muzical sau de vocea umană în direct, în sala de concert sau în sala de spectacole. Chiar dacă, de multe ori, interpretările disponibile pe internet sunt superioare din punct de vedere muzical, emoția dată de muzica „în direct” nu poate fi comparabilă.

Cred că tinerii, deși își petrec mult din timp online, ca și unii dintre noi de altfel, simt nevoia să participe și la evenimente fizice. Nevoia umană de avea experiențe mai profunde nu dispare, iar adolescenții reflectă asta. Nu pot decât să mă bucur și să susțin publicul tânăr în a veni în continuare la concerte, pentru că fiecare suflet se va regăsi în cel puțin un fragment din muzica de pe scenă.

Dani Rockhoff: Există în Europa de Vest, în speță în Germania, muzicieni de excepție (cum ar fi, de exemplu, violoniștii David Garrett și Mani Neumann), care, împreună cu orchestre și formații încearcă să desacralizeze prestația muzicală clasică, să-i aducă elemente și combinații de modernitate, iar acest lucru funcționează foarte bine, la nivel de public. Ne-ați putea explica dacă și cum ar putea fi sparte unele tipare, la nivel de spectacol, în muzica simfonică și de operă?

Mihnea Ignat: Sunt la curent cu concertele artiștilor pe care îi menționați și cred că sunt inițiative foarte potrivite pentru a rupe barierele dintre public și artiști, despre care vorbeam și mai devreme. Personal, susțin și promovez toate inițiativele ce pot aduce publicul mai aproape de noi, artiștii, și care pot înlesni transmiterea mesajului artistic al oricărei opere de artă, fie că vorbim de un concert instrumental, o simfonie, o operă sau chiar o sonată pentru pian solo. Cred că formele în care acest mesaj poate fi transmis trebuie să se adapteze continuu realităților sociale ale fiecărei epoci, pentru a avea un parcurs cât mai direct către sufletul și intelectul oamenilor. Pe de altă parte însă, multe dintre aceste inițiative transformă opera de artă în divertisment, chiar din dorința de a o face mai accesibilă-aceasta, după părerea mea, este marea provocare a artei în secolul XXI: o adaptare, o actualizare a formelor de comunicare, fără ca mesajul fundamental al operei de artă să fie simplificat sau distorsionat, ci dimpotrivă, amplificat și valorificat.

Dani Rockhoff: Următorii Dv. pe net, mai ales feminini, sunt entuziasmați de cățelușa Bubulina, pe care se pare că o adorați. Numele amintește de Madame Hortense, Bubulina lui Zorba Grecul, un grec pasional și de neuitat în rolul său din film, interpretat de Anthony Quinn, după romanul lui Kazantzakis. Prin urmare, este Bubulina dirijorului Mihnea Ignat o martoră credincioasă a pasiunii muzicale a acestuia, mai ales când se exersează între cei patru pereți de acasă?

Mihnea Ignat: Ați intuit foarte bine! Numele cățelușei mele este inspirat de personajul Madame Hortense, din romanul lui Kazantzakis. La fel ca ea, Bubulina dirijorului Mihnea Ignat s-a „retras” la bătrânețe în estul Europei, după ce a trăit toată viața pe coasta spaniolă a Mediteranei. Mai mult decât o martoră credincioasă a pasiunii mele pentru muzică, Bubulina este un companion fidel, un prieten de nădejde și un suflet pur, cum poate numai animalele au.

Dani Rockhoff: Trecând de la realitățile casnice la visuri: v-ați propus să dirijați, cândva, Concertul de Anul Nou, al Filarmonicii din Viena? Cât de celebru trebuie să fii și cât noroc să ai, pentru a ajunge la pupitrul unui spectacol atât de prestigios și vizionat, anual, de zeci de milioane de oameni?

Mihnea Ignat: Nu pot să spun că este un obiectiv pe care mi l-am marcat vreodată. Cu siguranță însă, dacă voi avea această onoare, voi fi extrem de fericit. Cât privește celebritatea, sunt de părere că aceasta se „construiește”

prin acțiunile zilnice ale fiecăruia dintre noi, prin intensitatea și seriozitatea cu care abordez fiecare partitură. De aceea, singurul obiectiv pe care mi-l propun de ceva vreme încoace, este acela de a mă bucura de fiecare zi de muzică făcută împreună cu colegii mei din orchestrele pe care le dirijez.

Născut la Craiova, în anul 1980, Mihnea Ignat este unul dintre reprezentanții cei mai de seamă ai noii generații de dirijori români. A

fost dirijor asociat al Orchestrei Simfonice Naționale a Republicii Dominicane (2009/2010), dirijor principal și director artistic al Orchestrei Filarmonice a Universității din Alicante (2005-2017). Din stagiunea 2016/2017 este dirijor principal și director artistic al Orchestrei Simfonice din Elche (Spania). Între 2018 și 2020, Mihnea Ignat a fost dirijor principal invitat, la Opera Națională din București, iar acum e dirijor la Opera Națională Română din Timișoara.

GALAXIA

EDISON-MARCONI

Dorin Frandeu

În teza de doctorat susținută în anul 2000, încercând o analogie cu celebra lucrare a lui Marshall McLuhan „*Galaxia Gutenberg*”, am propus ca perioada în care au început să fie aplicate efectele curentului electric și în domeniul sonorului, să fie denumită „*Galaxia Edison-Marconi*” (GEM), în onoarea a doi dintre giganzii care au declanșat începuturile fenomenului.

Ca orice invenție semnificativă, de la praful de pușcă la dinamită sau energia atomică, aplicațiile dezvoltate au avut efecte atât benefice cât și malefice. Catalogarea acestora ar trebui să fie lăsată în seama profesioniștilor din diversele domenii vizate, pentru a fi plătate într-o parte sau alta a limitei dintre bine sau rău. Sonosfera, domeniul discutat, a fost și a rămas o enclavă /o entitate extrem de volatilă și chiar și o schiță a implementării unora dintre efectele curentului electric, trebuie să țină seama de mai multe puncte de vedere. Anvelopa sonoră a Pământului este o realitate prea puțin discutată la modul holistic. În ea au loc permanent evenimente sonore care au și o componentă comunicațională, fie că sunt rodul unor fenomene naturale sau rezultatul unor acțiuni speciale: tunetul sugerează apro-

pierea unei ploii, sunetele unor animale, păsări sau insecte semnaleză prezența unor vietăți în arealul mai mult sau mai puțin proximal etc. Oricât de mică sau, aparent nesemnificativă, structura sonoră pornește întotdeauna de la o sursă și ajunge la cel puțin un receptor. Până să ajungă la oricare dintre receptorii voluntari sau involuntari, parcursul acesteia este de-a dreptul spectaculos. La un alt capăt al unui traseu comunicațional sonor, s-ar putea afla ascultătorul unui cântec sau, în alt caz, auditorul unei prelegeri științifice. În cazul particular al muzicii, între autor/compozitor și destinatarul, ascultătorul creației muzicale situația comunicațională a fost și rămâne una mai complicată. Între cel care dorește să transmită ceva într-un limbaj muzical și cei cărora li se adresează, foarte multă vreme, trebuiau să existe o seamă de condiționări fără de care relația nu ar fi putut avea loc: și emițătorul și receptorul trebuiau să se afle în ACELAȘI TIMP, în ACELAȘI SPAȚIU, limitat de posibilitatea percepției auditive. Timp de mii de ani, singura facilitare a fost realizarea mai mult sau mai puțin reușită a unui sistem de notare grafică. Fiindcă sonorul este imaterial, invizibil și efemer, pentru a „rezista” în timp, mai întâi cu-

vintele, vorbele, mai apoi și muzica a început să fie transpusă în ceva care poate fi perceput și cu vederea pentru a fi transpus pe un suport material care să reziste timpului și la nevoie să fie reacesat în varianta destinată auzului. Pentru limbajul lingvistic s-au inventat ideograme, mai apoi litere, iar pentru sunetele alcătuitoare muzicii, neumele, mai apoi, și asta extrem de târziu, notele muzicale. Din nefericire, nici până astăzi notarea grafică a muzicii nu încifrează toate dimensiunile sunetelor alcătuitoare. Foarte multă vreme doar o mică parte a populației avea deprinderea scrierii și a citirii cuvintelor, cât despre redarea muzicii notate, aceasta putea fi realizată de o minoritate extrem de limitată. Numărul redus al celor care făceau muzică provenea și dintr-o altă cauză. Cântul vocal, cât mai ales cel instrumental, presupunea și un anumit grad de tehnică a instrumentului cu care era citită notația. Chiar dacă era vorba de muzică destinată vocii, doar o foarte mică parte dintre adulți și-au păstrat și cultivat tipul de emisie cântată a vocii. Deși evoluția grafizării muzicii a cunoscut o evoluție respectabilă, o mare parte trebuia să fie completată de personalitatea interpretului, a muzicalității, a memoriei, a creativității sale și chiar a tradiției pe care acesta a acumulat-o printr-o practicare constructivă. Apare deci o nouă componentă a traseului comunicațional al sunetului: *interpretul*. Unii îl privesc ca pe un miraculos cunoscător al unei notări formate din puncte, liniuțe, arce, litere dispartate și cuvinte în majoritate provenind din italiană, germană și/sau engleză, totul grupat în jurul unor mănunchiuri de câte 5 linii, denumite portativ,

și care uneori sunt parcurse de la stânga spre dreapta, una după alta, alteori simultan, câte două, iar în cazuri speciale se citesc simultan toate portativele de pe o pagină, chiar dacă ele ajung să fie 40 sau mai multe... Configurarea schemei realizării actului comunicațional în cazul muzicii până în Galaxia Edison Marconi (GEM), arată astfel:

AUTOR-NOTE-INTERPRET-ASCULTĂTOR.

Dacă prima parte, adică relația autor și interpret/interpreți, a fost „rezolvată” prin transferarea grafică a sunetelor în imagini/semne scrise (note), partea următoare, transformarea semnelor grafice în sunete, necesită din partea interpreților, chiar și în zilele noastre, ani îndelungați de pregătire tehnică și artistică dintre cele mai susținute și dificile (cca 15 ani non stop).

În GEM se rezolvă niște probleme inimaginabile până atunci: s-a pus la punct **sintetizarea/producerea tehnologică** a oricărui fel de sunet ori conglomerat sonor, iar pregătirea operatorului pentru acest proces necesită un efort infinit mai mic și ca durată și mai ales ca efort fizic. Pot fi produse sunete cu caractere complet noi, ai căror parametri să fie sub un control permanent. Fiecare **stadiu al creației poate fi controlat de creator** nu doar teoretic, mental, rațional, ci **cu ajutorul auzului real** cel căruia îi este destinat. Sunetele au putut fi **înregistrate în forma lor sonoră, stocate și redade**. Compozitorul, până în GEM, avea control auditiv real doar asupra unor parametri ai creației sale. Acum, el ajunge „pe picior de egalitate” cu artistul plastic care, pe întreg

parcursul realizării creației cu care va veni în fața ochilor publicului său, poate să verifice și să intervină asupra oricărei tușe, a oricărei nuanțe, proporții sau saturații din oricare parte a suprafeței operei sale, în ansamblul ei. În majoritatea cazurilor, înainte de GEM, compozitorul, în special când era vorba de vreo lucrare destinată unor ansambluri instrumentale, corale sau vocal simfonice reușea să-și formeze o imagine despre rezultatul muncii sale, de abia după finalizarea ei, după ce scria știmatele pentru fiecare instrument component al ansamblului căruia îi era destinată creația, după ce-și găsea un mecena care să finanțeze instrumentiștii necesari interpretării, după repetițiile în care aceștia să studieze creația respectivă. Apoi era nevoie de găsirea unei săli suficient de spațioase, care să găzduiască în condiții de acustică, temperatură, umiditate și iluminare acceptabile și care să poată permite accesul măcar al unui număr acceptabil de persoane care să audieze creația sa. El însuși, creatorul, putea să-și facă o imagine de ansamblu asupra lucrării sale în variantă audio doar cu puțin timp înainte de prezentarea acesteia în fața publicului. O eventuală retușare a unor momente sau al unui fragment presupunea amânarea primei audiții, timp în care fiecare știmă a instrumentelor trebuia modificată și reluat studiul lucrării în noua formulă. Acum, până să ajungă în fața publicului, compozitorul poate să-și audieze, de câte ori dorește, întreaga lucrare în ansamblul ei, să încerce îmbunătățiri, să le compare rezultatul sonor. Când este „mulțumit” doar prin câteva comenzi, apăsând câteva tastaturi, redactează,

editează și multiplică știmatele necesare interpretării, ba le poate trimite la oricât de mare distanță se află interpreții pentru ca aceștia în momentul în care se adună pentru interpretare, să fie cu știmatele studiate. Asta în cazul în care muzica este concepută pentru instrumente și instrumentiști „tradiționali”. Există însă și cazuri în care sonoritățile concepute de autori, sunt realizate de către diversele programe de „produs” muzică și sunt oferite destinatarilor potențiali direct în căști, indiferent în care parte a globului se află aceștia, de postura și costumația, ambianța și anturajul în care se găsesc. Iar cei care „consumă” astăzi muzică, pot să asculte, să reasculte, să „ciopârțască” sau/și să facă puzzle din orice fel de sonorități, muzici, zgomote naturale sau produse de orice fel de vietăți, de la greier la răget de leu, ori bâzâit de bondar, ori de fierăstrău electric.

Din ce în ce mai frecvent, se remarcă lipsa verigii indispensabile din lanțul comunicațional sonor prezent până în GEM, *Interpretul*. Este practică și o variantă „intermediară” în care interpreții, fie orchestra acompaniatoare, fie chiar protagonistul, solistul, sunt prezenți doar pe post de imagine mimând cântatul prin așanumitul playback. În realitate, cei prezenți aud rezultatul unei înregistrări anterioare, realizate în condiții de studio. S-a „dezvoltat” chiar o practică cvasiculturală, așa numitul *karaoke*.

În miile de ani dinainte de GEM, mediul sonor, sonosfera, a suferit doar modificări neglijabile, atât din punct de vedere calitativ ori cantitativ. Probabil nu întâmplător, debutul Galaxiei Edison Marconi s-a suprapus cu ceea

ce se numește frecvent epoca industrializării, fapt care a accelerat la maximum procesele rezultate din triumghiul *producție - transport - consum*. Astfel a apărut o creștere cantitativă apreciabilă a cantității de zgomot în diversele sonotopuri. **Producția**, începând de la industria extractivă până la cea constructoare de mașini, a generat aparatură din ce în ce mai eficientă dar și extrem de gălăgioasă. Indisolubil legat de această componentă a comunitarului, este vorba de **transport**, fie cel de aprovizionare cu materii prime și subansambluri a tot mai giganticele complexe industriale, până la

Pe de altă parte, re-organizarea muncii a generat cantități din ce în ce mai mari de „timp liber”, ceea ce a dus la dezvoltarea unei noi industrii, cea a **shopping-ului și a entertainment-ului**. Ambele activități au cel puțin o componentă mare producătoare de sonor: **reclama**.

Muzica, în accepțiunea tradițională europeană a ultimilor 300 de ani, denumește o creație de artă cu caracter de unicat, imposibil de repetat, de către persoane special instruite/muzicieni, în săli cu acustică adecvată pentru sunetul cântat (atât pentru formarea sunetului

componenta umană a procesului de producție. Afluirea și opusul ei, defluirea, atât a forței de muncă precum și a produselor realizate pentru aprovizionarea punctelor de desfacere ale acestora, au creat non stop, adevărate trasee ale zgomotului pe cale terestră – autostrăzile, și întreaga rețea rutieră - cât și pe magistralele feroviare. Transportul, atât de persoane cât în special de mărfuri, se petrec tot mai frecvent și zgomotos și pe cale aeriană sau acvatică: fluvială și/sau maritimă.

cât și pentru audierea acestuia în condiții optime), a cărei receptare se face în condiții specifice (cu mobilier și costumație adecvată unui eveniment social, în cadrul unui program de cca 2 ore, cu pauză de relaxare și socializare etc.).

GEM oferă acces cu generozitate și fără nici un fel de restricții, la oricare segment al imensului depozit de muzică interpretată în ultimul secol. Facilități similare se referă și la proliferarea nelimitată de către oricine, pe

un spațiu care tinde spre nelimitat, a orice fel de structuri sonore cu sau fără imagine sau instrucțiuni. Sonorul poate fi repetat, fie fragmentat, fie în întregime, de nenumărate ori, în stare originală sau modificat, fără aproape nici un fel de efort. Din nefericire, majoritatea acțiunilor cu sonorul, sunt făcute fără **nici un fel de discernământ**. Ca urmare a accesibilizării de-a dreptul exagerate și anarhice la tot ceea ce înseamnă sonor și manevrarea/manipularea acestuia în GEM, s-a produs o schimbare totală a situației sonosferei și din punct de vedere cantitativ și mai ales calitativ.

Aparatura din ce în ce mai mobilă și miniaturizată, în felurite configurații, destinată înregistrării, depozitării și redării oricărui fel de sunete l-a transformat pe orice cetățean, în special pe tineri, în proprii producători de ambianță sonoră. Acest **proces în care tehnologia devansează gradul de pregătire a celor cărora le este destinată**, a creat disfuncții serioase care pot fi încadrate între declanșatori de importante dezechilibre ecologice. Și mai grav este faptul că nu se simt nici măcar germenii unei conștientizări a situației și / sau de gesturi de remediere a situației la principalele nivele ale punctelor obligatorii de trecere a oricărui om: familia, școala și biserica.

Sistemul actual de învățământ nu este deloc adaptat noilor situații. La nivel preșcolar, cei care se ocupă de cele mai tinere generații se străduiesc și, în cele mai multe cazuri chiar reușesc, să îi facă pe copii să conștientizeze faptul că glasul cu care sunt binecuvântați poate fi folosit nu doar la chiuit și plâns, ci mai ales la vorbit și cântat. Din păcate, cu cât cresc,

copiii renunță la modificarea preajmei sonore prin propriile „dotări” naturale apelând, cu ajutor prost înțeles din partea părinților, la tot felul de aparatură cu ale căror emanații sonore învăluie și adesea terorizează teritoriile din ce în ce mai ample. Comparativ cu copiii de la sfârșitul secolului trecut când, în special cei din România, erau compătimiți că sunt „generația cu cheia la gât”, acum aproape fiecare copil are în mână cel puțin un telefon, iar în urechi căști. Și nimeni dintre toți învățătorii și profesorii, în îndrumarea cărora sunt lăsați tinerii cel puțin 5 ore pe zi, nu are în fișa postului nici un paragraf legat de gestionarea sonorului și raportarea omului față de acest parametru al ecosistemului din care face parte. Ecologia în genere este extrem de evazivă în domeniul sonorului pe care-l tratează ca factor teratogen doar dacă depășește o anumită intensitate.

Este un fenomen destul de greu de interpretat faptul că, cu cât cresc anii de studiu școlar, interesul față de sonor scade. Deși până în liceu există o materie dedicată sunetului, muzica, ea face parte dintre cele cărora, alături de sport și desen, li se dă cea mai mică importanță. Și chiar dacă există o curriculă, ea cuprinde doar elemente de muzică europeană, o sumară schiță a istoriei acestei arte pentru ultimii 400 de ani, legat de ceea ce s-a întâmplat prin centrul și vestul Europei în domeniul compozițiilor muzicale, precum și unele vagi referiri la muzica religioasă și la cea populară.

Din păcate, nici diversele religii, ale căror liturghii conțin și altfel de sunete decât cuvinte vorbite, au apelat doar la beneficiile oferite de tehnică, în special la amplificarea sunetului.

Sunt semnalate cazuri în care categorii de locuitori, în special din marile aglomerări urbane, care în timpul ritualic sunt deranjați de intensitatea amplificării reglate la intensități maxime din interiorul locașurilor de cult către exteriorul acestora. Faptul că cei de la amvoane sunt amplificați și în spațiul lăcașului de cult, pe lângă beneficiul de a fi mai clar și mai bine auziți, în special de persoanele în vârstă, sau de către cei care se află în poziții nefavorabile față de vorbitori, este un beneficiu care în secundar permite, sau acoperă unele manifestări sonore care în situații normale sunt evitate: diverse zgomote, fâșâituri, dialogurile dintre enoriași, vorbitul la telefoanele mobile etc.

Cadrul familial pare că este, din nefericire, la fel de indiferent față de dimensiunile sonorităților care se produc sau pătrund pe diferite căi. Diferențele de comportament dintre părinți și copii sunt minime cu privire la utilizarea telefoanelor deștepte sau la alte tehnici de înregistrare a sunetului. Cu privire la copii și tineret, diferențele se referă la stilul de muzică pe care-l ascultă cu ostentație. Statisticile evidențiază faptul că o foarte modestă parte a tineretului ascultă muzica așa numită *cultă*. O altă nișă ceva mai consistentă, în special din rândul comunităților catolice și neoprotestante, este focalizată pe ceea ce este denumit de

către ei muzică „*de laudă și închinare*”. Tot mai puțină lume apelează însă la muzica populară, iar o îngrijorător de mare parte a populației, aproape indiferent de vârstă, accesează noua „muzică de petrecere”, manelele.

O situație discutabilă în care se află majoritatea consumatorilor de sonor organizat, este aceea în care contactul unui ascultător cu orice fel de muzică să nu mai fie un eveniment, ceva deosebit căruia trebuie să-i dai atenție pentru a te apropia de mesajul pe care încearcă să-l transmită. Acum totul este inversat. Momentele de lipsă de sonor sunt percepute ca evenimente și uneori chiar îngrijorează pe cei care se află în situații de „liniște”. Perceperea evenimentelor sonore nu mai este făcută în funcție de valoarea pe care o conțin, ci de modalitatea cât mai exotica, mai surprinzătoare de apariție în continuumul de zgomoto-muzică ce acompaniază fiecare moment al vieții, fiecare pas, înghițitură sau câteodată chiar respirație. Se trece deja de la a discuta constatarea că fiecare gest al omului are și consecințe sonore, deci că omul nu este doar receptor, consumator de sunete, ci la o adevărată competiție în domeniu CINE, CUM, sau CÂT contribuie VOLUNTAR, sau INVOLUNTAR, la modificarea stării sonotopului.

Luminița Penișoară

portret incomplet

Lucia Bibarț

Pe artista Luminița Penișoară am cunoscut-o prin anii 1984, 1985, la Teatrul de Stat din Arad, unde era scenografă. Câțiva ani am muncit în aceeași instituție de cultură. Ne întâlneam adesea pe holurile teatrului, în atelierul pictorilor, la repetiții sau în fața unei cafele.

Era una dintre cele mai discrete prezențe. O fizionomie blândă, cu trăsături fine, frumoase, gata de pictat.

... nu-mi aduc aminte să-i fi văzut vreodată vreun autportret. Dar cum artiștii plastici - și nu numai ei! - au perioadă de autoseduție, de îndrăgostire de propriul chip și de răsfrângere narcisică, egocentrică în propriile ape, mă gândesc că nici de ea n-au fost străine astfel de subjugări și că, probabil, atunci și-a făcut autoportretul...

Îmi place să cred că a avut și ea măcar unul! Și-l văd în acuarelă, neapărat. Luminița a rămas o artistă a acuarelăi. Una măiastră. Cred că îi era cea mai apropiată formă picturală de expresie. Cea care o reprezenta. Dacă mă întreb de ce, găsesc explicația în admirația și duioșia ei față de lucrurile fragile, trecătoare,

re, simple. De altfel, lucrările personale surprind adesea structuri transparente, caduce, domestice. Flori, fructe, vase, legume, pânze: „Natură moartă cu ceainic”, „Dovleac și lămâie”, „Dovleci”, „Verze”, un univers calm, sigur, prietenos și familiar. Nostalgic!

Aceleași caracteristici bănuiesc că le-a căutat și au dus-o spre ilustrația de carte. Animale, flori, personaje de basm, lumea satului, au prins viață sub pensula ei în cărți de povești ca ale lui Dumitru Toma sau ale mele. Desenele ilustratoarei sunt foarte vii, cu personalitate, dar gingașe.

Sunt ele însele povești. O poveste fiecare.

Mi-a pictat ilustrațiile la două cărți pentru copii, de fapt primele mele publicații, „Zâna Pădurii” și „Sirena Surena”.

Coperta cărții „Zâna Pădurii” a terminat-o foarte repede. Zâna mă privea cu ochii mei! Am fost impresionată, așa cum impresionată era ea de prenumele fiului meu, cel după mama. Adesea îl rostea și rămânea pe gânduri!

Am avut impresia, niciodată confirmată, că ilustrațiile din cărțile pentru copii erau pentru ea un joc frumos, un exercițiu de puritate de care ai nevoie ca să poți rămâne în lumea aceasta.

Sau poate că pictura, arta vizuală în totalitatea ei, pe care o exersa să fi fost un mijloc de primenire, de evadare pentru a reveni.

De la ea ne-au rămas scenografiile, costume, afișe, tablouri, desene.

A realizat decorul multor piese de teatru jucate pe scena arădeană: „Steaua fără

nume”, de Mihail Sebastian; „Tartuffe”, de J.B.P. Molière, „Totul despre femei”, de Miro Gavran - premieră pe țară etc.

În ultimii ani a plecat la București. N-am reușit să o mai aud și s-o văd. A plecat cu delicatețe din orașul de pe Mureș și din viață. Așa cum a trăit!

„Artiști, ca Luminița Penișoară, încearcă să salveze concretul dintr-o lume formală și să obțină o mai joasă echivalență a libertății perfecte în spirit și gestică”- Călin Dan, critic de artă.

Pe Luminița Penișoară o vom regăsi, ori de câte ori o vom căuta, în „lirismul ei confesional” (Călin Dan) din tablouri.

INEDIT

Ultimul Congres Internațional de

ESPERANTO

la Arad (1924)

Răzvan Mureșan Olăhuț

Un aspect mai puțin cunoscut al istoriei culturale arădene îl reprezintă și neașteptata, dar bine înrădăcinată, legătură a elitelor locale cu un curent de expresie trans-națională și ramificație globală: „limba esperantistă”. Utopical vis al doctorului Lazarus L. Zamenhof (1859-1917), evreu polonez născut la Białystok (Polonia), de încheiere a unei „limbi universale” artificiale, mult simplificată în structura ei și care să constituie o punte de legătură între culturi ca o limbă internațională, a devenit cunoscut începând cu 1887, când este publicat în Varșovia textul *Doktoro Esperanto (Doctorul care speră)*. Începând cu 1905, apar primele instituite de cercetare și promovare a limbii Esperanto, cea mai însemnată fiind Akademio de Esperanto, cât și întâile congrese internaționale, propuse și puse în practică de către Zamenhof în Franța la Boulogne-sur-Mer. Deceniul următor a adus și confirmarea unei largi apetente printre intelectualii europeni față de această limbă auxiliară, internațională, în scurt timp, practica învățării ei răspândindu-se și în

alte orașe de pe continent, precum Geneva și Berlin. În Austro-Ungaria, unul dintre pioneri a fost profesorul clujean Bálint Gábor. Aradul a cunoscut întâiul congres de Esperanto încă

din 1913, când a fost organizat și susținut în incinta Palatului Administrativ, în a doua parte a lunii august (19-20 august), creând astfel o ambianță culturală favorabilă. Numeroase cărți poștale, imagini de epocă și vechi pagini de ziare stau mărturie unei activități intens susținute și cu o deschidere largă din partea autorităților și publicului deopotrivă.

Pornită dintr-o inerție culturală deosebită, organizarea celui de la IV-lea Congres Român de Esperanto (*IV-a Rumanlanda Esperanto Kongreso*) la Palatul Cultural, în perioada 2-5 august 1924, a reprezentat, în fapt, și concluzia unei mai vechi tradiții arădene cu originile trasate încă dinainte de zorii primului război mondial. Ca urmare a evenimentelor

de după 1918 s-a văzut și o recunoaștere oficială a mișcării esperantiste în România, în special datorită integrării spațiului transilvan și bănățean în corpul regatului român, fapt ce a adus un import considerabil de cunoscători și susținători ai limbii. Un argument adiacent este facilitat și de faptul că, deși eforturi continue (și nu lipsite de rezultate) la Galați și București de instituire ale acestor grupuri existau încă din perioada 1904-1908 prin activitatea unor importante nume precum Heinrich Fischer-Galați, Grigore Trancu-Trancu-Iași (viitorul ministru al Muncii), Ion Negreanu, Dr. Saul Kimel, Gabriel Robin, C. I. Istrati, primele congrese anuale de Esperanto au fost organizate abia în al doilea deceniu al perioadei interbelice la Sibiu (1921), Cluj (1922), Timișoara (1923) și Arad (1924).

Numai odată cu al cincilea congres, reuniunile încep să prindă un anume avânt și în vechiul regat, la Ploiești (1925), cu participarea academicianului I. A. Basarabescu și la Galați (1927), însă ultimul congres organizat de Societatea Esperantistă Română s-a edificat în Brașovul anului 1928. La Arad, deși activitatea era preconizată pentru luna august, încă din iunie 1924, Tiberiu Morariu, student în drept al Universității din București și secretar al Societății Esperantiste Române, a vizitat Aradul și Timișoara cu scopul supervizării buneii organizări a evenimentului, după cum notează publicația Tribuna Nouă. Din același număr aflăm că „D. T. Morariu (...) a dat unele informațiuni interesante asupra mișcării esperantiste. Din aceste informații reiese că domnul Romulus Voinescu, directorul general al Siguranței Statului, a dispus învătarea acestei limbi în școlile noastre de polițiști”. Cu data de începere la 2 august, congresul s-a desfășurat sub înaltul patronaj al Asociației „Principele Carol” și al ministrului Instrucțiunii Publice, Dr. Constantin Angheliescu. Ca actant din partea ministrului a fost desemnat profesorul arădean Victor Babescu, director al Școlii Medii Civile „Iosif Vulcan” și bun cunoscător al limbii Esperanto, care a participat alături de soția sa, Lucia. Întrucât era așteptată o recepție internațională, compusă din mai bine de o sută de participanți, dintre care 70 de români, asigurarea spațiului a

fost realizată prin închirierea sălii Filarmonicii arădene din cadrul Palatului Cultural, în holul căreia a fost amenajată și o expoziție de carte și reviste culturale.

Presă scria cu anticipație, curiozitate, dar și scepticism privind viitorul și întrebuițarea acestui proiect lingvistic de un notabil exotism „De-o vreme mișcarea esperantistă a câștigat un număr mare de aderenți și în țara noastră. Revistele esperantiste din străinătate au publicat în timpul din urmă numeroase traduceri din autorii români și informații despre literatura română (...) Această mișcare face în străinătate progrese însemnate, continue. Va putea noua limbă esperanto să cucerească locul la care aspiră și pentru care luptă cu fanatism atâția esperanți? (...) Viitorul va

răspunde mai devreme sau mai curând” însă „Triumful acestei limbi, născută din necesitatea vieții internaționale, ar fi desigur o binefacere, în special pentru națiunile mici cari sunt silite să-și consume atâta din energia pentru a învăța limbile popoarelor mari” (Tribuna Noua, I, 38, p.1). Printre traduceri de scrieri românești se număra inclusiv o „monografie a poporului român, scrisă de N. Iorga și tradusă în Esperanto”. Invitații erau proveniți nu numai din multiple țări, ba chiar de pe mai multe continente, preponderent europeni, urmați de asiatici: miniștri, diplomați, consilieri, oficiali ai primăriei și mulți alții. Vom reda o parte din numele prezente: Heinrich Fischer-Galați, președintele Societății Esperantiste Române, Ioan Robu, întâiul primar român al Aradului,

Dr. Ștefan Anghel, primarul în exercițiu, I. Georgescu, prefectul județului Arad, Dr. Lazăr, subprefectul Aradului, Victor Babescu, Tiberiu Morariu, generalul C. Gavanescul, Ali Faud Bey, inspector sanitar din Constantinopol, Wuan Kenn, profesor universitar Beijing, Renato Samblich, inginer Triest, domnișoara V. Wanderwein din Olanda, George Aktargiew, director al căilor ferate din Sofia, Harold Jackson din Londra, Dl. Ken din Japonia.

Ca o simplă concluzie, nu putem trece cu vederea profunda impresie lăsată în mediul local de cel de al IV-lea Congres Român de Esperanto, ca model de bună organizare și propagandă culturală „*la congresul esperan-*

tist din Arad am văzut cât entuziasm pun alții în războiul lor cultural. Dacă nu învățăm nimic din aceste prilejuri e păcat ca Primăriile orașelor noastre să mai cheltuie bani grei pentru banchete de prisos!” (Tribuna Nouă, I, 39, p.1). Nu cunoaștem să se mai fi organizat vreun alt congres la Arad după 1924, ori în România după anul 1928, cu toate acestea însă activitatea culturală esperantistă a avut în continuare ecourile sale în mediul arădean prin diverse publicații și chiar cursuri, menționând seralul liber de limbă Esperanto coordonat de profesorii I. Berohn și Ștefan Ferenczy în cadrul școlii civile „Iosif Vulcan” de pe strada Ion I. C. Brătianu (actuala Lucian Blaga).

BIBLIOGRAFIE:

Marian Vochin, Doru Neagu – „Momente din istoria mișcării esperantiste în România 1889-2009”, în Muzeul Oltului, II, Slatina, 2012, p. 469-500

Tribuna Nouă, I, nr.12, Arad, 30 iunie 1924, p. 2-3

Tribuna Nouă, I, nr.38, Arad, 2 august 1924, p. 1

Tribuna Nouă, I, nr.39, Arad, 5 august 1924, p. 1

Cuvântul Ardealului, I, nr.58, Arad, 30 octombrie 1926, p. 3

Österreichische National Bibliothek (ÖNB Digital)

<https://studiurbane.wordpress.com/2013/06/06/arad-centru-esperanto/>
(accesat în 12.06.2023)

<http://www.eszperanto.hu/egyeb/histori.htm> (accesat în 12.06.2023)

Fantasticul Benidorm spaniol și extaticii săi turiști britanici

Dani Rockhoff

Mă întrebam ce țară, caldă în iunie și mai prin preajmă, n-am bifat-o până acum. M-am oprit la Spania, la Costa Blanca și Benidormul plin de zgârie-nori. Am optat pentru un hotel doar pentru adulți, în ciuda unor avertismente că aș putea da „peste ciudați”. Neștiind exact ce înseamnă asta, am plecat spre aeroport plini de voioșie și cu noaptea în cap.

Cu gropi și fără ele

Aproape de intrarea către aeroportul din Timișoara, brusc o hurducătură. Apoi mai multe. Gropi valabile, șosea îngustată, beznă spartă doar de farurile mașinii. E clar, se lărgeste sau se repară șoseaua, nu știm exact, însă e de bine. Ajungem la aeroport cu trei ore înainte de decolare, după cum ni s-a indicat. Și stăm, așteptăm, somnoroși însă plini de entuziasmul unui concediu de vis.

Iar entuziasmul se adâncește, când pentru o berică minusculă, plătești 5.50 euro, în avion, deoarece nici măcar una cumpărată din aeroport nu e permisă. Cu un sandwich am completat meniul, gândind că, pentru un concediu reușit, niciun sacrificiu financiar nu e prea mare.

Când am ajuns pe aeroportul din Valencia, cerul era înnorat. Ghida Karpaten ne aștepta, ca și șoferii autocarelor spaniole care ne transportau la hoteluri, pe rând. Daca nu știi

spaniola, e bine să ai engleza la tine, pentru a te descurca peste tot. Germana și franceza ajută doar în zonele cu turiștii aferenți, româna când dai de personal românesc prin hoteluri și baruri. Am aflat că sunt destui români în industria turistică a Spaniei, eu însă nu i-am întâlnit.

Era și cam greu, în colonia britanică în care ne-am trezit, după transferul de la aeroport pe o autostradă aproape fără cusur. Așa da! Gropile de la Ghiroda au fost uitate, ca și zăpăceala generală din traficul românesc. Pe unde am circulat, se călătorea calm, în general fără mare zgomot, având în vedere numărul mare de participanți la traficul turistic și citadin.

Babilonul de la Flamingo

Flamingo Beach e unul dintre complexurile turistice cu zgârie-nori, chiar dacă e depășit de un uriaș ca Gran Hotel Bali, cu 52 de etaje, considerat a fi cel mai înalt hotel din Europa. Flamingo are de toate: camere spațioase (unele cu balcoane), piscine, terase, sală de fitness, saună, chiar și o mică bibliotecă în limba engleză. Are animație dimineța și seara, cu jocuri fizice sau de noroc.

Dar, mai ales, are turiști englezi, scoțieni, irlandezi, galezi și alte variațiuni vorbitoare

ale limbii lui Shakespeare. Teoretic ai fi pe fază, dar practic, nu prea. În ciuda lărgitelor mele cunoștințe de limba engleză, dobândite prin studiu, inclusiv la Londra acum ceva vreme, trebuie să mărturisesc că dialectele vorbite, ca și cockney-ul, m-au depășit. Noroc cu Tina și Charlie, prieteni londonezi spontani, întâlniți acolo, care m-au ajutat în a pătrunde în unele cercuri și conversații de pe terasele pline de femei și bărbați beți.

A spune doar femei și bărbați este, desigur, discriminant, deoarece în compozita societate nu se sfiu transgenderii, travestiții și alți curcubeii. Am savurat pitorescul spectacol vestimentar al acestora, plin de culoare și îndrăzneală. Nu i-am fotografiat, deoarece n-am vrut să le lezez intimitatea.

La o a doua gândire însă, pot spune și că era plin de femei adevărate, mai tinere sau mai trecute, mai suple dar mai ales voluptuoase, îmbrăcate sumar și fără gust, dar tatuate în forță. Femei hotărâte, fără rețineri la divertismentele pe bani. Am întâlnit și chiar am discutat cu *bărbați-șerpi* (tot în sensul unor extinse tatuaje, ce făceau inutilă orice încercare de bronz), ca și cu foști militari din Irak și Liban, roșii ca racul, binedispuși de la stimulente și extrem de tranșanți în a face avansuri.

O lume eteroclită, extrem de gălăgioasă și cam arogantă, în nonșalanța ei. Iar *colonia britanică* nu era scutită de *liniuțe* uitate pe balcon la plecare, nici de încăierări, după cum mi s-a povestit.

La o confortabilă egalitate cu non-conformiștii erau însă seniorii britanici, care, inclusiv în cărucioare, veniseră să se bucure de

soare (sau umbră) și de distracție organizată, la spanioli. Remarcabil mi s-a părut cum unii dintre aceștia își sfidau suferințele fizice, pentru a ține pasul cu viața și bucuriile ei. A fost un lucru relevat și prin continuele râsete auzite, din te miri ce. Atâta râs chiar n-am mai auzit demult. O nație veselă, ce mai! Or maybe not so?

Memorabilul Alicante

Dar să revin la Spania, la Costa Blanca și ofertele ei. Valencia fiind cam departe și timpul scurt, am optat pentru excursia organizată la Alicante și Elche, orașe situate la ceva peste o oră de mers cu autocarul, de la Benidorm. Dacă Benidormul are o populație de cca 70.000 de locuitori, însă e martor al unui boom imobiliar turistic aproape fără precedent (care explică și prezența atâtor hoteluri și reședințe de vară

în construcții zgârie-nori), Alicante e un oraș mare, cu peste 300.000 de locuitori. E un oraș al tradițiilor, cu veche istorie și un mic port.

C e t a t e a Santa Barbara

(o fortăreață construită de mauri în secolul al IX-lea) e un obiectiv de neratat în Alicante și oferă, foarte de sus, o perspectivă panoramică asupra Mediteranei și a întregului oraș. Plătind 2.75 euro și trecând printr-un lung tunel, ai acces la liftul care poartă vizitatorii la cele doua nivele ale obiectivului istoric. Cei mai mulți dintre aceștia (printre care și eu) țin mortiş să fotografieze și să își facă selfie-uri de sus, immortalizându-se pentru rude și prieteni, în asceticul context medieval, înviorat doar pe alocuri de arbuști floralii și păzit de fantoma unui soldat cu halebardă și armură de fier.

Jos, în oraș, Esplanada cu dale de marmură, mărginită de palmieri, e plină de forfota amiezii. Nenumărate terase îmbie la masă, însă noi am optat pentru prânzul la terasa Samoa din port, cu vedere spre Cazinou. Serviciu ireproșabil, gustare frugală, preț moderat, însă FARĂ FUMAT, chiar și în aer liber. De fapt, fumatul în zonă pare a fi pus la zid. Țigări găsești doar la Tobacco Shop sau la rarele automate, unele în hoteluri, nicidecum pe străzi.

Palmierii din Elche

Prin urmare, am tras în piept o gură zdravănă de aer curat și am vizitat cu grupul două biserici și un muzeu futuristic al apei, înainte de a pleca spre Elche.

Orașul Elche (Elx în valenciană) are cca 240.000 de locuitori, însă o cu totul altă atmosferă decât orașele turistice menționate până acum. E un oraș cu multă liniște și armonie, în care ghida noastră, Daniela, ne-a mărturisit că ar locui cu drag.

În această liniște se înscrie cea divină, de la Basilica de Santa Maria, construită în secolele XII-XIII, pe locul unei foste moschei islamice. Liniște oferă și parcul natural cu 11.000 de palmieri, inclus în anul 2000 în patrimoniul cultural mondial.

Iar după atâta liniște, autocarul condus de un priceput și vorbăreț șofer brașovean, rezident în Spania de peste douăzeci de ani, ne-a dus înapoi, la invariabilul hohotit englezesc. Show-ul de seară începuse, băutura curgea gârlă, în sală se purtau costumații bizare, de carnaval, iar pe scenă alternau falseturi de karaoke și țipete provocatoare la jocul de bingo. Distracție de distracție, ce mai!

ISSN 2734 - 4851, ISSN-L 2734 - 4851

**BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ**
Alexandru D. Xenopol
ARAD

Uniunea Zariștilor Profesioniști
din România
Filiala „Ioan Slavici” Arad

